

د پوهنۍ وزارت

پښتو

اووم ټولگي

پښتو

اووم ټولگي

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د توري
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجردی
براھوی دی، ټرکمن دی
دا هېواد به تل څلپري
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مو دی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچي یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ايماق، هم پشه يان
لكه لمړ پرشنه آسمان
لكه زره وي جاویدان
وايو الله اکبر وايو الله اکبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د پوهنې وزارت

پښتو

اوم ټولګي

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ.ش.

الف

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: پښتو

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د پښتو برخې د درسي کتابونو مؤلفين

ادیت کوونکۍ: د پښتو ژبې د ادیت دیپارتمنت غږي

ټولګۍ: اوم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکۍ: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تأليف لوی ریاست

څېړوونکۍ: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوی ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسی

د چاپ ځای: کابل

چاپ خونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې يې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره قانوني چلندکېږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقرأ باسم ربک

د لوی او ببنونکي خدای ﷺ شکر په خای کوو، چې مور ته يې ژوند رابنلی، او د لوست او لیک له نعمت خخه يې برخمن کړي يو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنۍ پیغام ورته (لوستل) و، درود وايو.

خرنګه چې ټولو ته بنکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمريز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د ګران هپواد بنوونيز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. بنوونکي، زده کوونکي، کتاب، بنوونځي، اداره او د والدينو شوراګانې د هپواد د پوهنیز نظام شپرگونې بنستیز عناصر بلل کېږي، چې د هپواد د بنوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هپواد په بنوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنستیزو بدلونونو ته ژمن دي.

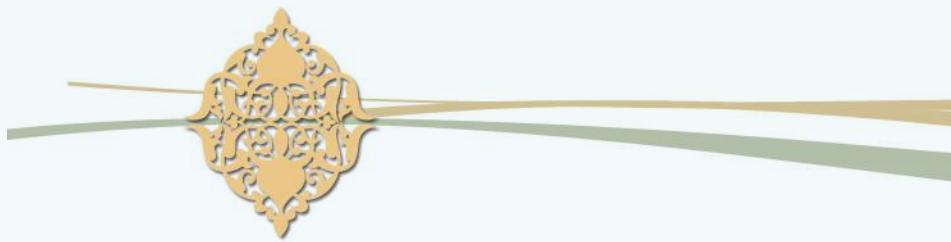
له همدي امله د بنوونیز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړیتوبونو خخه دي. همدارنګه په بنوونځيو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي بنوونیزو تأسیساتو کې، د درسي کتابونو محظوا، کيفيت او توزیع ته پاملنډ د پوهنې وزارت د چارو په سر کې خای لري. مور په دې باور يو، چې د باکفيته درسي کتابونو له شتون پرته، د بنوونې او روزنې اساسی اهدافو ته رسپدلی نشو.

پورتنيو موخو ته د رسپدو او د اغښناک بنوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هپواد له ټولو زړه سواندو بنوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو خخه په درناوي هيله کوم، چې د هپواد بچيانو ته دې درسي کتابونو په تدریس، او د محظوا په لېردولو کې، هیڅ ډول هڅه او هاند ونه سېموي، او د یوه فعال او په دینې، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زيار او کوښښ وکړي. هره ورڅ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤولیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې دن ورڅې ګران زده کوونکي به سباد یوه پرمختلي افغانستان معمaran، او د ټولنې متمند او ګټور او سپدونکي وي.

همدا راز له خورو زده کوونکو خخه، چې د هپواد ارزښتاکه پانګه ده، غوبښته لرم، خو له هر فرصت خخه ګټه پورته کړي، او د زده کړي په پروسه کې د ځيرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او بنوونکو ته په درناوي سره، له تدریس خخه بنه او اغښناکه استفاده وکړي.

په پای کې د بنوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د بنوونیز نصاب له مسلکي همکارانو خخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې يې نه ستري کېدونکي هلي خلې کړي دي، منته کوم، او د لوی خدای ﷺ له دربار خخه دوى ته په دې سپیڅلې او انسان جوړوونکي هڅې کې بریا غواړم. د معیاري او پرمختلي بنوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هيله چې وګړي بې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر
دکتور محمد میرویس بلخي

لیک لر

مُخ	سرليکونه	شمیره
۱	د خدای حَمْدَه حمد (ستاینه)	لومړۍ لوست
۰	زمور گران پیغمبر ﷺ	دو یم لوست
۹	پسلی اوښکلا ې	در یم لوست
۱۳	د (ى) ډولونه	څلورم لوست
۱۷	ملي مشر میرویس نیکه	پنځم لوست
۲۳	کلمه، نوم او ډولونه ې	شپرم لوست
۳۱	: بلخ، د مد نیت زانګو	اووم لوست

۳۵	ولسي ادبيات، لندي	اتم لوست
۴۱	زده کره: د ژوند ارتيا	نهم لوست
۴۰	ليکدود او ارتيا يې	لسم لوست
۴۹	ورخچانه: د معلوماتو چينه	يوولسم لوست
۵۰	ليکوال او بنونکي: صالح محمد هوتك	دولسم لوست
۵۹	طاق ظفر: د خپلواکي خلی	ديار لسم لوست
۶۳	قاضي او نوكر	خوارلسم لوست
۶۷	عبدالقادر خان ختک: نامتو شاعر	پنځلسم لوست
۷۱	دوديزې لوبې	شپارسم لوست
۷۷	هانس کرستين اندر سن	اوو لسم لوست
۸۳	د مطالعې ارزښت	اتلسم لوست
۸۷	د یووالې ګته	نولسم لوست
۹۱	د سبوګتې: ورخني ارتيا	شلم لوست
۹۰	چاپيريال خنگه وساتو؟	يوويشتم لوست
۹۹	ژيه او ګرامر	دوه ويشتم لوست
۱۰۳	د نشي زيانونه	درو ويشتم لوست
۱۰۹	د ماين خطرونه	څلر ويشتم لوست
۱۱۳	شاعر او سپوردمى	پنځه ويشتم لوست
۱۱۹	د مشرا نو حقونه	شپر ويشتم لوست
۱۲۳	ستانيونوم (صفت) او ډولونه يې	اوه ويشتم لوست
۱۲۹	نظم او ډولونه يې	اته ويشتم لوست
۱۳۴	وېیپانګه	

د خدائی جلاله حمد (ستاپنې)

هر نېک کار د خدائی جلاله په پاک نامه پیل کېږي. هر کار چې د خدائی جلاله په نامه
پیل شي، پای یې نېکمرغه وي. په هغه کې برکت ایښوول کېږي، ستونزې یې له
محې خخه په اسانی لپري کېږي او په پای کې هغه خه لاس ته راحي چې غونښته
یې شوې وي. له خدائی جلاله سره د مینې په پیدا کېدو د مسلمان زره پیاوړی کېږي. د
خدائی جلاله ستاینه په زده کوونکو کې د مینې احساس روزي او په هغوي کې د توحید
روحیه پیاوړی کېږي. زده کوونکي په دې حقیقت پوهیری چې الله جلاله د خمکې،
اسمانونو او ټولو کاینا تو خالق دي.

■ مور چا پیدا کړي يو؟

■ خمکه، اسمان او کاینا ت د چا خلقت دي؟

زمارب چې هم خالق د کل جهان دی
 هم مالک دی د زمین او هم آسمان دی
 جهانونه واره ده دي پیدا کري
 دی د دوارو جهانونو نگهبان دی
 که مارغه دی، که حيوان، که بنيادم دی
 د الله ﷺ د عظمتونو ثنا خوان دی
 د موسى سره يې راز په کوه طور کړ
 محمد ﷺ يې مېلمه کري په آسمان دی
 محمد ﷺ چې دی بهتر د مخلوقاتو
 نازل کري يې په ده باندي قرآن دی
 د خالق صفت مخلوق کولی نه شي
 ای نسيمي ستا په خان د خه ګومان دی؟

سیده حیات بیگم نسیم

سیده حیات بیگم نسیم د الطاف ګل کاکاخیل لور ده. په کال ۱۹۳۸م.
 کې په چترال کې زېرېدلې. سیدې قران کريم، احاديث، عربي، فارسي، اردو او
 پښتو لوستي وو. د شعرونو دیوان يې د "نسیم ورمې" په نامه په کال ۱۹۸۶م.
 کې چاپ شوي دي.

يادونه:

هغه کلمې چې د ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف او ق توري په کې راغلي
 وي، عربي کلمې بللي کېږي، لکه: خالق، معبد، ثواب، طاهر، مضمون.... .

د متن لنديز:

الله ﷺ د ټولې نړۍ پیداکوونکي او خالق دی. دی د دواړو جهانونو ساتونکي دی. چېوان، پېږي، ماھي، مرغه او... انسان د لوی خدای ﷺ ستاینه کوي. پیغمبران یې د مخلوقاتو د لارښونې لپاره را استولي دي. د الله ﷺ ستایني ډېږي دي او مخلوق یې ټولې ستایني نه شي پوره ګولی.

فعاليتونه

- ۱- زده کوونکي دې لاندې پښتنو ته څوابونه ووایي:
- ◆ ستاسي په اند حمد (ستاینه) ولې د کتاب په پیل کې راغلی دي؟
 - ◆ حمد خه ته وايي او موره ولې د خدای تعالي حمد وايو؟
 - ◆ د حمد په ویلو زمورد په کارکې خه اسانی راخي؟
- ۲- زده کوونکي دې په متن کې:
- ◆ عربي، دري او پښتو کلمې پيدا او په دريو کتارونو کې دې ولیکي.
 - ◆ ورته او مشابه کلمې دې ولتوي او په جلا، جلا کربنېو کې دې ولیکي.
 - ◆ د ستاینوم، رب، کوه طور، خالق، مالک او واپه کلمې دې پيدا او په جملو کې دې وکاروي.

۳- زده کوونکي دې لاندې بيت په نشر واروی:

که موسى سره یې راز په کوه طور کړ
محمد ﷺ یې ميلمه کړي په آسمان دي

- ۴- زده کوونکي دې:
- ◆ پورته حمد په ګله په خوره ژبه او لور اوواز ووایي.
 - ◆ په خو جملو کې د خدای ﷺ په هکله د خپل احساس خرگندونه وکړي.

زده کوونکی دې راتلونکې ورخې ته د خدای ﷺ پالنې په اړه یو شعر، نشر او یا یو انځور راوري.

د ځان پېژندل، د خدای ﷺ پېژندل دي. (حدیث شریف)

دویم لوست

زمود گران پیغمبر

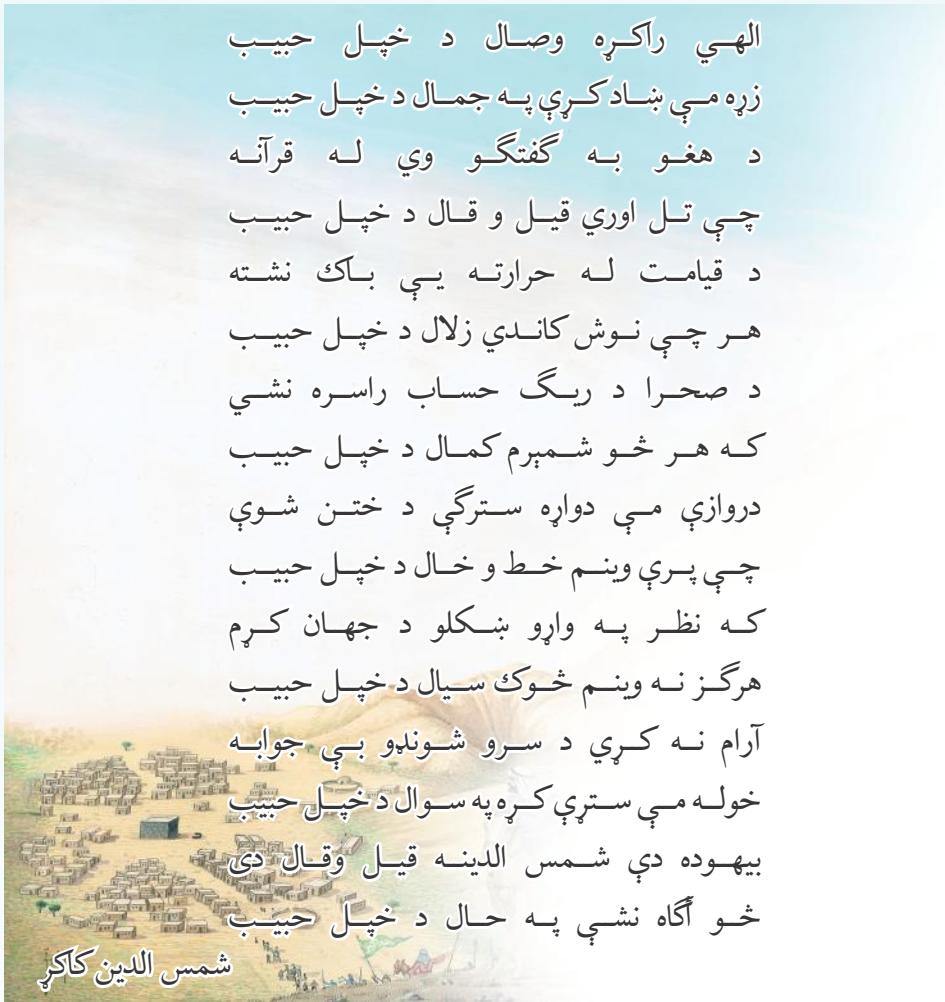

■ تاسې د گران پیغمبر د مبارک نامه له اورېلدو وروسته خه وايي؟

حضرت محمد په مکه مكرمه کې زېرېدلی او په (۴۰) کلنی کې په پیغمبری گومارل شوي چې انسانان د خپل خان او خدای پېشندلو ته راوولي. قرآن پر هغه نازل شوي چې د انسان د دواړو جهانونو د کمال او نیکمرغی لاري پکې پیداکړي. د اسلام پیغمبر حضرت محمد د نیکو خویونو او غوره اخلاقو یوه بشپړه بېلګه ده. د هغه هر عمل او وينا د مسلمانانو لپاره لوی لارښود دی.

■ پر کشرانو باندي گران پیغمبر د شفقت او مهریانی په هکله خه پوهیږئ؟

■ د حضرت پیغمبر وینا او کړو ته خه وايي؟

د شاعر پیژند ګلوي:

دا نعتیه کلام د شمس الدین کاکر دی. نوموری د دیار لسمې هجري پېړی
 له تکرې شاعرانو خخه و. شمس الدین کاکر د پیر محمد کاکر د سبک له
 پیروانو خخه و. نوموری په اصل کې د کندهار و، خود عمر ډېره برخه یې په
 هند کې تپه کرپي ده. د شعرونو یو په زره پوري دیوان لري چې په ۱۲۳۸هـ
 . ق. کال کې یې بشپړ کرپي دی.

د متن لټپيز:

په دې نعت شريف کې د خدائی ﷺ ستر پيغمبر حضرت محمد ﷺ يادونه د ((خپل حبيب)) په نامه شوې ده. د شمېر له مخې د بیابان د شکو په اندازه د هغه د کمال او حکمتونو يادونې شوې دي. په دې شعر کې له ((خپل حبيب)) خخه هدف د اسلام ستر پيغمبر حضرت محمد ﷺ دی او شاعري په د ټولو بنېگنو مالک ګنۍ او په مينه یې يادوي.

خرگندونه

کمال هغه حالت دی، چې انسان په کې د خپل پيداينست حقیقت پېژني. د خپل خدائی ﷺ او د هغه د بندہ ګانو په وړاندې خپل مسؤولیت درک کوي.

فعاليتونه

۱- د لاندې نوو کلمو معنا د کتاب په پای کې ولټوئ، څان پري وپوهوئ او په جملو کې یې راوړئ:

قيل و قال	زلال	ښاد
سيال	باک	ختن

۲- زده کوونکي دې په وار وار سره نعت په لور او اواز ولولي او بیا دې مفهوم پخپلو خبرو کې خرگند کړي.

۳_ زده کونکی دې د گروپی کار په ترڅ کې عربی، دری او پښتو کلمې بېلې کړي.

۴_ په متن کې دې ورته او مشابه کلمې ولټوي.

۵_ خو تنه زده کونکی دې د متن له مخې د پیغمبر ﷺ د اخلاقو په اړه خبرې وکړي.

۶_ یو شمېر زده کونکی دې لاندې بیت معنا کړي:

د صحراء ریگ حساب راسره نشي

که هر خوشمېر کمال د خپل حبیب

۷_ نور زده کونکی دې دا بیت په ساده ژبه تحلیل او په نثر دې ولیکي:

د قیامت له حرارتہ یې باک نشته

هر چې نوش کاندی زلال د خپل حبیب

کورني دنده

زده کونکی دې د حضرت محمد ﷺ د نیکو اخلاقو په هکله د خپل مور او پلار
په مرسته په خپلو کتابچو کې خو لنډې، لنډې جملې ولیکي.

د حضرت محمد ﷺ وينا:

څوک چې په کشرانو زړه سوی او د لویانو درناوی نه کوي، زما په

دله کې نه دی.

پسلی او بسکلا يې

■ پسلی د کال خویم فصل دی؟

يو کال خلور فصله لري. پسلی د کال لو مری فصل دی. پسلی، اورپی (دویی)، منی او ژمی د کال نور درې فصلونه دی. د نړی یو شمېر هپوادونه د افغانستان په خېر خلور فصلونه، نه لري. یو شمېر هپوادونه چې سمندرونو ته نژدې او یاد استوا لیکي ته خېرمه پراته دی، دوه فصله لري. یوه ته يې وچ او بل ته يې باراني فصل وايي.

■ پسلی د عمر له کومې برخې سره پرتله کېدای شي؟

■ د پسلی موسم خه څانګړې تیاوې لري؟

افغانستان يو غزنی هپواد دی. سمندر ته چېر نژدې نه دی. له دې امله بېل بېل فصلونه لري. په يو شمېر سيمو کې ژمي چېر سور وي، خو يو شمېر نوري سيمې بيا مععدل ژمي لري. يو شمېر سيمې په اوړي کې ډېرې تودې او په ژمي کې ډېرې سړې وي. په لوړو سيمو کې په ژمي کې واورې او په ټېټو کې بارانونه اوږي. همدا واورې او بارانونه دی چې په هپواد کې د ايوو زېرمې جورووي.

په پسربالۍ کې په دښتو، غرونو، رغونو او بفونو کې راز راز ګلان زرغونېږي. خلک ډله په ډګلاتو د سيل او د طبیعت له بشکلا خخه د خوند اخیستو لپاره دښتو، د غرونو لمنو او سيل خایونو ته ئې. که په ژمي کې ډېرې واورې او په پسربالۍ کې ډېر بارانونه و اوږي، نو له امله یې راتلونکی کال بنېرازه او پسربالۍ یې له بشکلا ډک وي.

په پسربالۍ کې په ځمکه کې نوي سا پو کېږي. ځمکه يا په طبیعي توګه او یا هم د بزگرانو او نورو کرونډګرو د کار و زيار له امله شنه او خړویېږي او د انسانانو د اړتیا وړ غله داني او چول چول مېوې زرغونوي. مرغان هم له یخو او سړو سيمو خخه تودو او ګرموم سيمو ته ئې. انسانان هم د نورو په خېر په خوځښت او حرکت رائې.

ځمکه تمامه شنه بخ ملي ده
نوي بهار دی د کال څوانې ده
دا زور جهان چې بېرته څوان شوي
اغړېزه ټوله د پسربالۍ ده
ځمکې په خپل مخ ایښې ګلونه
ونوپه غاره کړه امېلونه
د کال څوانې ده وطن سمسور ده
خوشحاله ګرځې زلمي او نجونه

سحر سبا دی غوئی غوربری
 د گل په پانه شبنم خلیبری
 عجب احوال دی نن په گلشن کپ
 گلونه خاندی بلبل کربری
گل پاچا الفت

د متن لندیز:

د طبیعت پسرلی مورته دا پیغام راکوی چې ژوند هم بېلا بېل پراونه او موسمونه
 لري. کله پر انسان پسرلی وي او کله مني. د څوانۍ دوره پسرلی ته ورته وي او مني
 زړښت ته. د طبیعت پسرلی د نوي کال په راتلو بیا راخي، خو د ژوند پسرلی پر
 انسان یو وار راخي او چې تېر شو، بیانه راخي. له دي امله باید د ژوند له پسرلی نه
 چې انسان د کار و زیار وسه لري، سمه ګټه واخلي او د ژوند د مني لپاره ترې توشه
 برابره کړي. پسرلی زموږ د ژوند لوی او ارزښتمن لوست دی. باید هغه د خچل ژوند
 مشال کړو.

فعاليتونه

- ۱_ زده کوونکي دي د لاندي نوو کلمو معنا د کتاب په پای کې ولټوي او په مناسبو
جملو کې دي وکاروي:
زوکره، بنیازه، بشکلا، مشال، خروب
- ۲_ زده کوونکي دي په متن کې ورته او مشابه کلمې پیدا او ولیکي.
- ۳_ شاګردان دي یو یو دي پوبنتنو ته څوابونه ورکړي :
◆ پسرلی خو میاشتې او د کال کوم فصل دی؟

◆ د پسلی او زمی د فصلونو تر منع خه توپیر دی؟

◆ د پسلی د فصل بنکلا په خه شي کې ده؟

◆ پسلی د انسان د ژوند کومې برخې ته ورته دی؟

۴_ لاندې بیت په نشر واپوئ :

دا زور جهان چې بېرته څوان شوی

اغېزه ټوله د پسلی ده

۵_ زده کوونکي دې د کال د خلورو فصلونو او د نړۍ د نورو برخود اقلیمونو په هکله
خبرې وکړي.

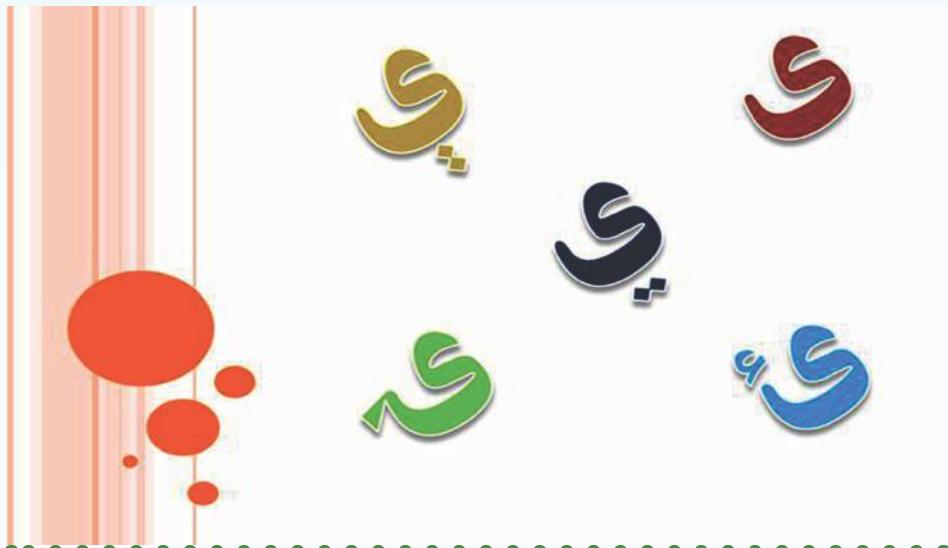
۶_ زده کوونکي دې د پسلی د بنکلا او په ژوند کې د څوانی له موسم سره د هغې
پرتله وکړي.

زده کوونکي دې د پسلی متن ولولي، په مفهوم دې څانونه پوه کړي او د پسلی د بنکلا
په اړه دې یو خوکربنې په کتابچو کې ولیکي.

تل دې بهار وي زموږ وطن کې
لكه چې روح وي بنایسته بدنه کې
خانګې د ګلو دې تل تازه وي
خرزان دې نه وي زموږ چمن کې
ګل پاچا الفت

د (ي) ډولونه

که مود (ي) بپلا بپل ډولونه زده نه وي، ايا يو متن سم لوستلاي يا ليلکلائي شئ؟ ■

هره ژيه خانته بېل گرامر او قاعدي پي لري. پښتو هم د خپل جورښت له مخې له نورو ژيو سره په غږ او ليکنه کې توپير لري. که دا بنې د چا زده نه وي، نو د يو پښتو متن په لوستلو اوليلکلو کې له ستونزو سره مخامنځ کېږي او هغسې چې لازمه ده، ګلمې او جملې په سمه توګه نشي لوستلاي. په پښتو کې (ي ګانې) پنځه ليکنې بنې لري. دلته تاسو ته په لنډه ډول درپېژندل کېږي.

د سړي جمع او مفرد خنګه ليکئ؟ ■

هغه ليکنه به سمه وي چې د (ي ګانو) توپير او سمه کارونه په کې نه وي شوي؟ ■

لکه دمخه چې وویل شول، (ی) د پښتو ژبې یو کومکي غږ دی او پنځه ډوله ویل (تلفظ)
کېږي. دا غړونه په عمومي ډول د کلمو په منځ او پای کې خرګندېږي.

۱_ نرمه (ی): دا (ی) هیڅ ټکي نه لري، بې ټکو (ی) هم ورته وايې.

زیاتره د نارینه نومونو لپاره کارول کېږي. لکه: سړۍ، منګۍ، لرګۍ، زلمۍ، توریالۍ.

پېلګې یې په لاندې جملو کې وګوري:
يو سړۍ راروان دی او لرګۍ یې په لاس کې دی.

منګۍ یې له سره ولويد.

زلمۍ او توریالۍ نن سهار لارل.

۲_ خرګنده (ی): د دې (ی) لاندې دوه ټکي خنګ په خنګ اینښو دل کېږي. زیاتره
د جمع او د نسبتي نومونو په پای کې راخي، لکه: سړۍ، منګۍ، لرګۍ، دوبي، موچي،
پردي، خپلوي.

پېلګې یې په لاندې جملو کې وګوري:

سليم او وزير کاكا ډېر بنه سړۍ دی.

کله کله پردي هم په کار راخي.

خپلوي او دوستي پالل غواړي.

موچي ته مې بوټونه د ګنډلو لپاره ورکړل.

دوبي ته مې کالي راوړل.

۳_ اورده (ې): هغې (ې) ته وايې چې لاندې تري دوه ټکي سر پر سر يا لاندې باندې
راغلي وي. دا (ې) زیاتره د مؤشنو نومونو په پای کې راخي، لکه: ادي، شیدې، ناوې، مستې.

پېلګې یې په لاندې جملو کې وګوري:

ادې شیدې تومنه کوي.

د کاكا ناوې مستې جوړووي.

زرغونې ادي ته غړ کړ.

۴_ د تانیث (ی): دې (ی) ته لکي لرونکي (ی) يا زورکي واله وايې چې د مؤشنو

نومونو په پای کې راخي، لکه: چودي، خولي، خوکي، سپورمي، توريسيکي او نور.
بېلگې يې په لاندې جملو کې وگوري:
گلالى پر خوکي ناسته ده.
توريسيکي د احمد خولي پرمينخى.
هوسى چودي خوري.

۵_ مخاطبه (ئ): دې (ئ) ته فعلي (ئ) وايي او په جمع امریه فعلونو کې راخي، لکه:
خوري، خى، كىنىئى، پاخىرىئى، ودرېرىئى.
بېلگې يې په لاندې جملو کې وگوري:
هلكانو چودي و خوري.
خى لار شى.
كىنىئى او درس ولولىء.

د متن لندىز:

(ئ) گانپي د پىنتو ژې غېونه دى. پنځه بېلا بېل ډولونه لري. د کلمو په پاي کې راخي.
په پىنتو کې پنځه ډوله (ئ) گانپي دې چې هره يوه يې څانته څانګړنې لري او په جلا جلا
څایونو کې استعمالېرى. دې تورو د بنو زده کړه ده چالپاره، په تېره هغۇ ته چې د پىنتو
متنونو له ليکلوا او لوستلو سره سروکار لري، اپينه او ضروري خبره ده.

لكى لرونکې (ئ) او فعلي (ئ) دواړه یو ډول تلفظ لري، خولکى لرونکې (ئ) په سنجينه
نومونو کې او فعلي (ئ) په فعلونو کې راخي. دې لپاره چې د نومونو او فعلونو توپير وشي،
دغه بدلون پکي راغلى دى.

۱_ په لاندې جملو کې د (ي) تلفظي بېلابېلې بنې وګورئ او اړوند ټکي ورلاندې کېږدي:

◆ تاسی په کوم ټولکۍ کې یاستئ؟

◆ زموږ کور ډېر لوی دی.

◆ د احمد خپلې شکېدلې ده.

۲_ دا لاندې جملې بشپړې کړئ:

◆ خپلوي او پالل غواړي.

◆ دوبي ته مې راولپل.

◆ ادي تومنه کوي.

◆ هوسی خوري.

۳_ په لاندې کلمو کې نرمه (ي) په خرګنده (ي) واپوئ او بیا یې تلفظ او د معنا توپیر په ګوته کړئ:

سرې لرگې منګي پردې مرې

۴_ په لاندې کلمو کې د (ي) ګانو نومونه ولیکي:

خولې، منګي، لرگې، ليکي، خې

۵_ پنځه مؤنث نومونه ولیکي چې په پای کې یې لکي لرونکې (ي) راغلې وي.

زده کونکي دې د مور او پلار د حقونو په اړه یو خوکربنې ولیکي او بیا دې په متن کې پورته ټولې نومول شوې (ي) ګانې په نښه کړي او په بله ورڅ دې په ټولکۍ کې د نورو ترمهه ولولي.

ملي مشر، میرویس نیکه

- د افغانستان د تاریخ په پانو کې یو شمېر داسې نومیالی خپري شته چې کارنامې او یادونې يې په زربنو کربنو لیکل کېږي. په دغونامتو خپرو کې د میرویس نیکه خپره ډېره څلانده او تلپاتې ده. په دې لوست کې به د افغانستان د تاریخ د دغه نومیالی او مهم شخصیت په هکله یو مطلب ولولی.
- د میرویس نیکه ستره څانګړیا کومه وه؟
- میرویس نیکه خنګه واکمن وه؟
- میرویس نیکه له کومې لارې مشری ته رسیدلی وه؟

میرویس نیکه زموبد هپواد ملي مشر او نومیالی واکمن و د اټکل له مخې په (۱۰۸) هـ . ق . (۱۶۷۳ میلادی) کال کې زیریدلی دی. پلار یې بنالم خان نومیده. بنالم خان د کندھار د هوتكو د قبلي یو منلى مشر و. میرویس نیکه د وخت زیاتره دینې زده کړې په کوچنیوالی کې سرته رسولې وي. په زلمیتوب کې یې د سوداګرۍ په کسب پیل وکړ. په دې توګه یې ډپرو څایونو ته سفر وکړ. د سفرنو په ترڅ کې د بېلا بېلو خلکو او ولسونو له حال احوال خخه خبر شو. پوهه، تجربه او معلومات یې لا زیات کړل.

په (۱۱۰) هـ . ق) کال کې د صفوی شاه حسین د واکمنی په پېر کې گرګین د کندھار حاکم و. گرګین ډپر ظالم سری و. د کندھار پر اوسيدونکو یې زیات زور او زیاتی کاوه. د خلکو شکایتونه او عرضونه چا نه اورېدل. د افغانانو د دغه مهال زیاتره مشران او لویان صفوی یړغلګرو بندیان کړي یا وزلي وو. د خلکو سترګې یوازې میرویس خان ته اوښتې. میرویس خان چې تر دغه مهاله په سوداګرۍ بوخت و، د خلکو غوشتنو ته یې غاره کیښو ده. هغه له سوداګرۍ خخه ملي خدمت غوره ویاله او د خلکو او قومونو تر منځ د اختلافونو په لیږی کولو یې پیل وکړ. خلک یې د ملي یووالی تر بېرغ لاندې راټول کړل.

میرویس خان د خپلې پوهې او تدبیر له مخې خان گرګین ته نژدې او د هغه باور یې پرخان پیدا کړ. له دې وروسته میرویس خان اصفهان ته سفر وکړ. هغه چې ډپر پوه، زپور او ژبور سرې و، ډپر ژر یې د اصفهان په دربار کې نفوذ وکړ. خان یې په هغوي باندې د افغاني قبیلو د مشر او د گرګین د سلاکار په توګه ومانه. نوموري له یو سپارښت ليک سره بېرته کندھار ته راستون شو.

میرویس نیکه له بېرته راستېبلو وروسته د قومونو تر منځ د اختلافونو د له منځه وړلو پاره هلې خلې چټکې کړې. گرګین خان له خطر سره مخامنځ ولید. وارخطا شو او میرویس خان یې بندی اصفهان ته ولیزه. میرویس خان هله د خپلې پوهې، تدبیر، فصاحت، بلاغت او قوي منطق له لارې ډپر ژر له بند خخه خوشې او د حج د فريضې د اداکولو اجازه یې هم ترلاسه کړه. د حج پر مهال یې د هغه ئای له وتلو عالمانو سره وليد او د گرګین زور

زیاتی پې هغوي ته بیان کړ او له هغوي خخه یې د یو ظالم حاکم په وړاندې د یو پاخون لپاره شرعی فتوا وغوبنسله. اصفهان ته راستون او له صفوی دریار خخه یې د خپلې مشری او گرګین ته د مشورې ورکولو فرمان تر لاسه کړ.

کندھار ته له راستنېدو وروسته یې یو شمېر قومونه د صفوی واکمنۍ په وړاندې مخالفتونو ته وهخول. بیا یې د یو ملي پاخون له لارې گرګین وواژه او د هغه لښکر یې تارومار کړ. په دې توګه پر کندھار باندې دیرغلګرو واک پای ته ورسید. میروس خان په (۱۱۱۹ هـ. ق) کال کې د کندھار په کوکران کې د افغانانو د یوې ملي جرګې له لارې په مشری وټاکل شو، او د یو ملي خپلواک ولسي حکومت بنستې یې کینبود.

میروس نیکه په ډېره پوهه او تدبیر د هېواد د ملکي او پوئي چارو په سمبالبنت پیل وکړ. شاوخوا سیمې یې په خپل حکومت پوري وټپې. د ټولو میشتو قومونو او قبیلو د ملي یووالی لپاره یې نه ستړی کیدونکې هلې خلې وکړې. د میروس نیکه ستره ځانګړیا دا وه چې هغه د خپل ژوند تر پایه هیڅکله خان د پاچا یا امير په توګه نه بشود او نه یې درباری تشریفات خوبنول، بلکې د یو ملي مشر په توګه یې له هر چا سره غوره سلوک کاوه. هر چا خپل عرض او فرياد له ستونزو پرته تر هغه رسولی شو. له همدې امله یې د افغان ولس په زړه کې ژور ځای نیولی او له ډېره درنښته او گرانښته خپل دغه نومیالی مشر د ((نيکه)) په درانه لقب لمانځي.

میروس نیکه د یو ملي مشر په توګه افغان ولس ته له اوو - اتو کالو نه هیریدونکې خدمت او وياپلو کارنامو خخه وروسته په (۱۱۲۷ هـ. ق. ۱۷۱۸ م.) کال کې وفات او د کندھار د نوي بنار لويدیع ته د ((کوکران)) په کلې کې خاورو ته سپارل شوی دی.

د متن لنلیز:

میرویس نیکه یو ملي مشر و. له کوچنیوالی په زیرکتیا او پوهی مشهور و. هغه
مهال پښته له یو شمېر ملي ستونزو سره مخامخ وو. له یو په خوا قومي مشران په
خپلو کې مخالف وو او له بلې خوا په کندھار کې د شاه حسین صفوی د حکومت
حاکم، گرگین له خلکو سره ناوره چال چلنډ کاوه. هغوي به یې په یو او بل نامه
خورول. یو شمېر قومي مشران پې بندیان کړي وو. لنډه دا چې وضعه ډپره کړکېچنه
وه. په دې وخت کې پښتو میرویس نیکه ته مخ واراوه. دغه نومیالی مېړه هم ملي
خدمت له خپل شخصي خدمت خخه غوره وباله. ملا پې وترله، د ډېرو ستونزو
له ګاللو وروسته یې د ولس په مرسته دبمنان مات کړل او د ملي افغانی حکومت
بنست یې کېښود. افغانانو د یو په جرګه له لارې میرویس نیکه د هغه د غوره
خدمتونو د سرته رسولو له کبله د ملي مشر په توګه وټاکه.

فعاليتونه

- ۱_ په متن کې ورته او متضادي کلمې ولتموئ.
- ۲_ د لاندې نوو کلمو معنا د کتاب په پای کې پیدا او په جملو کې پې وکاروئ؛ واکمن،
ترجم، نومیالی، منلی، ويړ، اټکل، یړغلګر، پاخون، پېر.
- ۳_ د جرګه په اړه خبرې وکړئ.
- ۴_ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. هره ډله دې د میرویس نیکه د ژوند په اړه
خبرې اترې وکړي.
- ۵_ زده کوونکي دې د پورته متن په لوړۍ پرآگراف کې (ی ګانې) ولتموئ او ودې وايې

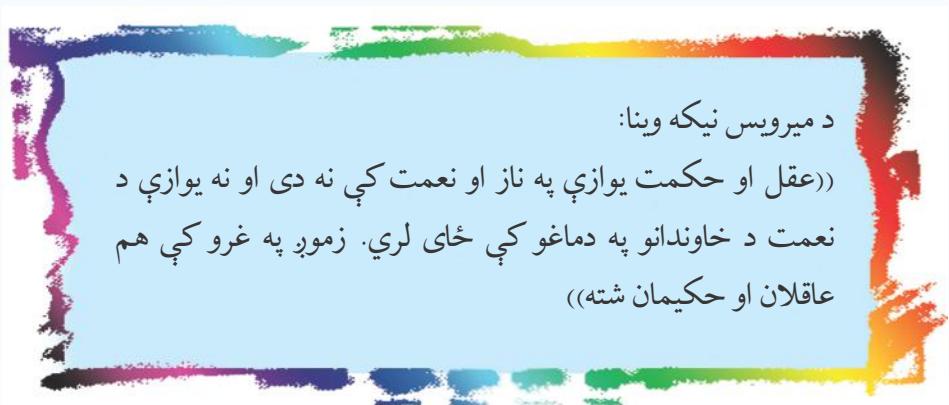
چې کوم ډول (ی گانې) دی.

۶- زده کوونکي دې ووایي چې له یوه هېواد خخه د پرديو د شړلوا لار د ولس په خه
شي کې نغښتې ده؟

۷- زده کوونکي دې یوه ملي جرګه تمثيل کړي. هغوي دې موضوع پخپله یا د بنوونکي
په مرسته وټاکي او د بېلا بېلو مشرانو د خبرو اترو له لاري دې د حل یوه لاره راویاسي.
۸- زده کوونکي دې یو یود ملي مشر څانګړتیاوي بيان کړي.

زده کوونکي دې د تر لاسه شوو معلوماتو په رنا کې د ميرويس نيكه په اړه په خپلو
كتابچو کې یو خوکربنې ولیکي.

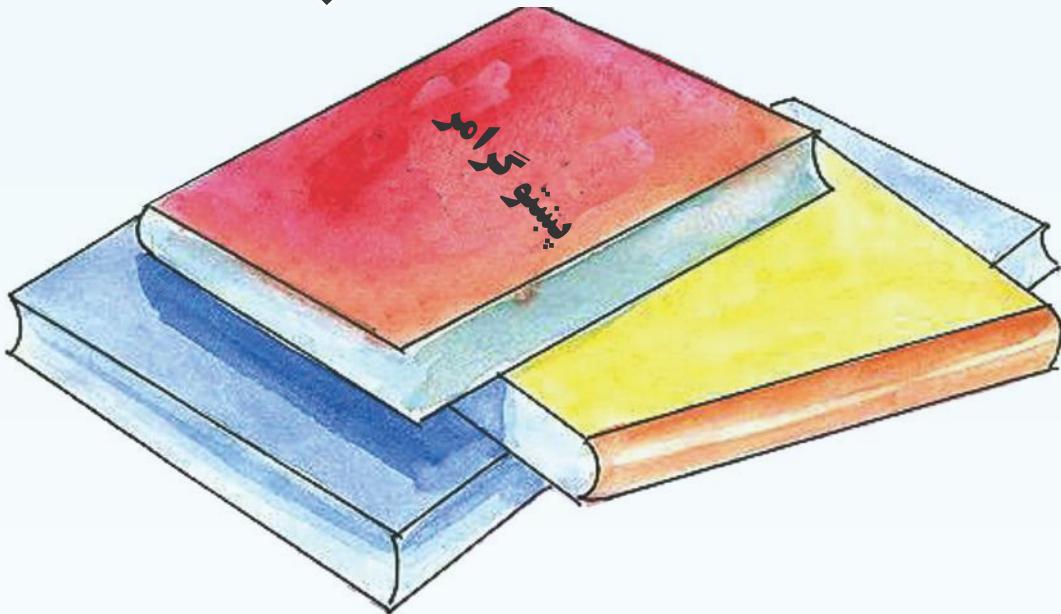
زده کوونکی دی لاندی شعروولوی او خوند دی تری واخلي:

ورخ

له جهانه تياره ورم رهنا راومه
د غفلت له خوبه خلک پاخومه
هنگامه د ژوندون گرمه کرم عالم کې
حرکت او کار ته هر خوک رابلمه
شوق د کار هومره په زړونو کې پیدا کرم
چې غرمونکې په دهقان یوې کومه
خوک په غرونونو خېژوم په سختو لارو
په چاباندي درانه پيتي بارومه
ټول عالم کرم سرگردان او ناقراراه
خود زجر سره اجر ورکومه
محرك زه د انسان د ارادو یم
دا ويده عالم له خوبه ويسومه
که ژوندون فعالیت او حرکت وي
په جهان کې زه دغه اثر لرمه
وخت د سعي او عمل د کار او زياري یم
چې وزگار مې نيوی نه شي هغه بنکاري یم
کل پاچا الفت

کلمه، نوم او ډولونه يې

■ کلمه خه ته وايي او له جملې سره خه توپير لري؟

هغه لفظ چې د يوې معنا د افادې لپاره له خولي راوخي، کلمه نوميري.

هغه کلمې چې کلام جوروي، د کلام توکي نوميري او د کلمې ډولونه هم ورته

وايي. جمله لبرتر لبه له دوو کلمو خخه، چې معنا خرگنده کړي، جورېږي. په پښتو

کې د کلمې ډولونه يا د کلام توکي له نوم، ضمير، صفت، فعل، قيدونو او اداتو يا

تورو خخه عبارت دي.

■ نومونو په ژبه کې کومې اسانтиاوې رامنځته کړي دي؟

نوم:

دا سری خورا نیک خویه دی.

احمد زما پوروپری دی.

زرغونه بنه بنایست لري.

ایمل ستا پخوانی ملگری دی.

دا تیره چېره درنه ده.

په پورته جملو کې هغۇ كلمو ته پام وکړئ چې کربنې ورلاندې کېبل شوې ده.

نوم هغه کلمه ده چې پرته د زمانې له بنوولو یو خوک، یو خیز او یا یو شی ونوموی، لکه

په پورته کلمو کې سرې، احمد، زرغونه، بنایست، ایمل او تیره.

نوم د معنا او مفهوم له مخي پنځه ډولونه لري، لکه: خاص نوم، عام نوم، ذات نوم،

معنا نوم، جنس نوم، جمع نوم.

خپل شاو خواته وګورئ او د شخص، خیز یا خای نومونه په ګوته کړئ.

د نوم ډولونه:

۱_ خاص نوم:

په لاندې جملو کې نومونو ته پام وکړئ او وګورئ چې خه راز شیان نوموی:

احمد شاه بابا د معاصر افغانستان بنستې اینبودونکي دی.

ننگرهار د ګلوهار دی.

ملاли د میوند د جګړې اتله پښته وه.

هند ډېر لرغونی تاریخ لري.

ایران زموږ ګاونډی هېواد دی.

په پورته جملو کې احمدشاه بابا، افغانستان، ننگرهار، ملاли، میوند، هند او ایران

داسې نومونه دی چې د اورېدو پر مهال بې فکر هماغه لوري ته ئى او سمدلاسه هماغه خلک، بنارونە او يا ھپوادونه درېه زړه کېږي.

په دې توګه خاص نوم (خانگې نوم) هغه نوم دی چې يو خانگې شخص، خیز يا خای ونوموي.

د خپل ټولگي دننه يا بهر کوم شخص، خیز يا خای چې خاص نوم په ګوته کړي، پیدا او د ټولگي په وړاندې بې ووايئ.

۲ - عام نوم:

لاندې جملې ولولئ او نومونو ته پکې پام وکړئ.
دا یو تکړه هلک دی.

ھپواد پر هر چاګران دی.

سېرکال د وچکالى له امله کابو ټول خاروی مړه شول.
دا بسخه او سېری خوک پېژني؟

په پورتنيو جملو کې هلک، ھپواد، خاروی، بسخه او سېری داسې نومونه دی چې په یو خانگې شخص یا خیز باندې دلالت نه کوي او د اپوند جنس ټول غږي خرګندوي. دغوا نومونو ته عام نوم ویل کېږي.

عام نوم داسې یو شى یا خیز نوموي چې خانگې یا خاص نه وي، لکه په پورته جملو کې درکړل شوې بېلګې.

زده کونکی دې د تولگي دنه او بهر شيانو، خلکو او ځایونو ته پام وکړي چې کوم عام نومونه پیدا کولی شي.

۳_ ذات نوم:

دا جملې ولولی او هغولکلمو ته پام وکړئ چې کربنه ورلاندې کښل شوي ده:

دېره درنه ده، که مالوچ؟

د خا اویه ډېري یخې وي.

دومره لور غږ! ستونی به دې وشکیري.

پورته جملې وګورئ او هغولکلمو ته ئخیر شئ چې کربنې ورلاندې ایستل شوي دي.

ذات نوم يو حس کېدونکی شی رابنيي. يا په بله وينا داسې يو نوم نوموي چې زمود

په حواسو حس کېدای شي او بهرنې وجود ولري، لکه : دېره، مالوچ، لرگۍ، خا، اویه، ستونی.

يوه ډله زده کونکی دې د سبونځي په چاپېریال کې د ذات نومونه پیدا او د نورو زده کونکو په وړاندې دې یې ووايي.

۴_ معنا نوم:

لاندې جملې ولولی:

دا خپل بنایست راپوري اور شو.

روغتیا د نېکمرغه ژوند ضامنه ده.

داسې هيله مې درخخه نه کېده.

ننګ، پت او میرانه پښتنې دودونه دي.

رخه د خوبني مخه نيسې.

خدای حَمْدَةُ اللّٰهِ دې له درد، غم او انډېښنې خخه لېږي لره.

د معنا نوم په يو غير محسوس خېز يا په يوې پدیدې پوري اړه لري او هغه نوموي، یعنې هغه خیز نوموي چې بهرنۍ وجود نه لري، لکه په پورته جملو کې بنایست، روغتیا، هيله، ننګ، پت، مېرانه، رخه، خوبني، درد، غم، انډېښنې.

د زده کوونکو یوه ډله دې داسې نومونه ووايي چې بهرنۍ وجود ونه لري.

۵- جنس نوم:

وخت لکه سره زر دی.

که اویه نه وي، ژوند به نه وي.

جوار او غنم د افغانستان کرنیز محصولات دي.

بې تېلو خراغ نه بلېږي.

په پورته جملو کې د کربنې له پاسه کلمو ته حیر شئ او وګورئ چې خه راز نومونه دی؟

هغه نوم چې نه شمېرل کېږي مفرد او جمع بې يو خېر وي، د جنس نوم ورته وايي، لکه په پورته جملو کې سره زر، اویه، غنم، جوار او تېل.

تاسو په خپل ټولگي يا د بسوونجئي په انګړ کې د اسې نومونه په ګوته کولای شئ چې ونه
شمېرل شي؟

۶- جمع نوم:

د سري مياشتې ملي ټولنه له بېوزلو کورنيو سره مرسته کوي.
دا رمه د باتور کاكا ده.

افغان ولس له برمه ډکه مخينه لري.

دا نوم په خرګنده د لفظ له مخي یو مفرد نوم دی، خو په معنا کې یوه ډله يا ټولی نوموي او جمع نوم ورته وايي، لکه : ټولنه، ولس، رمه او نور. په پښتو کې جمع نوم د ډپرو ډلو په لحاظ بيا هم جمع کبري، لکه : ټولني، ولسونه، رمي.

د زده کوونکو یوه ډله دي له خپلو شاوخوا شيانو خخه د جمع نوم پيدا او نورو زده کوونکو ته دي يې ووايي.

نوم د شمېر له مخي په دوه ډوله دی، مفرد او جمع.

۱- مفرد نوم:

په لاندي جملو کې هغونومونو ته پام وکړئ چې کربنې تري لاندي ايستل شوي ده:
دا هلك ولې خانته راغي، هغه نور خه شول؟
د دي باغ دا یوه ونه خرابه ده، هغه نوري ښي دي.

د توري او قلم خاوند، خوشحال ختك د پښتو وتلي شاعر او اديب و.
مفرد نوم هغه نوم دی چې د يوې ډلې په يو شخص يا يو خيز دلالت وکړي، لکه په
پورته جملو کې هلك، باغ، ونه، قلم، خاوند، شاعر.

۲- جمع نوم:

لاندي ج ملي ولولي او هغو کلمو ته پام وکړئ چې کربنه تري لاندي ايستل شوي ده:

دا هلكان څوک دي؟

زمور د کلي باغونه خراب او ونې يې ټولې وچې شوي دي.

د مال او دولت خاوندان تل له بوزلو سره مرسته کوي.

په پورته جملو کې هلك په هلكانو، باغ په باغونو، ونه په ونې، خاوند په خاوندان اوښتي
او د جمع حالت يې نيولى دي.

په دې توګه ويلی شو، جمع نوم هغه نوم دی چې د يوې ډلې له يو خخه زيات اشخاص
يا شيان ونوموي، لکه: هلكان، نجوني، ونې، قلمونه او نور.

په پښتو کې د مفرد نوم جمع کول ځانته قاعدي لري. نارينه نوم ځانته او بنعینه نوم ځانته
د خپلو قاعدو له مخي جمع کېږي.

زده کوونکي دې په دوه کسيزو ډلوکې يوتن د مفرد نوم ووایي او بل دې هغه نوم جمع کړي.

-۱-

◆ زده کوونکي دې ووایي چې کلمه له ج ملي سره خه توپير لري؟ خو مثالونه دې

وراندي کري.

◆ نوم خه راز کلمه ده؟ خو مثالونه يې په ټولگي کې ووايast.

◆ د نوم ډولونه کوم دي؟ يوازې نومونه يې واخلي.

- ۲

◆ په متن کې د راغلي کلمې : افاده، سريتوب، وچکالي، توکى، پوروري، پت،
تپير، چابك، مېرانه معنا او په مناسبو جملوکې يې وکاروئ.

◆ وګوري، په متن کې د کلمو په پاي کې د (ى گانو) کومې بنې راغلي، وې ليکي.

- ۳

◆ د دي لاندي مفردو نومونو جمع حالت ولیکي: كتاب، هلک، باغ، قلم، نوم،
کلمه.

◆ د خاصو نومونو يو خوبېلگې وواي.

◆ جنس نوم خه ته واي؟ بېلگې يې ولیکي.

- ۴

◆ د زده کوونکو يوه ډله دي مفرد نومونه وواي او بله ډله دي د هغه نومونو د جمعي
حالت وواي.

◆ زده کوونکي دي په دوو ډلو ووبشل شي، يوه ډله دي له بلې خخه د عام نوم او د
جنس نوم پوبنتې وکري او هغه بله ډله دي هغه نومونه وواي.

◆ لاندي خو نومونه درکړل شوي، تاسو ووايast چې هغه کوم ډول نومونه دي:
جلال اباد، زرمينه، مالوچ، بنائيت، ټولنه، هلکان، پسرلى، واوره، غنم.

زده کوونکي دي په کورکې يو متن ولیکي او د پورته يادو شوو نومونو ټول ډولونه دي په
کې وکاروی او په نښه دي کري. سبا دي هغه په ټولگي کې وواي.

بلخ، د مدنیت زانگو

■ بلخ ته ولې د مدنیت زانگو وايي؟

بلخ يا بخدي زموږ د هپواد یو لرغونی بنار دی. بلخ د هپواد په شمال کې د آمو د سیند تر خنګ پروت دی، له ډپرو سمسورو او حاصل خېزو ولايتونو خخه ګنل کېري. بلخ په تاریخونو کې په ډپرو ويار او بنه نوم ياد شوي، له دې امله ورته ام البلاد (د بنارونو مور) ويبل شوي دی. بلخ د مېړنيو خاوره وه. رستم له همدي ځایه پورته شوي دی چې د فردوسي په شهنامه کې د دې سيمو اتل و. اريابيان د خپل مدنیت په لومړي پړاو کې دې څای ته رارسيدلې او دلته میشت شوي دي (۲۸۰۰ق.م.). د بلخ تاریخي بنار د هپواد تپر ويار را په زړه کوي.

■ ستاسو په اند به بلخ خومره تاریخي مخينه ولري؟

بلخ په ځینو لیکنو کې په (باختريش) يادشوي دي. د تاريخ په ډپرو پايو کې بلخ د ام البلاد، يعني د اريانا او افغانستان لوړنۍ تاټپوی او د بنکلوا او لوړو بيرغونو د بنار په نوم ياد شوي دي. د بلخ تاريخي مخينه له ميلاد خخه دمنه خه ناخه دوه زره اته سوه کالو ته رسپيري.

د بلخ يا بخدی کلا د وارا (ارګ) په نامه هم ياده شوې ده. دا ځای د اريانا لوړنۍ استوګنځۍ او پلازمېنه وه. دا پلازمېنه لوړنۍ تاټپوی و چې اريايی پاچا، يما د هغې بنسته اينېنې و. وارا د خوندي او سېدو ځای معنا لري چې بيا وروسته د کور، مانې او معبد په نومونو هم کارول شوې ده.

د اريانا دايره المعارف د لیکنې له مخې هغه خرابې چې د بلخ دشاوخوا په خوکيلومترۍ کې ليدل کېږي، د دغه ځای د بدبه او تاريخي عظمت په سترګو کې مجسموي. د هغې له پاته شونو او اثارو خخه د بلخ بالاحصار، د بالاحصار د مدخل برج عياران، یو پنډ او لوی دیوال، لوی منارونه او د خاورو یوه غټه غونډي د یادونې وړ دي. د بلخ نهه ګونبدی جومات په بلخ کې پروت دی او د ځینو څېرونکو په وینا د افغانستان اسلامي ابدا تو ډپره پخوانی ابده ګنډل کېږي او په اتمې پېړي پوري ېې ترې.

او سنې بلخ چې مزار شريف ېې ولايتي مرکز دی، پخوانی بلخ ته نژدي ودان شوې دی. د بلخ پخوانی یادگارونه زياتره د بلخ په ولسوالۍ کې تر سترګو کېږي. خلک ېې له علم او پوهې سره مينه لري. زياتره پخوانی پوهان، عارفان او شاعران په دې لرغونی ولايت کې تېر شوې دي.

علي کرم الله وجهه منسوبه روپه هم د مزار شريف په بنار کې موجوده ده. دا بنکلې او له شان او شوکته ډکه مقبره د هرات د تيموريانو د وخت له شاهکارونو خخه شمېرل کېږي. دا روپه د مزار شريف د بنار د پرمختیا لامل شو، خود ام البلاد بلخ له بنار خخه او س له ځینو کنډوالو او د کلا له خرابیو پرته نور خه نه دي پاتې.

د مولانا جلال الدين محمد بلخي، ناصر خسرو بلخي، رابعه بلخي، ابن سينا بلخي او نورو د زېړې دو تاټپوی د بلخ لرغونی ولايت دي.

د بلخ په ولايت کې معارف پر مختللى دی. په هري ولسوالۍ کې د هلكانو او نجونو بنوونځي شته او زيات شمېر زده کوونکي ورته خي راخي. يو پوهنتون هم لري چې د بلخ پوهنتون په نامه يادېږي.

د متن لنډيز:

بلخ د افغانستان لرغونى بنار دی. ډېر بډای مدنیت یې درلود. تاریخي مخينه یې له میلاډ خڅه دمڅه تر (۲۸۰۰ ق.م) کلونو پورې رسپړي. بلخ هغومره بنایسته بنار و چې د بنارونو د مور یا ام البلاډ په نامه یې شهرت درلود. د بلخ پخوانی بنار په حینو ليکنو کې د (باختريش) په نامه ياد شوي دی. د تاريخ په ډېرو پانو کې بلخ د ام البلاډ، يعني د اريانا او افغانستان لوړنې ټاټوې او د سنکلو او لوړو بيرغونو د بنار په نوم ياد شوي دی. هغه خراپې چې د بلخ د شاوخوا په خو کيلومتری کې ليدل کېږي، ددغه څای د بدبه او تاریخي عظمت په سترګو کې مجسموي. د بلخ نهه گونبدی جومات په بلخ کې پروت دی او د حینو څېرونکو په وينا د افغانستان اسلامي آبداتو ډېره پخوانی آبده ګفل کېږي او له اتمې پېړي سره تراو لري.

فعاليتونه

۱- زده کوونکي دې په پورته لوست کې:

- ◆ خاص نومونه پیدا کړي.
- ◆ مترادفي کلمې دې ولټوي.
- ◆ د (ي ګانو) مختلف ډولونه دې په نښه کړي.
- ◆ د بلخ د نومياليو پوهانو، ليکوالو او شاعرانو نومونه دې واخلي.

۲- زده کوونکی دې لاندې پوبنتنو ته حواپونه ووایي:

◆ د بلخ يا بخدي کلا په کوم نوم ياده شوي ده؟

◆ بلخ ته ولې د بنارونو مور يا ام البلاد ويل کده؟

◆ د آريانا لومنى ټاپویی کوم خای دي؟

◆ د لرغونې بلخ بېلابېل نومونه کوم دي؟

◆ ستاسو په اند به بلخ خومره تاريخي مخينه ولري؟

◆ علي کرم الله وجنه ته منسوبيه روشه چېرته واقع ده؟

۳- زده کوونکي دې د لاندې جملو خالي خايونه په پنسل ډک کړي:

◆ د بلخ نهه ګونبدې جومات پروت دي.

◆ د افغانستان د اسلامي آباداتو ډېرہ پخوانی آبده د یادېږي.

◆ د بلخ نهه ګونبدې جومات په پېړۍ پوري اړه لري.

◆ اوسمى بلخ د هپواد په کې د پروت دي.

کورني دنده

زده کوونکي دې د بلخ د لرغونتيا او د افغانستان په تاريخ کې د هغه د ارزښت او اهمیت په هکله خو لنهې جملې ولیکي او بیا دې په دې لیکنه کې نومونه او د (ی ګانو) بېلابېل ډولونه وښې.

نېکه خبره وکړه چې په هغې باندې وېژنډل شې او نیک کار وکړه
چې د نېکانو په ډله کې وشمېرل شې.

حضرت علي کرم الله وجنه

ولسي ادبیات، لنډي

■ ولسي ادبیات يا شفاهي ادبیات خه ته وايي؟

ولسي ادبیات د ولسي پوهې او يا ولسي زده کړې برخه ده. د ولسي پوهې لمن خورا پراخه ده او د یو ولس دودونه، عادتونه، کرنه، پوبنګ، خصوصيات، کيسې، سندرې او داسې نور شيان پکې شامل دي. ولسي ادب د ټولني د ادب هغه برخه ده، چې د خلکو په ژبه جاري وي، له یوې خولي نه بلې ته ليبردول شوي او لومرې جوړونکې بې معلوم نه وي.

■ تاسو تر اوسه د ادم خان او درخانۍ يا د موسۍ خان او ګل مکۍ په څېر کومه کيسه اوږدلي ده؟

■ وايي چې ولسي ادبیات د یو ولس د ژوند هینداره ده، خنګه؟

ولسي ادبيات

ولسي يا شفاهي ادبيات د ولسي پوهې ياد ولسي زده کړي بنه خرګندويي کوي.
د ولسي ادب په خنگ کې ليکلې ادب پروت دی. ليکلې ادب په یو ځانګړي شاعر يا
ليکوال پوري اړه لري. مؤلف یې معلوم، نوم یې خوندي او حق یې ساتلي او محفوظ دی.
د ولسي اثر ليکوال که خه هم لوړۍ یوشخص وي، خو وروسته د هغه نوم هېږږي او اثر
ېې د ټول ولس د ژې مال ګرځي.

د ولسي ادب او ليکلې ادب تر منځ یو بل مهم توپير دادی چې په ليکلې ادب کې يو
ليکوال کوشبن کوي په معياري او نسبتاً منل شوې املاء او انشاء یو شی ولیکي، خو ولسي
ادب له دغه قيد او شرط خخه وتلى دی او خپله لهجوي ځانګړتیا ساتي. په بل عبارت د
ولسي ادب ژبه د ليکلې ادب لپاره د خامو موادو حیثیت لري. یو ليکوال له ولسي ژې او
ادب خخه هم خام مواد اخلي او هغه په ليکلې ادب کې پخوي.

پښتو ولسي ادب د خرنګوالي او ډول له مخې زښت ډېر ډولونه لري. په هره سيمه او هر
څلې کې تقریباً خاص ډول سندري پیداکړدای شي. موږ دلته د هغوي له ډلې خخه یوازې
په لنډيو خبرې کوو:

لنډي

لنډي د پښتو د ولسي ادب یوه بيساري په ډله پانګه ده. زموږ د ټولنې د ژوند او فکر
دا سې خوانشه چې په لنډيو کې غږګه شوې نه وي. مينه، بنکلا، وصال، بېلتون، خوبني،
خواشيني، تېرى، عدالت، سربنندنه، هپوادپالنه او داسې نور په لنډيو کې خاي شوي دي.
لنډي چې د ټېې، مسرۍ او ټېکي په نومونو هم یادېږي، د پښتو په هره سيمه، هر کلي او
کور کې د ولسي ادب یوه مهمه برخه ده. په هره سيمه کې په خاصو غربونو او ټاکلي ډول
ویل کېږي.

لنډي د ولسي ادب یوه برخه ده. جوردونکي یې معلوم نه وي او د ټول ولس مال ګنل
کېږي. په دې ترتیب که لنډي واورو، نوباید د جوردونکي د نوم فکريې راسره پیدانه شي،

خو دومره پوهېدای شو چې دا لنۍ د یو نارینه د زړه اواز دی، که د یوې بنځې:
لنډۍ او متلونه د ټولنې ګډه مال دی او شعر او شاعري د یو شاعر خپل مال.

پښتو لنډۍ دومره ستره زېرمه لري چې د نېټه په بله ژنه کې به ساري ونه لري. که خه
هم ترا اوسه په زړگونو لنډۍ راټولې شوي دي، خوبشپړ باور دا دی چې په ولس کې د هغوا
شمېږ په سلګونو زړه دي.

لنډۍ د جورښت له مخې دوه مسرۍ لري. لوړۍ مسرۍ یې نهه او دویمه یې دیارلس
سېلا به یا خېږي وي.

د پښتو په ولسي ادب، په تېره بیا په لنډيو کې د بنځو ونډه ډېره زیاته ده. همدغه لنډۍ
دي چې د وړونو، ودونو او د غم او خونبیو په وختونوکې یې وايې. د لنډيو جورپوونکي هم
زیاتره بنځې دي. زیات شمېږ لنډۍ د هغوي د زړونو د ژورو تاثراتو، خواشینيو او خېګانونو
انعکاس کوي. دا لنډۍ د هغوي د زړونو اواز دی، د هغوي د دردمند زړه څکېروي دی او
د هغوي د غمڅلې سینې آه دی.

دلته د لنډيو یو خوبلګې وګړئ:

د نتکي لال به پرې خیرات کرم
که مې اشنا په دېمن مات کړل سنګرونه

زما د زړه صدف دې مات کړ
څکه تر سترګو مرغله پویومه

له مانه ولې مرور یې
کم عقله یاره په پردي اختيار کې یمه

ګربوان مې ټول په اوښکو لوند دی
ما د جانان له غمه ډېر ژړلې دینه

سترهکي به ولپي اوښکي نه کړي
چې په موسم د خوشحالی راغل غمونه

تر توريالي مين به جار شم
چې د غليم په وينو سره کاندي لاسونه

په ناموس ننګ په وطن جنګ دی
د وطن جنګ ته په غورخنګ ورڅه مينه

څه

پورته مو د لنډي په جورېښت کې څې يا هجا او سیلاپ یاد کړل، دلته بې په لنډه توګه درېپېژنو.

څه، هغه ژبني واحد دی چې يا يو خپلواک (vowel) غږېر توري وي او يا له يو خپلواک او يو ياخو بېواکو (consonant) تورو خخه جوره او په يو خایي ډول له خولي راوهئي، لکه ابا، چې دو هڅې لري. لوړۍ یې يوه څه او يو خپلواک دی او دویمه څه یې (با) ده، چې له يو بیواک توري او يو خپلواک توري خخه جوره شوې څه ده چې دواړه په ګلهه يوه کلمه جوړوي.

څه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
لوړۍ مسره	که	په	مې	وند	کې	ش	هید	نه	شوې				
دویمه مسره	خدای	برو	لا	له	یه	ې	نن	ګي	دې	سا	تي	نه	

د متن لنليز:

پښتو ډېر پراخ ولسي ادبیات لري. دغه ولسي ادب چې له ليکني يا تحريري ادب سره توپير لري، د ولسونو او پرگنو درښتنو هيلو خرگندوي دی. لندي زموږ د ولسي ادب یوه ډېره په زړه پوري برخه ده. د لنديو خانګري شاعر يا وينا والنه دی خرگند او د ټول ولس شريکه پانګه ګنډل کيږي. د منځانګې له پلوه لندي بیلاپلې موضوع عګانې په خپله څولی کې رانغارې.

فعاليتونه

۱- زده کوونکي دي د لاندي پښتنو څوابونه ووایي:

❖ ولسي ادبیات خه ته وايي؟

❖ په ولسي پوهه کې کوم شيان شامل دي؟

❖ ولسي ادب يا شفاهي ادب خنګه له یوه نسل خخه بل نسل ته لپردول کيږي؟

❖ ايا د ولسي ادب جوروونکي يا ويونکي خرگند دي؟

❖ د ولسي او ليکلي ادب تر منځ مهم توپير خه دي؟

❖ د ملالۍ لندي ټول په يادو ياده کړئ او ووایع چې دغه لندي زموږ په تاريخ کې خه

مقام لري.

۲- زده کوونکي دي دا لاندي جملې په پنسل بشپړي کړي:

❖ لندي، چاريتي د مال او غزل او شعر د ... مال دي.

❖ د ولسي ادب په خنګ کې ادب پروت دي.

❖ ليکوال خپل خام مواد له اخلي.

❖ خپه په ډوله ده، یوه او بله

۳- زده کوونکي دي په خلورو ډلو ووبشل شي:

لومړی ډله دې د لنډۍ جو پښت ووایي او په خوبلګو کې دې بیان کړي.
 دویمه ډله دې د لنډۍ برخې بیان او په خو لنډیو کې دې وښی.
 درېمه ډله دې دا لاندې لنډۍ هجا کړي:
 د بڼې غږ راباندې وشو
 لکه چوچې په تناړه کې وریته شومه
 خلورمه ډله دې دا لاندې لنډۍ بشپړې کړي:
 ۱ _ که په میوند کې شهید نه شوې

.....
۲ _ جانان مې سر په وطن کینبود

کورنۍ دندہ

زده کوونکي دې د خپل کور له خلکو او ګاونډیانو خخه لبر ترڅه لس لنډۍ زده کړي،
 په کتابچه کې دې ولیکي او سبا دې په ټولګي کې ووایي.

زده کړه: د ژوند اړتیا

■ مور ولې لیک او لوست زده کوو؟

لیک لوست د زده کړې په معنا دی. زده کړه انسان ته د یوې موضوع د یکلو او لوستلو ورتیا ورکوي. هغسې چې د بدنه د پیاوړتیا او ودې لپاره بدنه روزنه (ورزش)، خواړه اهمیت او ارزښت لري، د ذهن او فکر د ودې او پیاوړتیا لپاره زده کړه ارزښت لري. د زده کړې له لاري انسان خان او جهان پېژني، خپل خدائی حَمْدُ اللّٰهِ پېژني، د خپل شاوخوا شیان پېژني، بنه له بدلو او بد له بنو خخه بېلولای او د دوست او دینمن توپیرکولای شي. د خپل خان، خپل کورنۍ او خپلې ټولنې د سوکالۍ او هوساینې لپاره کارکولای شي، خپل وطن ودانولای شي او د خپلو خلکو او هېوادو والو لپاره د بنه خدمت جوګه کېدای شي.

■ زده کړه د انسان په ژوند کې خه ارزښت لري؟

لوستي او نالوستي خلک يو له بله خه توپير لري؟

زمورد په هېواد کې د زده کړې بهير په دودیز چول له ډېر پخوا خخه پيل شوي او په بېلاپلوا لارو یې وده او پراختیا موندلې ده. پخوا به هلکانو اونجونو په جوماتونو کې دیني زده کړې کولې. قرآن کريم به یې زده کولو، د هغه په معنا او تفسیر به یې څان پوهولو او نوري دیني او مذهبی پوهې به یې تر لاسه کولې، د وخت دودېز کتابونه به یې لوستل چې ليکل او لوستل زده کړې. دې زده کړو ته غیر رسمي یا خصوصي زده کړې ويل کېدې. د وخت په تېږدو، د دې زده کړو ترڅنګ رسمي زده کړې پيل شوي. د زده کړې منظمې دورې رامنځته شوي. لکه لومړني بنوونځۍ، منځني بنوونځۍ او نور. په دې بنوونځيو کې د ټولنې د اړتیاوو له مخې د ټاکلو هدفونو او موخدو تر لاسه کولو لپاره ټاکلي درسي کتابونه لوستل کېدل. کله به چې له دې بنوونځيو خخه خوک فارغ شو، نو په بنه ډول به په ليک او لوست پوهيدل او خپلې اړتیاوې به یې پوره کولې.

په هېواد کې عصری زده کړې د امير شير علي خان په وخت کې پيل او د امير حبيب الله خان د پاچاهي پر مهال په (۱۲۸۲ هـ . ش . ۱۹۰۳ م). کال کې په هېواد کې د حبیبې لپسې په جورېلدو د رسمي او اساسی زده کړو بنسټ کېښو دل شو. او س دا زده کړې ډېرې پراخې شوي. پر لومړنيو او منځنيو زده کړو سرې پره ثانوي زده کړې، مسلکي زده کړې، د لویانو زده کړې او لورې زده کړې هم شته. په مليونونو هلکان او نجونې پکې لوست لولې او د هېواد لپاره دينې عالمان، قاضيان، بنوونکي، طبیبان (ډاکټران)، انځيزان، اقتصاد پوهان او نور روزي.

همدا زده کړې د هېواد د ودانۍ، پرمختګ او د هغه د اوسيدونکو د هوسا او سوکاله ژوند بنسټ او تهداب جوړوي.

د متن لنډیز:

زده کړه د انساني ژوند د نېکمرغى کونجي ده. هغسي چې ورزش د بدن د ودي لپاره ارزښت لري، همداشان زده کړه د انسان د فکر او ذهن له ودي او پراختيا سره مرسته کوي. زده کړه له انسان سره مرسته کوي چې بنه له بدوشخه توپير کړي. زده کړه انسان لورو پورې (مدارجو) ته رسوي. زده کړه د ژوند یوه ډېرې مهمه اړتیا ده. بې

زده کړې ژوند په تورتم کې او سپدو ته پاتې کيږي. په تورتم کې انسان خپله شاوخوا نه شي ليدلای. د شيانو د ليدلو لپاره رناته اړتیا ده. ژوند لکه تياره چګر او زده کړه لکه دېوه ده، چې په برکت یې انسان هرڅه ليدلای شي. زموږ په هپواد کې د زده کړې بهير په دوديز ډول له دېر پخوا خخه پیل شوی او په بېلا بېلو لارو یې وده او پراختیا موندلې او تر او سنی کچې رارسپدلی دي. لنډه دا چې د ژوند ټولې نېکمرغۍ او خوشحالی په زده کړې کې چې بنه روزنه ورسره مل وي نغښې دي. مور ټول باید هم پخله او هم د کور او ګاونډ نجونې او هلکان زده کړې او بنې روزنې ته وهڅو او د هغې په ګټوي یې وپوههو. پري نه بدو چې یو هلک او نجلی هم له زده کړې یې برخې پاتې شي.

فعاليتونه

- ۱- زده کوونکي دې لاندې پونستنو ته ځوابونه ووایي:
 - ◆ که د بدن ودي ته ورزش او تمرين ارزښت لري، د ذهن ودي ته خه شي ارزښت لري؟
 - ◆ د انساني ژوند د نېکمرغۍ کونجي خه شي ده؟
 - ◆ دوديزې زده کړې خه ته وايي؟
 - ◆ مور ولې زده کړه کوو؟

- ۲- زده کوونکي دې په خلورو ډلو ووبشل شي او هره ډله دې د لاندې پونستنو یوې ته تshireحي ځواب ووایي:

لومړۍ ډله: د پوهو اوناپوهو خلکو توپیر په خه کې دي؟ ایا هغوي یو تر بله برابر دي؟
بیان یې کړئ.

دومې ډله: زموږ په هپواد کې د زده کړې بهير خنګه وده موندلې ده؟ په خپله ژبه یې بیان کړئ.

درېمه ډله: د اوسيون زده کړو بهير او د هغې له لاري د ټولنې د اړیاوو د پوره کولو لپاره کافي دي؟ په اړه خبرې وکړئ.

څلورمه ډله: ستاسو په اند یو انسان ولې باید تل د زده کړې لورته هڅه وکړي، خه ګټه لري؟ په تفصیل پرې خبرې وکړئ.

۳- هر زده کوونکۍ دې په پورته لوست کې د معانا نومونه ولتوي او ودې يې ليکي.

زده کوونکۍ دې په خپلو کورونو کې د زده کړې د ارزښت په هکله پنځه کربنې مقاله ولیکي او بله ورڅ دې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

زده کړه له کوره تر ګوره

وایي: یو دوست د یو عالم د ناروغۍ پر مهال د پوبنتې لپاره د هغه کوره ورغني. عالم چې د خنکدن په حالت کې و، له خپل دوست خڅه یې د یوې مسئلي پوښته وکړه. دوست یې ورته وویل، ته د خنکدن په حالت کې یې، په مسئله خه کوې؟ عالم ورته وویل: ((دا به بنه وي، چې پر دې مسئلي باندې پوه شم او بیا مر شم))

لیکدود او ارتیا یې

زه خو و خچی کورتەن شىم دەتلاي چې تاسورلىك داشيان
دەسرە رايدى ئەكتابوت، كىمە، پەكل او جاي چې خوچى رايدۇ
ھېرىز كىرىپ، «پەتە خزانە» عمان تەركىمە، پۇبىتەتىرىپ دەرىپ
پېچى «ادب تائىخىنى لىستى كەرنە؟»

پە تېرو تولگىيۇ كې مويو شىمپر كلمى او د هغۇ دىكىرە ليكلىو بىنى ولىدى. دا هم
درته خىرگىنده شوه چې د زىدە كىرىپ لپاره بىلد پە سەم او كىرە ليكلىو او لوستلو وپوهىرى.

پە هەرە ژىه كې د وينا او لىك تر منخ توپىر شتە. هغىسى چې خلک خبىرى كوي، پە
لىك كې نە ليكلى كىپى. سەم ليكلى خانته يو معىيار لرى او دا معىيار د ژىپى د قاعدو
لە مەنچى رامنەتە كىپى. د دې لپاره چې پە لىك او لوست كې لە گەلۈپى سەرە
مخامنخ نشو، نۇ لا زەمە دە چې دىغە معىيارونە زەدە او پە لىك لوست كې يې پە پام كې
ونىسو.

■ كە مو د كلموسەم ليكلى زەدە نە وي، ايا سەمە ليكىنە كولالى شو؟

■ خنگە كولالى شو چې د سەم ليكلى او سەم لوستلو ژىنى ورپىا ولرۇ؟

املا او لیک

د تورو، کلمو، اشارو او لیک نښو د لیکلو طریقې ته املاء وايی چې په پښتو کې يې لیکدوډ بولی. په بله معنا په سمه بنه د خپلو خبرو یا د بل د خبرو لیکلو ته املاء وايی. سه لیکل د سم تلفظ له مخې کېږي. ناسم تلفظ ناسم لیکل رامنځته کوي. په هره ټولنه کې د خلکو وينا او لیکنې تلفظ یو خه توپیر لري.

خرنګه چې لیکلې ژبه د لیکلو د طرز او د هغه د نښو له پېژندنې پرته منځ ته نشي راتلای، له دي امله بايد د هغې لارې چارې زده کړو.

کلمې چې د انسان له خوپې راوخي، که د تورو په بنه ولیکل شي، لیکنه بلل کېږي. خروشتي او یوناني لیک چې تراسلام دمخته په افغانستان کې دودو، د اسلام د سېپختلي دین په راتگ سره له منځه لار او خپل خای يې عربی لیکدوډ ته پېښنو.

د عربی لیکونو له ډلې خخه دوه ډوله لیک، یعنې نسخ او نستعليق د پښتو غړونو لپاره ومنل شو او د سلطان محمود غزنوي په وخت کې د هغه د وزیر حسن ميوندي په لارښونه د قاضي سيف الله په وسیله د پښتو د خانګړو تورو لپاره مخصوصې نښې تنظيم شوې . د پښتو د غړونو د بنو په لیکلو کې وخت په وخت بدلونونه راغلي دي. کله کله په دي برخه کې ځینې اختلافات هم رامنځته شوي، خود پښتو ژپوهانو او عالمانو د هڅو او پاملنونه امله دغه اختلافات ډېر ژر له منځه تللي او د پښتو د غړونو او کلمو د لیکنې لپاره یوه کره او واحده بنه رامنځته شوې ده.

پښتو الفې دا لاندې ډېرشن توري لري:

ا، ب، پ، ت، ټ، ج، خ، څ، د، ډ، ر، ړ، ز، ږ، س، ش، بن، غ، ک، ګ،
ل، م، ن، بـ، وـ، هـ، یـ، یـ، یـ، یـ، ئـ.

د عربی ژې دا لاندې لس توري هم په پښتوکې په دخيلو کلمو کې کاريږي:
ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق

پښتو دasicې اته توري لري، چې هغه په دري او عربی ژيوکې نشته او هغه دا دي:
ټ، خ، څ، ړ، ډ، ډ، بن، نـ

د متن لنلیز:

اما او لیک د یوې ژپی د سمې لیکنې لارې ته وايي. هره ژې خانته لیکدود لري. دا لیکدود د هې ژپی په ټولو لیکنو کې کارول کيرېي. مور په خپل گړ دود او لهجه کې یو راز خبرې کوو، خو په لیکنو کې بيا هغه ډول نه لیکو، لکه: ((څه کې؟)) سمه او لیکنې بنه ېې ((څه کوي؟)) ده. ((الکه الته ورشه)) سمه او لیکنې بنه ېې ((هلكه هلتہ ورشه.)) دې ته لیکنې بنه وايي. په واحد لیکدود کې د ژپی له لهجو او خانګو څخه هغه بنه را اخلي چې لیکل ېې اسانه وي او له بلې کلمې سره ېې معناګله نشي.

فعاليتونه

۱_ زده کوونکي دې لاندې پوبنتو ته څوابونه ووايي:

◆ املا څه ته وايي؟

◆ له اسلام دمخه په پښتونخوا کې کوم لیک مشهور و؟

◆ په افغانستان کې د اسلام له راتګ څخه وروسته کوم لیک دود شو؟

◆ ایا د ولس ژپی ته لیکنې ژېه ویلی شو؟

◆ لیکلې ژېه څه شي ته وايي؟

۲_ زده کوونکي دې د لاندې جملو تشن خایونه په مناسو کلمو په پنسل ډک کړي:

◆ پښتو الفې توري لري.

◆ د پښتو ژپی توري په درې کې نه کارول کيرېي.

◆ د عربې ژپی توري په پښتو لیک کې کارول کيرېي.

◆ لیک، تر ژپی راپیدا شوی؟

۳ - زده کوونکو دې په دريو ډله وویشل شي:

لومړۍ ډله دې په لوست کې بېلا بېلې (ای ګانې) په نښه کړي.

دويمه ډله دې په پورته لوست کې خاص نومونه په ګوته او د نورو ترمخه دې یې ووایي

درېمه ډله دې په پورته لوست کې پنځه عام نومونه په نښه او په ټولګي کې دې یې ولولي.

زده کوونکي دې هڅه وکړي، د کورني د غرو په مرسته داسې ګلمې پیدا کړي چې د
تلفظ او لیکلو تر منځ یې توپیر وي. دا ګلمې دې یو په بل پسې ولیکي او ټولګي ته دې یې
راوري.

له ګناهه تل پرهېز کړه
ګناه مه ګنه حقیره
استخافاف^۱ د ګناه جانه
ملا فيض محمد مرحوم (د موسهي اخوندزاده)

((فيض محمد اخونزاده د کابل د موسهي ولسوالی اوسيدونکي او د
ديارلسمې هجري پېړي له نومياليو ديني پوهانو، ملي غازيانو، لیکوالو
او شاعرانو له ډلي خڅه دی. د امير شير علی خان معاصر او د روضة
المجاہدين په نوم خپل یو منظوم کتاب یې هغه ته ډالی کړي دی))

۱ - استخافاف: خفیفه او سپکه ګنبل

ورځانه: د معلوماتو چينه

- درسنيو په اړه خه معلومات لري؟
- ورځانه خه ډول رسني ده؟
- دكتاب، مجلې او ورځانې توپير خه دي؟
- نن ورڅ رسني په ټوله نړۍ کې ډېر اهمیت او ارزښت لري. رسني چې د ټولنیزو اړیکو د وسیلو په نوم هم یادېږي، د ورځانې، جریدې، مجلې، راديو، تلویزیون او د نورو په بنه خپروونې کوي. اوس نړۍ له تخنیکي پلوه ډېره پرمختله ده او د رسنيو نوې بنه رامنځته شوې چې بریښنایي رسني ورته وايی او د انټرنیټ، راديو، تلویزیون په بنه دي. ورځانه د رسنيو په لړ کې خپل ځانګړۍ ځای لري. په دې لوست کې د ورځانې په هکله له تاسو سره خبرې لرو.

ورخچانه هغه خپروني ته وایي چې هره ورڅ د سهار يا مازگر يا په اوونی کې دوې يا درې څلپی خپربري. ورڅانې بېلا بېل معلومات، ورځني او تازه خبرونه، نړيوالې سياسي، پوئي او اقتصادي موضوعګانې ، ورزشي لوې اعلاتونه او نور زنگارنګ معلومات خپروي. ورڅانه د سرمقالي لپاره ځانګري ځای لري چې مسؤول چلوونکي پکې د روانو چارو په اړه د خپلې ادارې نظریات خرګندوي. په پرمختللو هېوادونو کې د ډيوې ورڅانې د مخونو شمېر کله کله ډېر زیات وي. د هرې موضوع لپاره بېلې بېلې پانې او یا ځانګري ستونونه لري.

په افغانستان کې لوړۍ خپرونه د امير شېرعلي خان د واکمني (۱۲۴۷ - ۱۲۵۸ هـ. ش.) په پېر کې رامنځته شوه. دا خپرونه شمس النهار نومېده چې کله په اوونی او کله هم په پنځلسو ورڅو کې یو وار خپربده. د دې خپروني مسؤول مدیر او مهمتم ميرزا عبدالعلي نومیده. دې خپروني د بېلا بېلو موضوعګانو لپاره ځانګري مخونه او خبریالان درلودل. بهرنې خبرونه هم پکې خپربده.

له شمس النهار خخه وروسته بیا ((سراج الاخبار افغانستان)) رامنځته شو. دا اخبار د هېواد د پیاوړي لیکوال مولوي عبدالرؤوف خاکي کندهاري په مدیریت د اميرحبيب الله خان په واکمني کې پیل شو، خویوازې یوه ګنه خپور شو. ورسې د ((سراج الاخبار افغانیه)) په نامه یوه مهممه جريده د نومیالی ژورنالیست او لیکوال محمد طرزی له خوا د (۱۲۹۰ هـ. ش.). کال د تلې په میاشت کې تاسیس شوه. لوړۍ په ډېرینه چاپخونه او وروسته په حروفې بنې په دولسو او خوارلسو مخونو کې انځوریزه خپربده.

په (۱۹۱۹) کال کې له خپلواکۍ اخیستلو وروسته په هېواد کې خپروني زیاتې شوې. د هېواد پر پلازمېنې کابل سرېپره د هېواد په نورو ولايتونو کې د خپرونو شمېر تر دروشتو پورې ورسېد.

په افغانستان کې له (۲۰۰۱) کال راوروسته د نوې ادارې له جوړېدو او د رسنیو (مطبوعاتو) او د بيان د ازادۍ له رامنځته کېدو خخه وروسته د ورڅانه او خپرونو په شمېر کې بې کچې زیاتوالی راغي او هغه دا چې یوازې په پلازمېنې کې له درېو سوو خخه

زیاتې ورخچانې، اوونیزې، میاشتنی او نورې رامنځته شوې. همداسې د هېواد لوی بنارونه درو اخلى. د دغو خپرونو په لړ کې له ورخچانې، جرېدې، مجلې، راډيو او تلویزیون خخه نیولې تر برپښنایي رسنیو پورې ټولې شاملې دی. یو شمېر یې رسمي او دولتي دی، یو شمېر یې په بېلا بېلو ټولنو او سازمانو نو پورې ترلې دی او نورې یې آزادې او شخصي بنه لري. زموږ په هېواد کې ورخچانې له خلورو خخه تر اتو او دولسو پورې مخونه لري. زیاتره یې به اخبارې کاغذ باندې چاپېږي. د لیک او لوست د کچې د تېټوالي له امله زموږ په هېواد کې ورخچانې لړ شمېر لوستونکي لري. هېواد، انیس او اصلاح نامتو ورخچانې دی او کابل ټایمز په انګلیسي ژبه خپرېږي. باید ووایو چې کتابونه او رسالې په مهالنۍ بنه نه خپرېږي، خورسنې یعنې ورخچانې، جریدې او مجلې په یوه ځانګړي مهال په پرله پسې توګه خپرونوې کوي.

د متن لنډیز:

ورخچانې او اخبارونه دasicي معلومات او خبرونه خپروي چې انسان ورته په هماماغه شپه او مهال اړتیا لري. ورخچانې او رسنې موبد د نړۍ له ورڅنیو پېښو او د علم او تختینک له پرمختیاوو خبروی. ورخچانه د لوستونکي معلومات زیاتوي او د نړۍ له روانو او جاري حالتونو خخه یې خبروی. راډيو او تلویزیون هم انسان ته د ورڅنیو معلوماتو او نوو خپنونو او پرمختیاوو په هکله په زړه پورې پروګرامونه خپروي. باید د تلویزیون د مثبتو، علمي او معلوماتي پروګرامونو ننداره وکړو او له هغه خخه لازم معلوماتات تر لاسه کړو. له مطالعې سره عادت او په هغې باندې روږدېدل، د انسان لپاره ډېر ضروري دي . ګرانو زده کوونکو ته سپارښتنه کېږي چې له مطالعې سره مينه پیدا کړي او لېږ تر لېږه په یوې ورخچانې کې ګلډون وکړي او د هغې له موضوع ګانو خخه ګته واخلي.

۱ - لاندی پوبنتنو ته تشریحی خوابونه ووایاست:

◆ د ورخنیو معلوماتو په انتقال کې د ورخچابو د ارزښت په اړه خبرې وکړئ.

◆ زموږ په هپواد کې لومړی خپرونه په کوم وخت کې او د چاله خوا رامنځته شوه؟

◆ د کتاب، مجلې او ورڅانې توپیر خه دی؟

۲ - لاندی پوبنتنو ته سم خوابونه ووایاست:

◆ له شمس النهار وروسته کومه خپرونه رامنځته شوه؟

◆ ورڅانه خه راز خپرونه د؟

◆ په ورڅانې کې کوم ډول موضوعګانې خپږدي؟

◆ د هپواد د خو ورڅابو نومونه واخلي.

۳ - د لاندی جملو تش خایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

◆ په کال کې له خپلواکۍ اخیستلو خخه وروسته په هپواد کې د خپرونو شمېر زیات شو.

◆ سراج الاخبار افغانیه د له خوا رامنځته شوه.

۴ - زده کوونکي دې په دربو ډلو ووپشل شي.

لومړۍ ډله دې په پورته لوست کې خاص نومونه په نښه او په یو لست کې دې یې ولیکي.

دویمه ډله دې په لوست کې او بدې (ې گانې) په نښه او د هغري اړوندي کلمې دې په یو لست کې ولیکي.

درېمه ډله دې دا لاندې کلمې معنا او په جملو کې وکاروي:

ارزښت، مطالعه، خانګري، ورڅانه، خبریال، پیاوړۍ، پلازمېنه

الف: زده کوونکي دي له ورخپانه خخه د خپلي خوبنې يوه موضوع قيچي (پري کري)
بله ورخ دي يې له خان سره راوري. هر زده کوونکي دي د خپلي موضوع په اړه نورو ته
معلومات ورکري.

ب : ايا تاسو مينه لري چې کومه مقاله يا مضمون مو په ورخپانه کې خپور شي؟ ايا تاسو
غواړئ ليکوال شي؟ همدا مو وخت دي. لستوني بله وهئ، د بنوونکو، مورپلار يا نورو
انډيوالانو په مرسته په ليکنه پيل وکړئ.

كتاب د بشد رو خواړه دي.

حضرت علي کرم الله وجهه

د شلمې پېږي د تمدن ستنه کتاب او رسنۍ دي.

روزولت

لاندې جدول په بله سپينه پانه کې ولیکۍ او په متن کې يې د
((پوهنه)) کلمه پیدا او په خپله خوبنې يې رنگه کړئ.

س	ر	و	ف	ح	د	ح
چ	ز	ع	*	ا	ي	س
خ	ر	ا	*	س	ع	ط
ط	ه	ن	ه	و	پ	ب
ا	ع	ف	ا	ک	م	د
ظ	خ	ر	بن	ز	ح	ډ

دولسم لوست

لیکوال اوښونکی: صالح محمد هوتك

■ آیا د صالح محمد هوتك نوم مو اورېدلی دی؟

لکه چې د مخه مو لوستي دي، زموږ د هېواد د علم او ادب د ډګر د اتلانو شمېر زیات دی. د دغۇپوهانو په ډله کې یوه مولوي صالح محمد «هوتك» دي. صالح محمد «هوتك» پر شعر او شاعري سربېره بنوونکي هم و. د خلکو په درد بشه پوهېده او د خلکو د خور او درد د لیرې کولو لارې چاري ورته بشې خرگندې وي. دلته د نوموري په اړه له تاسو سره خبرې کwoo.

■ د شاعرانو او لیکوالو له شعری پیغامونو خخه خه انتبه اخیستلى شو؟

■ ولې موږ د ګران هېواد په پوهانو، شاعرانو او لیکوالانو ويابو او د هغوى له لارښونو خه ګئه اخلو؟

مولوي صالح محمد «هوتك» کندهاري د فيض محمد زوي په (۱۲۶۹ هـ . ش) کال کې په کندهار کې زېرپدلى دی. لومړنی زده کړې یې د کابل د حیبیې بنوونځي کې تر سره کړې دی. وروسته په همدي بنوونځي کې د بنوونکي په توګه ټاکل شوی دی. د پښتو ژې د لوست تدریس یې کاوه او د پښتو ژې درسي کتابونه یې لیکل.

د هغه زياته ليکنو تعليمي او درسي بنه دلوده. مثنوي یې يو ادبی اثر دی. دا اثر درې زره بيتونه لري او د مولوي جلال الدين محمد بلخي د مثنوي له خينو برخو خخه په آزاده توګه ژبارل شوې دی. مولوي صالح محمد «هوتك» د پښتو د اوسيني ادب د یوې مخکنې څېړې په توګه نه هيرپدونکي خدمتونه کړي دی.

دنوموري د ((بلبل ژړا)) یا په ((قفس کې بلبل)) شعر د عبدالهادي «داوي» د شعر ژباره ده. دې شعر زيات شهرت وموند، څکه په ژباره کې یې له دومره ظرافت خخه کار اخيسىتى چې ځانګړې ادبی بنکلا لري. د اميرحبيب الله د واکمنې په وخت کې په سراج الاخبار کې خپور شوی دی، د خپلواکۍ د ولولو په پیداکولوکې یې هم په خپل وخت کې ستره ونده اخيسىتې ده. موږ یې د نمونې په توګه خوبيته را اخلو:

يو سحر زما تر غور شوله بلبله
په قفس کې یې ژړل دا یې ويله
چې بندي شوم د صياد له سخته دله
ولي نه پوبنتي خوک حال زمايو له بله
ولي نشته بې فغانه کاروبار زما
ولي حبس ابدی راغى په وار زما
نه محروم چې د زړه حال ورته بيان کرم
نه مې وس چې خبرداره بلبلان کرم

((په قفس کې بلبل)) د پښتو د معاصر ادب يوه غوره بېلگه ده. يو ملي ارمان په کې په بنکلي عاطفي رنګ کې غبرګ شوي دي.
نوموري لاندې اثار ليکلي دي:

۱- خود اموز پښتو (دوه ټوکه)، د پښتو لوړۍ کتاب، پښتو ژبه، (دوه ټوکه)، د پښتو تدرسيي کتاب، پښتو صرف و نحو (ژیاره)، اطاعت اولو الامر، پښتو مشنوی، تذکره الشعرا او يوه شمېر نور. مولوي صالح محمد «هوتك» په ۱۳۳۹ هـ. ش، کال په کابل کې وفات شوي دي.

د متن لنډيز:

صالح محمد «هوتك» د پښتو خود ژې شاعر، ليکوال او بنوونکي و. دي د خپلواکۍ سخت لپوال و او له همدي کبله د ده شعرونه ټول د وطن له مينې ډک دي. په شعر او ليکوالی او همدارنګه د شعر په ژیاره کې یې لوی لاس درلود. د ده د شعر ژبه تونده وه. له دي امله د هیواد غلیمان ترې ډارېدل. لکه چې دمخه مو ولوستل صالح محمد «هوتك» زيات شمېر ليکنې کړي دي چې هر یوه یې ځانګړي ارزښت لري.

فعاليتونه

- ۱- زده کوونکي دي لاندې پوښتنو ته څواب ووایي:
- ◆ د مولوي صالح محمد «هوتك» د شعرونو موضوعګانې خه دي؟
- ◆ د صالح محمد «هوتك» د شعر کوم اړخ ډېر غښتلې و؟

- ◆ د صالح محمد «هوتک» د خو کتابونو نومونه و اخلى.
- ◆ ستاسي په نظر مولوي صالح محمد «هوتک» د پښتو ژپي و دي ته خه خدمت کري دي؟
- ٢- زده کونکي دي د لاندي جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو پر پنسل ډک کري:
- ◆ مولوي صالح محمد «هوتک» خپلي زده کري په کې ترسره کري دي.
- ◆ د صالح محمد «هوتک» مثنوي بيهه لري.
- ◆ صالح محمد په پښتو ژيارلي دي؟
- ٣- زده کونکي دي د لاندي پوښتنې تshireحي څواب ووایي:
- ◆ په قفس کې د بلبل د ژړا شعر خه شی خرګنلوی؟ بیان یې کري.

تاسي په ټولنه کې د شاعر او ليکوال په ارزښت خومره پوهېږي؟ په دي اوه خوکربنې ولیکۍ. د ليکلو په وخت کې مو د مولوي صالح محمد «هوتک» د شعر په هکله خبرې په پام کې وي.

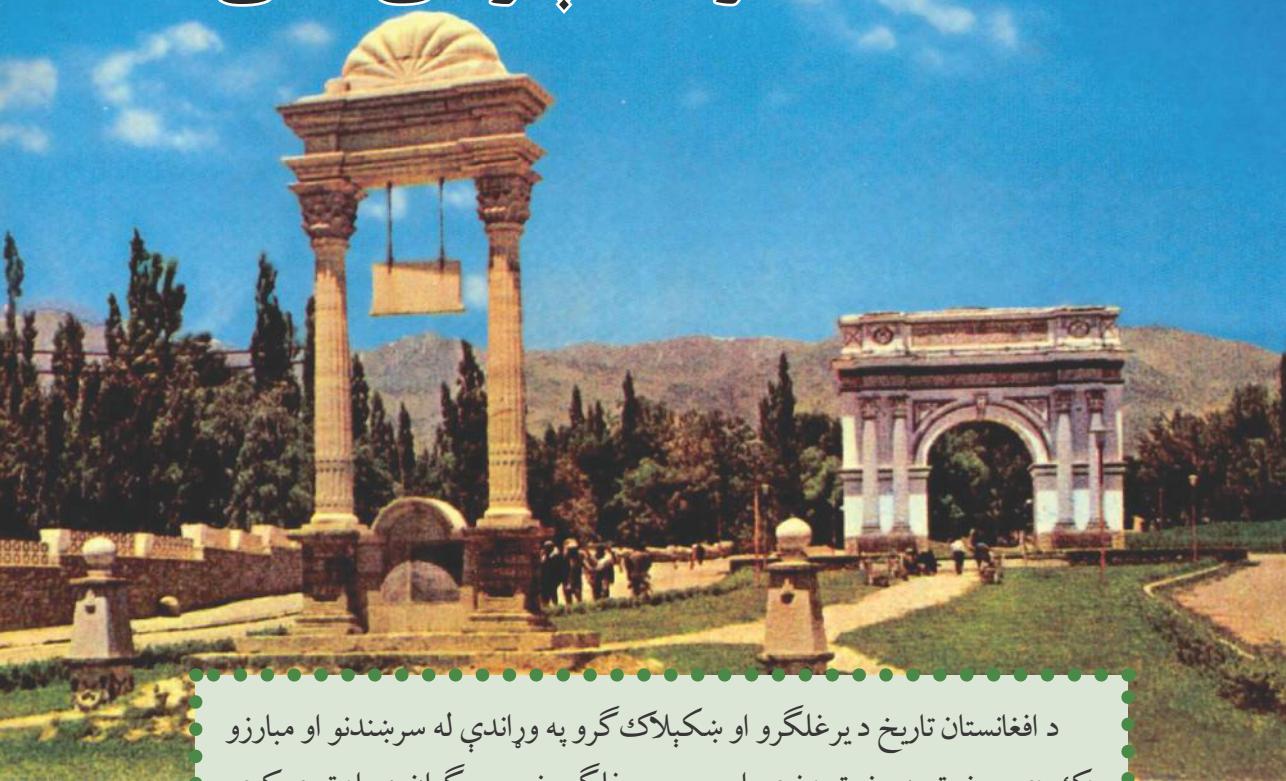
هيڅکله ځان د چابنده کوه مه، ځکه ته الله تعالى آزاد پیدا کري يې.
حضرت علي کرم الله وجهه

که ونه کراي شو آزاد واوسېرو، غوره ده چې مرگ ته په خلاصه غېږ.
هرکلی ووایو.

مهاتما گاندي

د یو بنه حکومت نښه، د هغه د وينا او عمل آزادي ده.
کنفېشیوں

طاق ظفر: د خپلواکۍ خلی

د افغانستان تاریخ دیر غلگرو او بنکېلاک ګرو په وړاندې له سربنندنو او مبارزو ډک دی. وخت په وخت د نړۍ او سیمې یړ غلگرو زموږ پر ګران هېواد تیری کړي دی، خو زموږ خلکوې هم په مېړانه مقابله کړې ډه.

د پغمان د بري خلی (طاق ظفر) د افغانستان د خپلواکۍ د بېرته ګټلو یوه بنه نښه ده، دا د هېواد د میرنيو د یاد خلی دی.

■ تاسو د پغمان د طاق ظفرنوم اورېدلی؟

■ د یادګار خلی او منارونه د خه شي استازیتوب کوي؟

■ د خپلواکۍ د درسونو زده کړه خه ګټه لري؟

د پغمان طاق ظفر یا د بري خلی زمورد هپواد د تاریخي کارنامو د ویار نښه او یادگار دی.
د پغمان طاق ظفر د هپواد د خپلواکی د شهیدانو د یادونې په موخه له کابل خخه (۲۷)
کیلومتره لیرې په پغمان کې جوړ شوی او ډېر عظمت او ډبدبه لري.

نوموری خلی د افغانستان د خپلواکی د ستر اتل غازی امان الله خان د پاچاهی په پېر کې
جوړ شوی دی. کله چې امير امان الله خان د سلطنت وآگې په لاس کې واخیستې، د هپواد
د خپلواکی اخیستل یې پر خان لازم وګنل. په ټینګ هود او ګلکې ارادې یې د (۱۲۹۸هـ
. ش) کال د زمری میاشتې په اته ویشتمه د افغانستان خپلواکی له انګربزانو خخه واخیسته.
طاق ظفر د نوموری هپوادپال پاچا د ویارلو کارنامو لپاره په پغمان کې جوړ شوی دی. د هغو
څوانانو نومونه چې د خپلواکی په لار کې قرباني شوی او د هپواد د آزادی لپاره یې خپلې
ونې توې کړي دي، د نومورې آبدې په غارو مورګو کې لیکل شوی دي. دا نومونه د دې
زړور او سرتپر ولس لپاره د خپل تپر تاریخ روښانه هنداره ده.

کومې تاریخي آبدې چې د افغانانو د لرغونی تاریخ د حماسو، کارنامو او یادگارنو انځور
وراندې کوي، یوې ھم منارونه دي. منارونه او آبدې د یرغلګرو په وراندې زمورد نیکونو
د مېرانو، اتلوليو، سربنندنو، بریالیتوبونو او زپورتیا څلاتنده نښې دي.

د هپواد په ډېر څایونو او بنارونو کې یادگاري منارونه او خلی جوړ شوی دي. په کابل
بنارکې د میوند د ډګر د اتلې ملالې په یاد د میوند خلی، د جمهوري ارګ په وراندې د
خپلواکی منار او نور یادولای شو.

د متن لنډیز:

افغانان د تاریخ په اوردو کې له ویار او برمه ډکې ورڅې لري. د دغو ویارونو
د تلپاتې یاد لپاره یې د ځینو په یاد منارونه او خلی جوړ کړي دي. هر خلی موږ ته
د خپلو نیکونو او پلرونو د سربنندنو یادونه کوي. د خپلواکی د اخیستلو د لارې
شهیدانو اتلولي راپه زړه کوي. له هپواد سره مينه او د وطن د ساتني او ودانولو لپاره

د هاند او هشو مينه راسره پيدا کوي. مورته د دي درس راکوي چې د خپلونيکونو او پلرونو ميراث په مېړانه وساتو او د هغه درناوی وکړو.

فعاليتونه

۱_ زده کوونکي دې لاندې پوبنتنو ته تشریحي څوابونه ووايي:

◆ طاق ظفر پا د بري خلی د خه شي نښه ده؟

◆ منارونه او خلی مورته خه را په زړه کوي؟ خرګند ېې کړئ.

◆ د نیکونو او پلرونو ميراث خنګه ساتلي شو؟ خبرې پري وکړئ.

۲_ د لاندې پوبنتنو درې څوابونه ليکل شوي، تاسو ېې سم څواب په نښه کړئ:

خپلواكۍ خنګه ساتل کېږي؟

◆ خپلواكۍ د یو ولس په وینو ساتل کېږي.

◆ خپلواكۍ د پخلاينې له لاري ساتل کېږي.

◆ خپلواکي د ولس په اتحاد او يووالی ساتل کېږي.

◆ ۳ - د خپلواکي د ګټلو خلي ولې جورېږي؟

◆ چې د هېواد بشارونه بشایسته شي.

◆ چې خرگنده کړي مور خپلواکي اخیستې.

◆ چې پري وویارو او د ساتلو لپاره یې سرونه وښندو.

◆ ۴ - زده کوونکي دې په دوو ډلو ووبشل شي. دیوې ډلې غړي دې په وار د پورته لوست
په اړه پوبنتې وکړي او د بلې ډلې غړي دې په خپل وار هغې ته څوابونه ووایي. بشونکي
دې د بهير خارنه وکړي.

زده کوونکي دې د هېواد د خپلواکي د ګټلو په اړه د مور او پلار یا نورو لویانو په مرسته
خپل معلومات بشپړ او بله ورځ دې یې په ټولګي کې په خپله ژبه ووایي.

آزادي تر پاچاهيه لا تېرى کا

چې د بل تر حکم لاندې شي زندان شي

خوشحال خان خټک

قاضي او نوکر

■ له بېکارانو او بدکارو سره ناسته ولاړه خه زیان لري؟

دا یوه اخلاقې کیسه ده. زده کوونکي بنایي د لوست او زده کړي تر خنګ روزنيز او اخلاقې لوستونه هم زده کړي چې په پائی کې په بنو او نیکو اخلاقو یو سمبال انسان ترې جور او د ټولنې او ولس د بنه خدمت جوګه شي. له نیکانو او بنو خلکو سره ناسته ولاړه سپړی سمې او نیکې لارې ته رابولي، خو له بدانو او بېکارانو سره سپړی د بدمرغۍ کندې ته لوپږي.

■ ايا تاسې له بنو خلکو سره د ناستې ولاړې په ګټه پوهېدلې یاست؟

■ دا خه معنا لري چې د دیگ تر خنګ ناسته د سپړي جامې، لاسونه او پښې تورو وي؟

یو سپری له قاضی سره نوکر و. په ډپر اخلاص او ایمانداری یې د قاضی خدمت کاوه.
قاضی هم ترې خوبن و او هر چول مرسته به یې ورسره کوله.

یوه ورخ نوکر د قاضی د ځمکې په اړولو بوخت و. په ځمکه کې یې له سرو زرو یوه
ډکه کټوه وموندله او نېغه یې قاضی ته راوهه. ورته ويې ویل: قاضی صاحبه! دا د سرو زرو
کټوه مې ستا په پتھي کې وموندله. قاضی ډپر زیات خوشحاله شو او مزدوری یې ورزیاته کړه.
هر وخت یې مرستې ورسره کولې.

څه موده وروسته هغه سپری د قاضی مزدوری پرپښوده او بېکاره شو. له یوه او بل سره به
ګرځېدله. د خدای جلاله کړه وو، له غلو او بد کارو سره ملګری شو. یوه ورخ یې د ډیوې بنځې
غوروالی پتې کړي. خلکو هغه ونيو او د غلا په تور یې محمکې ته راوست. په محکمه
کې همغه قاضی ناست و چې دی ورسره څه موده د مخه نوکر و. غل یې قاضی ته وړاندې
کړ.

قاضی چې مزدور ولید، نو ډپر خپه شو. له څان سره یې وویل دا خو ډپر نیک سپری
و. د ډیو بل چا په تور به یې دلته راوستی وي. که هغه غلا کولای، نو هغه زما په ځمکه کې
موندلی سره زر به یې پت کري وو.

قاضی ترې پونتنه وکړه چې دروغ او ربنتیا خرګند شي. هغه هم ورته ربنتیا وویل او
څل جرم یې ومانه. قاضی ورته وویل: ((زما په ځمکه کې دې د ډپر غوروالیو سل هومره
سره زر وموندل، خو یې خیانته دې راکړل. اوس دې دا ناخیزه غوروالی پتې کړي دې.
ولې؟))

مزدور ورته وویل: ((لومړۍ مې له بنو خلکو سره ناسته او ولاړه وه. په غلا نه پوهېدم او
نه مې بد کارونه کول. اوس له وزګارو او بدکارانو سره مل یم؛ ځکه په غلا او بدکارونو
روبردي شوم))

له پورته کيسې خخه مو دا نتيجه واخیسته چې هیڅ وخت باید له بدکارانو او وزګارو
خلکو سره ناسته ولاړه ونه کړو. که کله له هغوي سره ناستې ته اړ شو، باید د هغوي له بدکارونو
کارونو خخه پند او عبرت واخلو.

له بدانو سره مه کښېنه هوښياره
 بدان تا باسي له ژونده له روزگاره
 خو دې توان وي له بدانو لپې گرخه
 چې بد گرځې، بد په پرڅې بد کرداره

د متن لنډيز:

په ډېرو ټولنو کې دا وينا موجوده ده چې سړی باید له بدوم خلکو سره له ناستې
 ولاړې خان وړغوري. انسان د طبیعت له مخې منونکي خوي لري. ددي لپاره چې
 سړی له ناورو او بدوم کارونو خوندي پاتې شي، باید له بدانو سره خپله ناسته ولاړه
 کمه کړي. له پوهانو او عالمانو سره ناسته ولاړه سړی د نېکمرغۍ او له بدانو سره
 د بدمرغۍ خوا ته بیابي. اوس نو د هرچا خوبشه چې خان د بدمرغۍ کندي ته
 غورخوي او که له خانه غوره او نېک انسان جوړوي! غوره او نېک انسان خپله هم
 نېکمرغه دی او ټولنه هم ورسه نېکمرغه کېږي.

فعاليتونه

- ۱ _ زده کوونکي دې دا لوست په پوره پام ولولي او که داسې کومه ورته کيسه یې په زړه
 وي، نورو زده کوونکو ته دې یې ووایي.
- ۲ _ له لوست خخه تر لاسه شوي پند دې په خپله ژبه ووایي.
- ۳ _ زده کوونکي دې په پورته لوست کې د پنځه ګونو (ی) ګانو لرونکې کلمې بېلې او
 هره ډله دې په یو لوست کې ولیکي.

زده کونونکي دې پام وکپي چې د لوبو او ساعت تېرى پرمھال له چا سره ناسته ولاړه
لري.

د خپلو ملګرو او همزولو په پام کې نیولو سره دې، دې کيسې ته ورته یوه کيسه دې سباته
په ټولګي کې ووايي.

که خپلو اولادونو ته ادب ورزده کړئ، داکار تر هرې ورځې صدقې
ورکولو غوره دی.

حضرت محمد ﷺ

که سپین اوسره یې په کور کې تل وي
چې نه یې علم نه یې عمل وي
بنیاد یې نشته آخر به خوار شي
بخت به ترکومه ورسره مل وي
عبدالقادر خټک

ښوونه او روزنه یوه لږي ده چې پیل یې د پلار او مور په لاسونو کې
دي.

جان ديوی

عبدالقادر خان خټک: نامتو شاعر

- د پښتو ژبې د کلاسیکو یا پخوانیو شاعرانو او لیکوالو په اړه څه معلومات لري؟
 - د پښتو ژبې په ادب کې ډېر نومیالي شاعران تیر شوي دي چې زموږ ژبه او ادب یې غني کړي دي. د شعرونو دیوانونه لري او د ادب په نورو برخو کې یې هم په سلګونو کتابونه لیکلې او مور ته یې راپریښې دي. د خوشحال خان خټک کورنۍ په دې لړ کې ډېر خدمتونه کړي دي. د دې لوبې کورنۍ یوه څېړه عبدالقادر خان خټک دې چې په دې لوست کې د هغه ژوند لیک او شعرونو لولو.

عبدالقادر خټک د پښتو ژپی د ستر لیکوال او د تورې او قلم خاوند خوشحال خان خټک زوي دي. د زېړېدو نېټه یې (۱۰۶۳ هـ . ق) ده. د ژوند بنايسته دېره برخه یې د وخت په تiarو کې پته پاتې ده. له کوچنيوالی خخه یې په دودیزې زده کړي پیل کړي و. د عبدالقادرخان د وينا له مخې لومنې استاد یې خپل پلار، خوشحال خان و.

د عبدالقادر خان خټک له اثارو داسې جو تېري چې هغه لوړ علمي او ادبې صلاحیت درلود. خدائی ګډله بنه استعداد ورپېرزو کړي و. پر پښتو سرېړه په فارسي او عربی ژيو ډبر بنه پوهېلde. عبدالقادر خان په ديني او ادبې پوهنونو کې لوی لاس درلود او د همدي پوهنونو تدریس یې هم کاوه.

عبدالقادر خان خټک د خپل علمي، ادبې او فرهنگي ژوند ترڅنګ سياست ته هم لاس ورغخولی دي. د ملي او سیاسي هڅو په لړ کې یې له خپل پلار، خوشحال خان سره په ځینو مشهورو جګړو کې برخه اخیستې وه.

د عبدالقادر خان خټک شعرونه تصوفي او عرفاني اړخ هم لري.

زمور د دغه شاعر د مرینې کره نېټه خرګنده نه ده، خو د ځینو شواهدو او تاریخي پېښو له مخې یې مرینه د (۱۱۲۵ هـ . ق) کال په شاوخوا کې اړکل شوې ده.

د عبدالقادر خان د اثارو شمېره د (۶۰) په شاوخوا کې بنودل شوې ده چې د اشعارو دیوان، نصیحت نامه، خلوپښت حديثونه، قصیده برده، یوسف زلیخا اوګلکدسته تر لاسه شوې او د ادم خان درخانې او د معماوو د رسالې نومونه یې اخیستل شوې دي.

د متن لنډیز:

عبدالقادر خان خټک خپلې زده کړي له خپل پلار خوشحال خټک خخه تر لاسه کړي دي. د هغه له اثارو خخه داسې جو تېري چې هغه یو پوه او د ادبې واک او بنه استعداد خاوند و. په فارسي او عربی ژيو ډبر بنه پوهېلde. عبدالقادر خان په ديني او ادبې پوهنونو کې لوی لاس درلود او د همدي پوهنونو تدریس یې هم کاوه. نوموري زيات شمېر کتابونه لیکلې یا ژیارلي دي.

د عبدالقادر خېک د شعر دغه بېلگه ولولئ:

غزل

مه شه خوبن د پادشاهي په تخت ختلو
همېشه يې غم کوه د پرپوتلو
چې مو اوس کړي په مظلومو رډي رډي
غافل مه شه د دې سترګو د وتلو
چې پېشه يې همېشه دل آزاري وي
د هغو مخونه نه دي د کتلو
څکه تل کړي په زردوزو جامو کبر
چې غافل يې د کفن د اغostلو
د اجل د سورو تاخت ناګهاني دي
چې هیڅ کور يې نه خلاصیري له نتلو
هغه زړه عبدالقادره چې مرده وي
په ګوګل دنه نه دي د ساتلو

فعاليتونه

◆ زده کوونکي دې په خپل وار پورته شعر په ډېره بنه او ادبی ژبه ووایي. (دیکلمه
دې يې کړي.)

◆ زده کوونکي دې د لوست نوي لغتونه وار په وار په مناسبو او معنا لرونکو جملو
کې وکاروي.

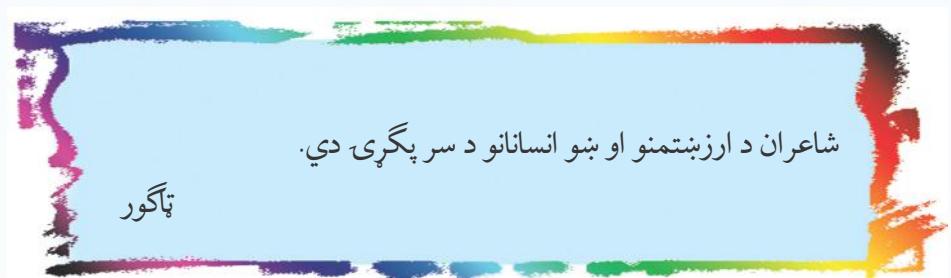
◆ دا بیت دې په خپله ژبه معنا کړي:
مه شه خوبن د پادشاهي په تخت ختلو
همېشه ېپ غم کوه د پربوتلو
◆ دا بیت په نثر واروئ:

چې مو اوس کړي په مظلومو رجې رډې
غافل مه شه ددې سترګو د وتلو

◆ ووايي چې له گلستان خخه پر پښتو د ژيارل شوي کتاب نوم خه شی دی او چا
ژيارلی دی؟

زده کوونکي دې په خپله خوبنه د پورته شعر درې، درې بیته په روانه ژبه په نثر وارووي
او سبا دې ېپ د نورو ترمخه په ټولګي کې ووايي.

دودیزې لوبي

ايا خپلې ملي او دودیزې لوبي پېژنی؟ ■

هر ولس ځانته ملي او دودیزې لوبي لري. افغانستان له دې پلوه خورا بدای دی.

په هېواد کې پرتې سيمې د خپل جغرافياوي او تاریخي مخینې له مخې بېلا بلې

لوبې لري. د هېواد په شمال کې وزلوبه خورا مينه وال لري، په داسې حال کې چې

سانګې وهل د هېواد په سویلي ولايتونو کې خورا اوبرد تاریخ لري. همداسي غېږې

نيول، خوسى کول اونور بیا د هېواد په ډېرو سيموکې ترسره کېري. زیاتره دا لوپې د

ژمي په موسم کې کېږي.

د هېواد په دودیزو لوبو پوهېدل خه گته لري؟ ■

لوبې او سپورت يا بدنې روزنې د یوې ټولنې د عمومي روزنې يوه برخه ده. د بدنې روزنې له لارې د ټولنې د غړو روغتیاېي حالت بنه کېږي او یوه روغه او سالمه ټولنه رامنځته کېږي. په سالمه ټولنه کې بدن او دماغ وده کوي. له بدنې او دماغي يا فکري ودي پرته يوه ټولنه پرمختګ نه شي کولای.

بدنې روزنې زموږ په هېواد کې خورا لرغونې تاریخ لري او لکه د نورو لرغونو ارزښتونو او معیارونو په خېر موبه ته راپاتې ده. په دې لوبو کې به داسې لوبې هم وي چې نه یوازې د وخت د تېرولو او تفريح لپاره ورڅخه کار اخیستل کېده، بلکې د جګړو پرمهال هم دېږې ګټورې وي. دا لوبې لا تراوسه د هېواد په بېلا بېلو سيمو او کلو باندو کې دود دي. له عادي ورڅو پرته د اخترونو او د نوي کال په رادبره کېدو زیاتره دا لوبې په ډېږې مینې او ليواليا ترسره کېږي. پر دې برسېره زموږ په هېواد کې داسې لوبې شته چې د ماشومانو له خوا سرته رسیبرې، لکه پتې پڼاني، مشوانۍ يا خطکان، غوز لوبه او داسې نورې سیمه یېزې او ګلیوالې لوبې.

د لوبانو په لوبو کې د اس څغلول، تیره اچول، خوسى، سانګې وهل، وزلوبه او نور شامل دي.

د اس څغلول

د اس څغلول زموږ په هېواد کې لرغونې تاریخ لري. دا لوبه له ميلاد څخه دمځه زموږ د هېواد په ډېرو سيمو کې دود وه. زرګونه ټکلونه وړاندې د لوبو قبیلومشرانو د اسونو ګلې لرې. په تېرو وختونو کې د اس سپرلۍ او له اس څخه ګډه اخیستل په پوځي تشکیلاتو کې هم یو مهم ئای درلود. دا کار په بلخ، کندوز، تخار او جوزجان کې اوس هم دود دي او ډېره ګټه ترې اخیستل کېږي.

تیره اچوو

دا لویه په تول افغانستان، په تېرہ بیا په ختيھو ولايتونو کې ډېرہ دود ده. په دې لویه کې هغه څوانان ډېرہ برخه اخلي، چې عمر یې د ۱۵ او ۳۵ کلونو ترمنځ وي. ددې لوې د لویغارو شمېرہ دوه تنه ياله دوو خخه زیاته وي او زیاتره د پسربالی په موسم کې تر سره کېږي. په دې لویه کې یوه داسې تیره ټاکل کېږي چې وزن یې د هغوي د عمر په تناسب وي. بیا یو ارت میدان ټاکي او په ټاکلې څای کې یوه کربنه کارې چې له هغې خخه مخکې ولار نه شي. له هغې وروسته د تیړې په اچولو پیل کوي. دا کار په نوبت تر سره کېږي او هر هغه خوک چې تر نورو یې تیره وړاندې اچووې وي، د لوې ګتونکی اعلانېږي.

خوسى

خوسى یوه په زړه پوري لرغونې لویه ده. دا لویه د پښتنو په سیمو، په خانګړې توګه په ختيھو ولايتونو کې ډېرہ دود ده. دا لویه د مازېګر پر مهال او زیاتره د پسربالی په وخت کې تر سره کېږي. د لوې د تر سره کولو لپاره یو لوی او ارت میدان ټاکل کېږي. لویه د دوو څلور کسيزو یا پنځه کسيزو ډلو له خوا پرمخ ورپل کېږي. د لوبو له ډلي خخه یو، یو تن د لوې د مير یا مشر په توګه ټاکل کېږي. د میدان په یوې څنډې کې پنځوس متړه وړاندې یو څای د پتخي یا (پتې) په نوم ټاکي. لویه داسې تر سره کېږي چې دواړه ډلي یو له بل خخه جلا یو د بل مخامنځ ودرېږي. یو، یو تن غښتلی هلك د پتخي په څای کې ولار وي. د دواړو ډلو غړي خپلې بنې پښې شاته کاتوي او په کین لاس یې ګوتې ټینګي نيسې. د لومړۍ ډلي غړي هڅه کوي خانونه پتخي ته ورسوی، خود مقابله ډلي لویغارې یې مخه نيسې. لویه تر هغې پوري روانه وي چې یا تول غړي وسوځي او یا خانونه پتخي ته ورسوی.

سانگي و هل يا د نېزې و هل

د هېواد له لرغونو لوېو خخه يوه هم د سانګي و هل دي. د سانګي له و هلو خخه ارييانو د جنگي الې په توګه کار اخيست. د نېزې کښتنۍ برخه د اوسبېني په تېره سر پوبنل شوې وي. دا لوېه د تکړه او غښتلو ټواننو له خوا په غښتلو او چابکو اسونو تر سره کېږي. ددي لوېي لپاره لوی میدان ټاکل کېږي. وروسته په دې میدان کې ديو، يو متر په واټن درې خایه د ۳۵ سانتي مترو په اوېردوالي لرګین مورېي په ځمکه کې ټک و هل کېږي. وروسته تقربا د دوو سوو مترو په ليرې والي يو څوان د اس په سپرلى ډېر چابک د موبو په لور راځغلي. کله چې موبو ته نژدې کېږي، خپل څان د اس پرشا یوې خواته کېږوي او نيزه په بنې لاس د موبو په لور برابروي، تر هغې چې موبو د نېزې په واسطه له ځمکې خخه راویاسي. په دې وخت کې دوه تنه ډولچیان ډولونه وهی. کله چې اس د موبو په لور ځغلي د ډولونو غبر د هري شېې په تېرپدو تیزېږي. کله چې موبو د نېزې په خوکه پورته شي د ډولونو شور او زور لا پې مست اوزيات شي. که موبو خطا شي د ډولونو غبر کرار او په عادي توګه و هل کېږي. په دې توګه د لوېي ګټونکي او بايلونکي اعلامنېږي.

دا لوېه په غزنې او ګټواز کې ډېر دود ده او زياتره د جشنونو، ودونو او ميلو پر مهال ترسره کېږي. دغه راز دا لوېه په مزارشريف او هزاره جاتو کې ډېر مينه وال لري او کله ناکله دا لوېي جوروې.

وزلوبه

وزلوبه د افغانستان يوه ډېره لرغونې لوېه ده. ډېر خلک، ېې مينه وال دي. ددي لوېي تاريخ مقدوني سکندر د یرغلونو په تاريخ پوري تړي. داسې هم ويل کېږي چې ارياني پهلوانانو به د دېمن پر لښکر باندې یرغلونه کول او د هغوي له عسکري خایونو خخه به ېې ژوندي، ژوندي خلک له خان سره په اسونو ورل چې بيا وروسته ېې د يوې لوېي بهه غوره کړه. دا

لویه د هپواد په شمالي برخو کې رامنځته شوي، له دي امله د بلخ، سمنگانو، جوزجان، بدخشان، تخار، کندوز، بغلان، فارياب او پروان په ولايتونو کې ډپره دود ده.

ددې لوپې لوپارې ته (چاپ انداز) يا (پهلوان) وايي. لویه په يو حلال شوي خوسې ترسره کېږي. د خوسې خېټه تر حلالولو وروسته پاکوي او د ۲۴ ساعتونو لپاره په اویو کې اچول کېږي چې پوستکي پې ټینګ او بنه کلک شي. د خوسې وزن د ۳۰_۴۵ کيلوګرامو په اندازه وي.

د وزلوبې لپاره د نورو لویو په خېړيو ارت میدان ټاکل کېږي. په هغې کې د جګولو دائيره، د حلال دائيره او بېرغ په خرګند خای کې په نښه کېږي. لوپارې په دوو ډلو يا ټيمونو کې لویه کوي. خوسې د جګولو په دائيره کې اچول کېږي او بیا ټول چاپ اندازان تري راتاواړۍ. هر یو هڅه کوي، چې خوسې له Ҳمکې راجګ او د میدان په بلې برخې کې پې د بېرغ ترڅنګ د حلال په دائيره کې واچوي. له بېرغ خڅه د خوسې راتاول یوه نومره لري او د حلال په دائيره کې پې اچول دوې نومري لري.

دا لویه کله کله د دوو او کله د زیاتو ډلو له خوا تر سره کېږي. که د دوو ډلو تر منځ وشي، نو د لوپارو شمېره لس، لس کسان وي، خو د زیاتو ډلو د ګډون پر مهال د هري ډلي د لوپارو شمېر پنځه، پنځه کسان وي. دا لویه ډپره ستونزمنه او د پېي کېدا او ان کله ناكله د مرګ خطر ورسره ملګري وي.

د متن لنډيز:

زموره هپواد تاریخي دودیزې لوپې لري. هره یوه پې خانته خپل ارزښت لري. دا لوپې په بپلا بپلو سیمو او بپلا بپلو موسمونو کې ترسره کېږي. وزلوبه، سانګې وهل، تېړه اچول، خوسې او نورې په زړه پوري لوپې دی. په دودیزو لویو کې زیاتې ګټې پرتې دی. د بدنه روزنې له لارې بدنه پیاوړی کېږي، بنه اخلاق په انسان کې وده کوي، انسان د ټولې ارزښتمن غږي کېږي. همدارنګه په ملي کچه د ملي وحدت، ورورګلوي او یووالې د ودې او پراختیا لپاره خورا ارزښت لري.

۱- زده کوونکي دې پر پنخودلو ووبشل شي:

لومړۍ ډله دې د اس څغلولو، ◆

دوبمه ډله دې د تېږي اچولو، ◆

درېمه ډله دې د خوسېي، ◆

څلورمه ډله دې د سانګې وهلو، او ◆

پنځمه ډله دې د وزلوبې په اړه خپل معلومات د ټولګي په وړاندې ووايي. ◆

۲- زده کوونکي دې د لاندې پوبنتنو څوابونه ووايي:

بدني روزنه د نيكو اخلاقو په پراخولو کې خه ګته لري؟ بيان يې کړئ. ◆

د بدنې روزنې ټولنيزې ګټې کومې دې؟ ◆

بدني روزنه زموږ روغتیا ته خه ګته لري؟ ◆

۳- زده کوونکي دې په متن کې خاص نومونه، عام نومونه، مفرد او جمع نومونه په ګوته او په بېلوبېلوكو کې دې يې ولیکي.

زده کوونکي دې په کور کې له خپل پلار، تره يا بل خپلواں خخه پوبنتنه وکړي چې د هغوي د څوانې په وخت کې کومې کومې لوې په کوم کوم موسم کې ډېږي دود وي. زده کوونکي دې پخپلوكتابچو کې د دغو لوبو په اړه له هغوي خخه معلومات ولیکي او سباته دې په ټولګي کې پري خبرې وکړي.

هانس کرستین اندرسن

Hans Christian Anderson

- له ملي او نپیوالو ادبی خپرو خخه د چا نومونه اخیستلى شى؟
- د ملي او ولسي ادبی خپرو په خنگ کې د نپیوالو ادبی خپرو او د هغوى د ژوند
- لیک او ادبی اثارو پېژندنه زيات ارزښت لري. زده کوونکي د هغوى له ژوند لیک
- خخه اغېزمن کېږي او همدارنګه يې له ادبی اثارو خخه خوند اخلي او په ځان کې
- د استعداد او پیاوړتیا فکراو سوچ ورسره پیدا کېږي چې که وکړۍ شي، یوه ورڅه
- هغوى هم دغه کچې ته ورسپدای شي. مورډ دلته په دې لرۍ کې د هانس کرستین
- اندرسن لنډ پېژندلیک او د کیسو یوه بېلګه راوري ده. اندرسن کوچنیانو ته د کیسو
- په لیکلوا کې خورا مشهوره نپیواله ادبی خپره ده.
- ایا د اندرسن نوم مو اورېدلی دی؟
- ولې مورډ نپیوالو ادبی خیرو ژوند لیک لولو؟

هانس کرستین اندرسن (۱۸۰۵ - ۱۸۷۵ م) ڈنمارکی شاعر او کیسه لیکونکی و پلاریپی موچی و. هانس د ځوانی عمر په بېولی کې تېر او یو متفرکر او حساس ځوان ترې جوړ شو. په (۱۴) کلنی کې یې پلار مړ شو او مور یې بل مېړه وکړ. نومورپی له ستونزمن ژوند سره سره یوه غندونکې منظومه قطعه ولیکله. دې کار هغه ته زیات بریالیتوب وریه برخه کړ. اندرسن ډېر داستانونه او کیسې ولیکلې چې زیاتره یې کوچنیانو ته لیکل شوي دي. اندرسن نه یوازې ڈنمارک له نومیالیو لیکوالو څخه ګفل کېږي، بلکې دنې له سترو لیکوالانو څخه هم شمېرل کېږي.

دلته د هانس کرستین اندرسن د ((شهزادگی اون خود)) او ((بلبل او سور ګل)) د کیسو دوہ پښتو ژیاپی راورو.

شهزاد ګی او نخود

په پخوا زمانو کې یو شهزاده و. شهزاده غوبنتل په یوې بنې او بلایې کورنی کې واده وکړي. ددې کار لپاره یې ډېرول رو او نژدې سیمو ته سفروننه وکړل.

شهزاده په خپلو سفرونونو کې له بېلا بېلو کورنیو سره ولیدل، خود هغوي په کورنیو کې یې د ځان وړ او مناسبه نجلۍ ونه موندله. په پای کې یې د واده فکر له سر څخه وايسته او خپل هېواد ته راستون شو.

په یوې توپاني شپې کې چې برېښنا ټول هسک روښانولو او ډېر سخت باران وربده، د شهزاده د پلار (پاچا) د مانۍ دروازې ټکول تر غوره شول. پاچا وارخطا شو اوله ځایه جګ شو. خپل خدمتگار ته یې وویل چې لار شي او د مانۍ دروازه پرانیزې او ګوري چې په دې شپې کې خوک دروازه ټکوي؟ کله چې خدمتگار دروازه پرانیستله، وې لیدل چې یوه نجلۍ باران لمده کړي او له سر او مخ څخه یې او به روانې دي. نجلۍ راننوته. هغه دومره لمده شوې وه چې په هرځای کې به درېدله، هغه څای به لمدېدله.

ملکی ترې وپوستل: ((ته خوک يې؟))

نجلی خواب ورکر: ((ستاسو د گاوندي هپواد د حاكم لور.))

ملکی او پادشاه يوبل ته وکتل. ملکی په ورو ووبل: ((زه هغه نن شپه ازمایم او معلوموم
يې چې هغه رښتیا وايی او رښتیا هم شهزادگی ده او که نه؟))

وروسته نو پرته له دې چې چاته ووايی، خپلې کوتې ته لاره. خپله بستره يې لري
کړه او يو نخود يې په بستره کې کېښود. بیا يې د بیکو یو توشكې په هغې هوار کړ. خپلو
خدمتګارانو ته يې ووبل هغه نجلی دې کوتې ته راولی او ورته دې ووايی چې په دې بستري
کې ویده شي.

سهار د وخته چې شهزادگی له خوبه را پاخېده، نو ملکی ترې وپوستل: ((ایا بیگا دې
سم خوب وکر؟))

نجلی په خواب کې ووبل: ((نه، بېگاه هیڅ خوب رانګي. خای مې بنه نه. ډېره خرابه
شپه مې تېره کړه.))

پادشاه او ملکه د نجلی له خواب خخه ډېر خوشحاله شول. هغوي پوه شول، دا هغه
نجلی ده چې هغوي ورپسي گرځي. خکه یوه حساسه او خيرکه نجلی کولای شي تر
توشك لاندې یو نخود وپېژني.

پادشاه او ملکی خپل زوی خبر کړ چې یوه مناسبه نجلی يې ورته موندلې ده. هغه په
خپلو پښو دې مانې ته راغلي ده. له هغې وروسته شهزاده له هغې نجلی سره واده وکړ. هغه
نخود يې په مناسب خای کې د یو یادګار په توګه کېښود او کله به يې چې هغې ته کتل، هغه
باراني شپه به يې یادېدله.

بلبل او سورگل

په ټولو ختيھو اشعارو کې د بلبل او د ګل د مينې خبرې کيږي؛ ځکه چې د شپې په تورې تياره کې سندر بول بلبل د خپل خوشبویه ګل لپاره سندرې وايي.
ما (ازمير) ته په خېرمه پرتو لوړو سيمو کې، چې خاروان پکې خپل اوښان مخکې کړي وو، یو سور ګل ولید. وحشی کوتري د اسمانځکو ونو په خانګو او بناخونو کې لاندې باندې الولې او بنکې یې د سپینو زرو په خېر خلپدې. کله به چې پري د لمړ وړانګې لګپدې نو د مرغلو په خېر به برېښپدې.

د سور ګل د بوتي په منځ کې یو ګل و، چې تر نورو ګلاتو ډېر بنکلی و. یو بلبل د هغې تر خنګ ناست و او خپل خود او درد یې ورته غږولو. خو سور ګل چوب و. ان یو خاڅکۍ شبنم یې د خواخورې د اوښکو په توګه له پانو خخه نه خڅدہ. ګل د یوې تېږې په سینې پربوتې و. سور ګل وویل: ((هومر، د نړۍ تر ټولو بنه شاعر دلته ویده دی. زه خپل عطر ترې خاروم او که تويان پانې پانې کرم، د هغه پرمخ یې شيند. د نړۍ ست سندریول دلته خاورې شوی او ما له دي خاورې خخه سر راپورته کړي دی. زه دهغه د قېريو سور ګل يم. داسې مغورو او بنکلی ګل چې تابوزلي بلبل ته نه غورېږم.)) بلبل غمگین شو او دومره سندرې یې وویلې چې په ځمکې ولوپد او مرې شو.

يو سوداګر له اوښانو سره هلته ورسېد. د سوداګر کوچني زوي مرغه وموند او د سترا شاعر د مرې تر خنګ یې بسخ کړ. باد سور ګل وښوراوه. شپه راغله. سور ګل خپلې پانې له ئانه راتاوي کړي چې تود شي. یوه ډله بهرنیان هلته راغلل. د هغوى په ډله کې د شمال یو شاعر و. هغه ګل وشكولو او د خپل کتاب په پاپو کې یې کېښود او د نړۍ بلې برخې،

يعني خپل هپواد ته يې يور. سورگل له غم او کړ او خخه مړاوي شو او د کتاب د پايو په منځ کې ويده شو. کله چې هغه شاعر خپل هپواد ته ورسپد، کتاب يې پرانیست او ويې ويل: ((دا ګل مې د یو ستر شاعر له قبر خخه شکولی دي.))

سورگل دا ټوله کيسه په خوب کې ليدلې وه. کله چې له خوب خخه پاخېد، د يخ باد د لګېدو له امله يې يخني وشه او له پايو خخه يې يو خاڅکي شبنم د شاعر په قبر ولويډ. کله چې لمړ سهار خپل سر څمکې ته راهسک کړ، سورگل له پخوا خخه ډېر بنکلې برېښپدله. توده ورڅه او ګل په خپل تود هپواد، اسيا کې و. د پښو غبرونه واورپدل شول. خو تنه بهريان هغې خواته راروان وو. د هغوي په منځ کې د شمالی سيمې يوشاعر و. هغه ګل وشکولو، معچې يې کړ او خپل هپواد ته يې يور.

ګل لکه مومياني بدنه د شاعر په کتاب کې پروت و. هر کله چې به شاعر خپل کتاب پرانیسته، ويل به يې: ((د سترشاعر د قبر ګل)), بس هغسې چې يې په خوب کې ليدلې

. ۹

د متن لنډيز:

هانس کرستین اندرسن په یوې بېوزلې کورنۍ کې زېږيدلې دي. پلاړ يې موچې و. د کوچنيوالی او خوانی عمر يې په ډېره تنګسه کې تېر کړي دي. نوموري د خورا تېز فکر خاوند و. له ستونزو سره سره يې خپله هيله له لاسه ورنه کړه. د غندلو یوه منظومه يې ولیکله. دې منظومې د هغه بخت راویښ کړ او له دې لاري د خلکو په خولو کې ولوبد. اندرسن ډېرې کيسې او داستانونه ولیکل چې زياته برخه يې کوچنيانو ته ليکل شوي ده. اندرسن نه یوازې په ډنمارک کې چې د هغه اصلې تایابوی دی، مشهور دی، بلکې په نړۍ کې له سترو ليکوالو خخه ګټل کېږي.

۱- زده کوونکي دې لاندې پوبشنو ته خوابونه ووايي:

◆ آيا تاسو تر دې دمخه د اندرسن کومه کيسه لوستې ده؟ که هو نونوم يې واخلى.

◆ د اندرسن د ماشومتوب او ځوانۍ عمر خنګه تېر شوي دی؟

◆ آيا د ژوند له ټولو ستونزو او تنگسو سره سره يې خپله هيله له لاسه ورکړي وه؟

◆ آيا د اندرسن د ((شهزادگي اونخود)) کيسې درته خوند درکړ؟

۲- زده کوونکي دې په پورته لوست کې خاص نومونه په یو لست او عام نومونه په بل لست کې ولیکي او یوله بل سره دې مقابله کړي.

کورني، دنده

زده کوونکي دې هڅه وکړي، د خپلې تجربې له مخې او یا هم د مور او پلاړ په مرسته یوه کيسه ولیکي او په بله ورڅ دې په ټولګي کې د نورو ترمه وولی.

يواري هيله شرط نه دی، د هغې د لاسته راورياني لپاره هڅه او هاند
هم شرط دي.

هانس کرستین اندرسن

اتلس م لوست

د مطالعې ارزښت

■ آیا تاسو له مطالعې خوند اخلي؟

په تېرو لوستونو کېي مود زده کړي په اړه یو خه ولوستل. دلته د مطالعې په اړه غږېرو. مطالعه لوستلو ته وايي. کېډای شي دا لوست د یو کتاب، یوې ورڅانې يا یوې مجلې متن وي، یوه کيسه وي یا بل کوم یو روزنیز مطلب. مطالعه نور چولونه هم لري. ليدل او مشاهده کول هم د مطالعې برخه ده. انسان لکه خنګه چې د خپل بدن د ودې لپاره خورپ او ورزش ته اړتیا لري، همداسي د فکر او ذهن د ودې لپاره مطالعې ته اړتیا لري. دا مطالعه یوازې د بنوونځي او درسي کتابونو له لاري لاس ته نه راخي، بلکې انسان باید د ذهن د لا ودې لپاره په موضوع پوري اړوند نور کتابونه او ليکنې هم ولولي.

■ د مطالعې له لاري خه شي ترلاسه کولاي شو؟

■ مطالعه زموږ د ژوند لپاره خه ارزښت لري؟

مطالعه یوازی په کتاب پورې محدوده نه ده. د کتابونو او لیکل شوو متنونو د لوستلو تر خنگ د خپل چاپېریال او په هغې کې د پرتو شیانو په هکله سوچ کول هم د مطالعې یوه برخه ده. د بېلګې په توګه، غرونه، سیندونه، سمندروننه، خنګلوننه، طبیعی منظرې، لمر، سپورمۍ او ستوري او داسې نور شیان زموږ شاوخوا ته پراته دی. په دې هکله سوچ کول چې دا ټول د انسان د ګتې او خدایي نظام د ټینګښت په موخه رامنځته شوي او هريو زموږ په ژوند مستقیمې او یا غیر مستقیمې اغږي لري. که په دوى کې یو یا ټول نه واي، خه به پېښ شوي واي او زموږ پر ژوند به یې خه ډول اغږه کړي واي؟

مطالعه یو مهارت او وړتیا ده او د مينې له لارې په انسانانو کې پیدا کېږي. د نړۍ ټولو پوهانو او لیکوالو، نوبنتګرانو (مخترعینو) اونورو د خپلې ژوري مطالعې له لارې ناپېژندل شوې او تر څمکې لاندې پتې خزانې او سرچینې د بشر د خدمت لپاره چمتو کړي دي. په ورڅانو، مجلو او نورو مهالنيو خپرونو کې ګډون او د هغو لوستل سړۍ په هپواد کې دنه او له هپواده بهر له ورڅنیو پېښو خخه خبروی. د ناولونو، کيسو او داستانونو لوستل د انسان فکري څوک غښتلی کوي. د دینې او مذهبی کتابونو لوستل او مطالعه سړۍ له دینې موضوعاتو سره اشنا کوي. د راديو او تلویزیون د روزنیزو او علمي خپرونو اورېدل او ليدل سړۍ په فکري لحاظ بدایوی. د تفریحې فلمونو ننداره د سړۍ دماغ پیاوړی کوي او ستريما یې له منځه وري.

د مطالعې د هر اړخېزو ګټو په پام کې نیولو سره باید مور خپل وخت وزګار تېر نه کړو. تل موکتاب په لاس کې وي. هرڅای چې وي، ددي وخت لرو چې کتاب ولولو، د خپل شاوخوا په هکله فکر وکړو او د هر خېز په باره کې له خان خخه پوبنټې وکړو. وخت لکه سره زر دی او هېڅوک سره زر وړیا له لاسه نه ورکوي. مطالعه ټاکلی خای او وخت نه لري. په هر وخت او هرڅای کې کولی شو، یو خه شی ولولو. که سرويس ته ستړګې په لار واوسو، که په موټر کې واوسو، که په کور کې واوسو یا بل هرڅای، د مطالعې لپاره وخت

او فرصت لرو، باید له لاسه یې ورنه کړو. یوازې هغه مهال چې له انسان سره پاتې کېږي، هغه د مطالعې مهال دی او بس.

مطالعه او لوست هم د ژوند د مهمو موضوعاګانو په خبر تینګ هود او عزم ته اړتیا لري. د ډې کار لپاره باید خپل کارونه بنه پلان کړو او مطالعې ته زیات وخت ورکړو. دا یو حقیقت دی، موږ هغه کارونه بنه سرته رسولای شو چې مینه ورسره ولرو.

په لوست او مطالعې کې باید خپل حواس په کار واچوو. په تیره بیا غور او ستړگې د موضوعاګانو په درک کې خانګړي ارزښت لري. د اورېدو له لارې کولای شو د لوست مفهوم پیدا کړو. بنه به دا وي چې د فورمولونو او لغاتو د یادولو پر خای د هغوي شکل او بنې حافظې ته وسپارو او محتوا یې یاده کړو.

د متن لنډیز:

مطالعه د انسان ذهن پیاوړی کوي. هغسې چې ورزش بدن پیاوړی کوي، دغه شان مطالعه د انسان ذهن او فکر پیاوړی کوي. هرکتاب، مجله یا د لوستلو بل کوم خیز چې په هرڅای او هر وخت کې په لاس راغلل، باید وې لولو. وایې، هر کتاب په یو وار لوستلو ارزي. د ژوند ټولې علمي اړتیاوې په درسي کتابونو کې نشه. دا کتابونه تاسو ته د زده کړې لارې چارې درښیي او همدunge لارې دی چې تاسې پرې خپله پوهه له نورو کتابونو خخه تر لاسه کوي. باید تل مطالعه وکړو او یوه شبې هم بېکاره تېره نه کړو. درسي کتابونه لکه د خراغ په خېر دی او موږ ته نور ګټور کتابونه بنې.

- ۱_ زده کونکی دې د لاندې پونتنو تشریحی ځوابونه ووايی:
 ◆ آيا د مطالعې لپاره ټاکلی وخت اوڅای شته؟ بیان ې کړئ
 ◆ آيا له مطالعې پرته انسان خپله پوهه پراخولی شي؟ خنګه؟ بیان ې کړئ.
- ۲_ د لاندې جملو خالی څایونه په مناسبو کلمو پر پنسل ډک کړئ:
 ◆ مطالعه یو مهارت او ده.
 ◆ د انسان فکر او ذهن پیاوړی کړي.
 ◆ هر کتاب یو وار په ارزی.
- ۳_ پنځه تنه زده کونکی دې د مطالعې په اړه دوې، دوې دقیقې خبرې وکړي او نور
 زده کونکی دې ترینه د موضوع په اړه پونتنې وکړي.

کورني دنده

زده کونکی دې په خپل کور کې د مطالعې لپاره د کور د غرو په مرسته یو کتاب یا مجله یا کومه ورڅانه وټاکي او په بله ورڅه دې نورو زده کونکو ته د هغه د مطالعې د ګټه په اړه خبرې وکړي.

د یووالی گته

■ تاسې د یووالی په خوند پوهېږئ؟

د یووالی او اتفاق په اړه مو په تپرو ټولګیو کې یادونه کړې ده. دلته په لندې ډول یوه کيسه چې پکې په عملی ډول د یووالی خوند نغښتی دی، لولو. یووالی له کورنۍ خخه نیولې ان د هېواده په کچه ډېر ضروري دی. خنګه چې یوه وړه کورنۍ د بې اتفاقی له کبله خرابېري همدارنګه یو هېواد هم د خپلو ګړو له بې اتفاقی خخه ډېر زیان مومي.

■ تاسو د یووالی د ارزښت په اړه خه معلومات لرئ؟

■ د یووالی گته خه ده؟

وایی، یوه ورخ د کوترو یو سېل راغى او په یوې کروندي کې کېنىستې. هلتە د غنemo
دانې پرتې وي. یوې کوتري ولېدلې، وروالوته، دانو تە كېنىستە او په ټولولو یې پیل وکړ.
نوري کوتري هم ورپسې ورغلې او په دانو ټولولو لګيا شوي. کله چې په دانو مرې شوي، د
الوتو تکل یې وکړ. خوکوتري په دام کې نبنتې وي، وانه الوتلاي شوي. هرې یوې شېنکې
وھلې چې خان خلاص کړي، خو خه یې لاس ته رانغل.

په دوى کې یوه هوښياره کوتره وه، ويې ویل: ((ھغه وخت چې مورد دا خوندورې دانې
لېدلې وي، باید فکر موکړي واي چې دا دانې چا او د خه لپاره اچولي دي. که مو فکر
کړي واي په دې کراو به اخته شوي نه وو. اوس هم باید یو فکر وکړو، کېدای شي ځانونه
خلاص کړو. لړه دمه وکړئ، کله چې ما وویل نو ټولې په یو دم له ځایه پورته شئ.))
بنکاري چې لې خه وراندې ناست و، ويې لیدل چې کوتري په دام کې نبنتې دي،
ورمندې یې کړه. په دې وخت کې هغې هوښيارې کوتري د پورته کېدو امر وکړ. ټولې یو دم
له ځمکې پورته شوي. دام یې له ځان سره په هوا کړ او لارې.
بنکاري چې دا حال ولید د کوترو په لور یې ورمندې کړه. لړه شېبې وروسته یې کوتري له
ستړگو پنا شوي. د بنکاري تمه پري شوه او ستړۍ ستومانه راستون شو.

د متن لنډيز:

کوتري وږې وي. د دانو خورلو لپاره په یوې کروندي کې کېنىستې. په دانو
خورلو یې پیل وکړ. خبرې نه وي چې بنکاري ورته دام اینېنې و. دانې یې ټولې کړي،
مرې شوي، غوبنتل یې چې والوzi. یو خوکوتري والوې، خو نوري په دام کې
نبنتې وي. په پاتې شوو کوترو کې یوه هوښياره کوتره وه. یوه لاره یې وسنجلوله. ټولو
ورسره ومنله. په یو غږ والوې. دام یې له ځان سره په هوا او ځانونه یې د بنکاري له
منګولو خخه وزغورل. دا د یووالې او اتفاق برکت او ګټه وه.

سېل: د مرغیو، کوترو یا نورو التونکو لوپی ډلې ته سېل وايی چې په هوا کې له يو
خای خخه بل خای ته خي.
شېنکې: د لاس او پښو وھلو حالت ته شېنکې ويل کېږي.

۱_ زده کوونکي دې لاندې پوبنتنو ته ھوابونه ووایي:
◆ کوتري ولي کروندي ته رابنكته شوي؟
◆ هلته ېي اينسodel شوي دام ولې نه ولیدلی؟
◆ له دانو خورللو وروسته ېي خه وکرل؟
◆ ستاسو په اند له اسارت خخه د یو راوتلي آزاد ولس د بري راز په خه شي کې
نځښتني دی؟
◆ خنګه کولاي شويو موتي او پرمختللي هېواد ولرو؟

۲_ د لاندې هري پوبنتې لپاره درې، درې ھوابونه درکړل شوي. تاسو ېي تر ټولو سم
خواب په نښه کړئ:
◆ کوتري چېرته کښپناستې؟
الف: په باغ کې
ب: د ونو په خنګل کې

ج : په کروندې کې

◆ کوتري ولي وانه الوتلي؟

الف: ټولي تولې وي.

ب : په دام کې نښتي وي.

ج : بنکاري نیولي وي.

◆ کوتري د خه شي په برکت د بنکاري له لاسه ووته؟

الف: د ډېر مرېشت په برکت

ب : د الولو په برکت

ج : د یووالۍ او اتفاق په برکت

۳ - د زده کوونکو یوه ډله دې په پورته متن کې عام نومونه پیدا او ودې لیکي. بله ډله دې په پورته متن کې د (ى) ډولونه په ګوته کړي. دواړه ډلې دې له ټولو زده کوونکو سره په خپلو لاس ته راړپنو خبرې وکړي.

زده کوونکي دې په خپل کلې، کور او بنار کې د اتفاق او یووالۍ کومه کيسه سبا ته په ټولګي کې واورووي. بنه به وي که په دې اړه په خپل کور کې له مور او پلار او خپلوانو څخه پونستني وکړي.

په یوه ګل نه پسلی کېږي

له یوه لاسه ټک نه خېژي.

د سبو گتې: ورخنی اړتیا

■ تاسو کوم دول سابه زیات خورئ؟

سابه د انسان د بدن د پیاوړتیا لپاره ډېر ارزښت لري. په سبو کې داسې ویتا مینونه او معدنی مالګې شته چې په نورو خورپو او ان په میوو کې نشه. ددې لپاره چې بدن مو له هر راز موادو خخه برخمن شي، باید په خپلوا ورخنیو خورپو کې هرومرو سابه ولرو. هغه کورنی چې له سبو خخه ډېره ګټه اخلي، د هغه کورنیو په پرتله د بنې رو غتیا خاوندې وي چې له سبو خخه هغومره ګټه نه اخلي.

■ تاسو د سبو گتې پېژنۍ؟

■ له سبو خورپلو پرته د انسان بدن په بشپړ دول وده کولای شي؟

انسانان، خاروي، التونكى او په پاي کې تول ژوندي موجودات د خپل پاينست او ودي لپاره او بيو او خورو ته اړتيا لري. خاروي او التونكى هغه شى خوري چې وې مومي. انسانان بيا هغه شيان خوري چې د بدنه د ودي او سلامتيا لپاره يې گټور وي.

د انسان بدنه د وينې، هليوکو، غرو، غوبنې، پوستکي او نورو د ودي او لوپيدو لپاره ځانګړه مواده او خورو ته اړ دي. د بېلګې په توګه پروتين، کاريوباهایدریت، شحم، منزالونه، ویتاامینونه او نور هر يو په خپل وار د انسان د بدنه په ودي، غښتلوب، ذهنی پراختيا، د هليوکو په جورېنست او نورو کې ستره برخه لري. دا مواد تول د خورو په يو جزء کې نشه. بايد د هغوي د ترلاسه کولو لپاره بېلا بېل خواره و خورل شي. د بېلګې په توګه پروتين په غوبنې، شېدو او هګکيو او غلو دانو، لکه لوبيا او نورو کې شته. په خورو کې د کاريوباهایدریت شتون د بدنه د تودو خې او خواک د راپیدا کېدو لامل کېږي. تول خواره بدنه طاقت ورکوي، خود څینو شيانو خورل د بدنه طاقت ډېر زیاتوي.

کاريوباهایدریت لوړه ډېر ژر پاڼه رسوي. کاريوباهایدریت په جوارو، وريجو، دال، کچالو، چوغندرو، ګنيو، کېلو، منو اونورو کې په زياته اندازه پيداکړي. هغه خواره چې ګلسیم لري، د هليوکو په جورېلولو کې مرسته کوي. دي ډول توکو ته معدنی توکي وايي. همدا راز ویتاامینونه د بدنه د غرو په ودي او د بدنه د عمومي موازنې په ساتلو کې زيات ارزښت لري. ویتاامینونه په مېبو او سبو کې پیدا کېږي.

سابه زياتره داسې توکي لري چې د بدنه د ودي او پراختيا لپاره تر تولو نورو خورو گټور او بدای دي. د بېلګې په توګه: په سبو کې ډېر معدنی مواد شته. همدا راز هغه مواد چې په ټپېرو، کاهو، کدو او ګاززو کې شته، د خورو په نورو توکو کې نه موندل کېږي. له دي امله هر راز خواره بايد هر موسم په خپل وخت او موسم کې و خورل شي.

که پام موکړي وي، د کلو او باندې او سیدونکي تر بناري او سیدونکو زيات روغمون او په پرتلیز ډول د اوږده عمر خاوندان وي. ددي لامل دا دي چې هغوي زياتره سابه خوري ځینې سابه او مه خورل کېږي، خو ځینې نور يې بيا پخولو ته اړتيا لري. د سبو او به بايد د پخولو پر مهال توپې نه شي، ئکه کېدای شي ټول گټور توکي يې له منځه لار شي. خام

سابه باید تر خورلود مخه بنه پاک شی، د پیاسو په محلول کې پرمینخل شی اویا لېر تر لېر د لس، پنخلسو دقیقو لپاره په مالګینو پاکو اویو کې واچول شي. گندنه، دنیا، پیاز او نور چې خام خورل کیري، باید هیڅکله ناپاکه ونه خورل شي. د امکان تر حده پوري باید پر دسترخوان د نورو خورو ترڅنګ د سبویو ډول موجود وي چې په نورو خورو کې له شتو توکو سره یوڅای د بدن د اړتیا وړ توکی پوره کړي.

خینې سابه د خپل ارزښت له مخې په خپل موسم کې وچېږي او بیا په هغه موسم کې خورل کېږي چې نه پیداکېږي. په دې سبو کې شوتل، شپیشته، بینډۍ، د بادرنګو پوستکې، پیاز او رومي بانجان (باتینګر) راخې.

د متن لنډیز:

په سبوکې ډېرې ګټې پرتې دي. سابه بپلاښل ډولونه لري. د معدنې موادو له مخې سابه تر نورو خورو دېر بلډا وي. په هر موسم کې بپلاښل سابه پیداکېږي. له دې امله هر راز خواره باید هرومرو په خپل وخت او موسم کې و خورل شي. همدا راز هغه مواد چې په تېپرو، کاهو، کدو او ګاززو کې شته، د خورو په نورو توکو کې نه موندل کېږي. هغه سابه چې پېږي، باید د پخولو پر مهالې اویه توې نه شي. همدا راز هغه سابه باید بنه پرمینخل شی چې خام خورل کېږي. په خپلوا ورڅنۍ خورو کې باید د شونتیا تر کچې پوري هرو مرو سابه ورګله کړو.

فعاليتونه

۱_ زده کونکي دې د لاندې پوبشنو خواب ووایي:

◆ موره ولې سابه خورو؟

- ◆ د سبو نه خوراک د خه شي لامل كيبري؟
- ◆ هغه سابه چي خام خورول كيبري، ولپي ڊپرو پرپمنخلو ته ارتيا لري؟
- ◆ ٢_ زده کوونکي دي ٿوab وواي:
- ◆ د سمه ده چي ووايو، دا سابه مي خوبنپري او هغه نه؟
- ◆ که يو ٿوڪ په يو موسم کي د هغه موسم سابه ونه خوري، خه تاوان به پي ڪري
وي؟
- ◆ د سبو خو چولونه پيڻئ؟
- ◆ ٣_ زده کوونکي دي په درپو ڏلو ووبشل شي:
- ◆ لومري ڏله دي په پورته لوست کي خاص نومونه پيدا او ودي ليکي.
- ◆ دويمه ڏله دي په پورته لوست کي کارول شوي عام نومونه پيدا او هغه دي وليکي.
- ◆ دربيمه ڏله دي په کلمو کي بپلا بپلي (ي گانبي) پيدا او د هري ڏلپي کلمپي دي په
ترتيب سره بپلي بپلي وليکي.
- ◆ ٤_ زده کوونکي دي د لاندي جملو تش خايونه په مناسبو کلمو پر پنسنل ڏک کري:
- ◆ د اويه باید د پخولو پر مهال توپي نه شي.
- ◆ خام سابه باید لب تر لبه د شلو دقیقو لپاره په پاكو اويوکي واچول شي.
- ◆ په سبو کي ڊبر مواد شته.

زده کوونکي دي د خپلو ميندو په مرسته د سبو د گټپو په اوه معلومات راپول او په يو
خوکربنو کي دي وليکي. همدا شان پام دي وکپي چي هغوي زياتره کوم سابه پخوي.
خپل معلومات دي سبا ته په ټولگي کي ولولي.

چاپیریال خنگه وساتو؟

■ تاسو چاپیریال پېژنئ؟

زده کوونکي باید خپل چاپيریال د خپل ټاپويي په توګه وپېژني. درغنده او سمبال روند لپاره دې هغه ته پوره پام وکړي. خپله روغتیا، بدنه وده او بنکلا دې په هغه کې وګوري. د هغه په ساتنه کې دې له زړه نه هڅه وکړي. هرڅوک باید د چاپيریال په پاک ساتنه کې خپله ونډه سرته ورسوی. دا ونه وايي چې په ما مې خه. دا په ما پوري اړه نه لري.

■ که چاپيریال پاک ونه ساتل شي، خه به پېښش شي؟

■ د چاپيریال د پاک ساتلو دناده د چاپر غاره ده؟

■ چاپيریال خنگه بنکلې کېږي؟

ټول هغه شيان چې زموږ شاوخوا ته پراته دي او یا یې زموږ شاوخوا نپولې ده، چاپېریال بلل کېږي. په خانګړې معنا چاپېریال د انسان د استوګنې وړ توکي، شيان او شاوخوا ځمکه او په هغې کې پراته ټول شيان دي. په عمومي معنا، چاپېریال ټوله هغه سيمه ده چې انسانن پکې اوسيېري. په دي توګه غرونه، سيندونه، ځنګلونه، کرنیزې ځمکې، دښتې د طبیعت او د بشر په لاس راغلي بدلونونه په چاپېریال کې راخي.

په دي ډول یو ته د ژوند يا استوګنې چاپېریال او بل ته عمومي چاپېریال ویل کېږي.

د استوګنې په چاپېریال کې بیا یوه کورنۍ، د هغې ګاونډ او په هغې پوري اړوند شيان شامل دي. مورډ په چاپېریال کې ژوند کوو، سا پکې اخلو، د ژوند اړتياوې ترې برابرو او د هغه پاكې او ناپاكې مو پر روغتیا باندي نېغ په نېغه اغېزه لري. له دي امله زموږ د ټولو دنده او ټینګ مسؤولیت دی چې خپل چاپېریال بنکلې کړو، پاک یې وساتو او د یوه بنه او خواره ژوند لپاره یې چمتو کړو. که د کورونو تر ځنګ مو د اوږو ویالې بهېري، باید له اوږو څخه یې د خبیلو او کارولو لپاره سمه ګته واخلو. خڅلې او ناپاكې پکې ونه غورڅوو که مېوه لرونکې یا سیوري لرونکې ونې مو شاوخوا ولاړې وي، باید پالنه یې وکړو او بناخونه یې پرې نه کړو. د کور خڅلې او د خورو پاتې شونې هرڅای ونه غورڅوو او په یوه سم څای کې یې څای پر څای او یا یې تر خاورو لاندې کړو. د خپلو کورونو د ټېيو مخې بندې کړو او پرې نه بدو چې انساني فصله مواد کوڅو او لارو ته راواوځي. د کورونو تر ځنګ داسې شيان ونه سوڅوو چې هوا یې خرابه شي. د ولاړو اوږو ډنډونه له منځه یوسو، چې د ډول ډول ناروغیو، په تېره د ملاريا او کالدانې د ماشو دراپیداکېدو او دېروالي لامل کېږي. په همدي توګه د سيمې د سمسورتیا لپاره د نیالګیو په کرلو او د باغونو، تفريح څایونو او چمنونو په جورولو، خپله سيمه لا بنایسته او بنکلې کړو.

ځنګلونه، خړخایونه، کرنیزې ځمکې او سیندونه زموږ د ژوند د پایښت لپاره ډېر ارزښت لري. باید په ساتنه او خارنه کې یې هر راز هلې څلې وکړو. د ځمکې د بنوپيدو د مخنيوي او وربنت لپاره ځنګلونه ډېر ارزښت لري. د بادونو د مخنيوي او له یوه څایه بل څای ته د شګو د لېردونې د مخنيوي لپاره د ونو او ځنګلونو جورول ډېر اوین دي.

د متن لنليز:

زمور د استوگني شاوخوا ته چاپيريال وايي. کور، کوشه، سرک، باغ، ويالي، ونې، خنگلونه او داسې ډېر نور د چاپيريال برخې دي. په چاپيريال کې موجود شيان د يو نسل مال نه دي، بلکې له هغو خخه باید راتلونکي نسلونه هم ګته واحلي. له دي امله باید د چاپيريال په ساتلو کې ډېري هلې خلې وکرو. د سيمې د سمسورتيا لپاره د نېالګيو په کرلو او د باغونو، تفريح ځایونو او چمنونو په جورپولو خپله سيمه لا بنائيسته او بنکلې کرو.

فعاليتونه

۱_ زده کونکي دي لاندي جملې سمې کري:

◆ د چاپيريال استوگني زمور شاوخوا ته وايي.

◆ بنکلې لا بنائيسته خپله او سيمه کرو.

◆ بنکلې خنگه چاپيريال کېري؟

۲_ زده کونکي دي لاندي پونښتو ته خواب ووایي:

◆ چاپيريال خه شي ته وايي؟

◆ په چاپيريال کې کوم شيان راخي؟

◆ چاپيريال د يو نسل مال دي، که د ډېرو؟ خرګنده يې کري.

۳_ زده کونکي دي یو په یو په متن کې راغلي نوي لغتونه د کتاب د پاي له پانو خخه معنا او په جملو کې دي يې وکاروی.

٤_ دلاندی عبارتونو په مرسته نوي جملې جوري کړئ.

دکلو او باندو طبیعت

پاکی او رنې اویه

شنې او سمسورې ونې

٥_ دوه شعرونه یا داسې بنکلې ادبی جملې ولیکئ چې په یو کې د لمرا او په بل کې یې
د اویو په هکله خبرې شوي وي.

زده کونکي دې د خپل استوګنې د چاپریال د لابنکلا او بنایست لپاره د خپلې خوبنې
یوه طرحه جوره او په بله ورخ دې پري د نورو زده کونکو په وراندې خبرې وکړي.

زده کونکي دې لاندې جدول په کتابچه کې ولیکي، د (چاپریال) کلمه دې پیدا
او په خپله خوبنې دې رنګه کړي.

ر	د	*	*	ج	ا
ل	و	*	*	ب	چ
ا	ي	ر	ى	پ	ا
ط	ن	ل	ب	ع	ط
ع	و	م	س	ا	خ

دوه ويشتم لوست

ڙبه او گرامر

■ ڙيه خه شى ده؟

انسانان د ڙوند له هماماغه لو مرپي پيل خخه د یو بل د پوهولو را پوهولو لپاره ڙبي ته ار وو. هغوي او وو چي خپل فکري يو بل ته انتقال کري او د بل په فکر باندي خانونه ويوهوي؛ ڦكه یوازي د لاس او سر په اشارو د انسان فکر په بشپړ ډول بل چاته نه رسپيري. له دي امله ڙيه د خپل ارزبشت له مخپي د انسان په ڙوند کې خورا مهم رو لري. ڙيه د چي انسان پري خپل فکر او نظر بياني. خپل مطلب او غوبنتني یو بل ته وايي او همدا شان د نورو په غوبنتنو پوهيري. ڙيه انسانان له خارو یو خخه بپلووي.

■ که ڙيه نه واي خه به پېبن شوي واي؟

له ڙبي پرته انسان او سني پرمختگ ته رسپدائي شو؟

د هغو کلمو او خبرو ټولگې ته ژیه ویل کیری چې یو خوک یې بل چا ته د خپل فکر د بیان لپاره کاروی. په دې کې ټولې نښې او اشارې هم رائی چې د یو مطلب د افادې لپاره کارول کیری.

ژپوهان ژیه د خبرو او اشارو داسې یوه لړی بولی چې د یوې ټولنې وګړي یې یو له بله د پوهولو او راپوهولو لپاره کاروی او یو بل ته یې اوروی. په دې توګه ژیه د انسانانو ترمنځ د پوهولو راپوهولو یوه اله او وسیله ګرځی. وینا او خبرې کول د افکارو د خرګندولو ډبره بشه وسیله ده او له دې امله انسانان پر نورو حیواناتو امتیاز او غوراوی لري.

ټې پې قاعدي او قوانین چې د یوې ژې د سم ویلو او سم لیکلوا په اوه خبرې کوي، د ژې ګرامر ورته ویل کیری.

ګرامر د یوې ژې جو ربست د ژې د خپلوا ځانګړنو په ریا کې څېږي. هره ژیه ځانته ګرامري قوانین او لاري چاري لري، نو ځکه د ژې د ګرامري په لیکنه کې خپله د هماغه ژې قواعد او اساسات غوره ګنډ کېږي.

معرفة الافغاني یو درسي ګرامر دی. پېر محمد کاکړ دغه ګرامر په احمد شاهي دور کې لیکلی دی. پېر محمد کاکړ د پښتو له لوړنيو لیکوالانو خخه دی چې د پښتو ژې د لغاتو او کلمو د ټولولو فکرې وکړ او د ژې ابتدائي ګرامري بنې یې سره راغونابې کړي او د یوې کوچنۍ رسالې په ډول یې ولیکلې چې د ((معرفة الافغاني)) په نامه یادېږي.

پېر محمد کاکړ د احمد شاه بابا د زوي شهزاده سلیمان او د کورنۍ د نورو ګرو استاد و. د معرفة الافغاني په نامه د پښتو ژې دغه لوړنۍ ګرامري په د هغه لپاره ولیکه.

پېر محمد کاکړ د خپل وخت لوی عالم او د پښتو ژې مشهور شاعر و چې د پښتو اشعارو دیوان یې چاپ شوی دی.

د متن لنلیز

ژیه د انسانانو تر منځ د پوهولو راپوهولو وسیله ده. انسانان خپل فکر د ژې په واسطه بیانوی. ژیه چې د انسان فکر بیانوی، له یو لپ غړونو، نښو او اشارو څخه جوړه شوې. د بېلګې په توګه د مېز نوم درواخلۍ. کله چې د مېز کلمه واورېدل شي، سمدستي ستاسو ذهن ته د مېز انځور ودرېږي. د مېز کلمه د مېز له جوړېدو دمځه نه وه، بلکې کله چې مېز جوړ شو، خلکو ورته د مېز نوم ورکړ او ټولو ومانه.

فعاليتونه

۱- زده کوونکي دې څوابونه ووایي:

ستاسو په اند ژیه د انسانانو تر منځ په پوهولو راپوهولو کې خومره ارزښت لري؟

- که ژیه نه وای انسانان به له کومو ستونزو سره مخامنځ وو؟

۲- د لاندې جملو په تشن خایونو کې اړوندې کلمې پر پنسل ولیکي:

◆ هره څانته گرامري قوانين او لاړې چارې لري.

◆ یو درسي گرامر دی.

◆ وينا او خبرې کول د د خرګندولو ډېرې بنه وسیله ده.

۳- لاندې هري پونښتني ته درې څوابونه ورکړل شوي، تاسو ترېولو سم څواب په نښه کړي:

انسانان له هماغه لوړې پیل څخه څه شي ته اړ وو؟

◆ له خټو جوړو شوو کورونو ته؟

◆ لاس ګاډو او خارو یو ته؟

◆ پوهولو راپوهولو ته؟

گرامر د يوې ژې خه شى تر كتنې لاندى نىسى؟

◆ د يوې ژې د جوربىت سىستم،

◆ د يوې ژې د ويلو او اوروولو خرنگوالى،

◆ د يوې ژې د نوو ڭلەمە شەمپەرە.

انسان خېل ذهنى انخور پە خە شى بىانوی؟

◆ د گۇتو پە اشارو،

◆ پە ژې او بىان،

◆ پە سمو اورپىلۇ.

٤_ زده كۈونكى دې پە درېپو ڈلو ووبىشل شى:

◆ لومرى ڏله دې پە پورتە لوسىت كې خاچى نومونە پىدا او ودى ليكى.

◆ دويمە ڏله دې پە پورتە لوسىت كې كارول شوي عام نومونە پىدا او ودى ليكى.

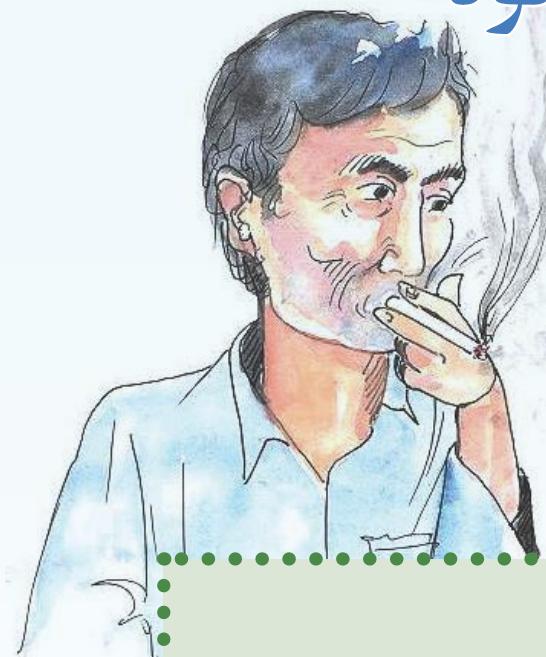
◆ درېمە ڏله دې پە ڭلەمە كې بېلا بېلى (ى گانې) پىدا او د هەرى ڏلى ڭلەمە دې پە

ترتىب سره بېلى بېلى ولېكى.

كە د چا يوه ژىه زده او د چالە يوې ژې خخە چېرى زده وي، د دوى ترمنىخ توپىر خە دى. زده كۈونكى دې پە خېلۇكتابچو كې پە دې اړه خوکربى پە كور كې ولېكى.

د نشي زيانونه

■ نشه پر ژوند خه اغېز کوي؟

نشه يو تباھ کوونکى عمل دى. نشه چې په هر نامه وي او هر خومره لېره او ساده وي، خوپاي يې خورا ناوړه دى. که يو خلې څوک په نشه اخته شو، بیانو په ډېر کړاو ترې سپري خلاصېدای شي. زياتره څوانان په بېلاپېلو پلمو په نشي روبدېي کېږي. کله ورته په پيل کې نشه يو عادي او د لوبيو کار بریښي. کله د ميندو او پلرونونو ترمنځ چال چلن سم نه وي او په دې توګه يو څوان نشي ته مخه کوي. کله هم د یوې کورنى اقتصادي کچه کمزوري وي. داسي ډېر نور لاملونه شته چې په نشي باندي د روبدېي کېدو سبب کېږي.

■ ستاسو په اند به د یو نشه يې څوان ژوند خنگه وي؟

■ خنگه کولای شي په خپل چم او ګاونډ کې په نشي باندي د څوانانو د اخته کېدو

مخه ونيسي؟

نشه يې توکي هغه دی چې کارونه يې د مرکزي اعصابو د نظام د گلپودي او د روپريالي، لته او گنگستيا لامل کيري.

نشه يې توکي هم په طبيعي او هم په مصنوعي توګه پيدا کيري، لکه اپين چې د کوکنارو له بوتي خخه لاس ته رائي او هم په مصنوعي او کيمياوي توګه په لابراتوارونو کې جورپري، لکه هيروبين، مورفين، کوكاين، کودين او داسي نور. په نشه يې توکو کې خينې پې طبي ارزښت لري او د ځينو درملو په جورونه کې په لبه کچه تري کار اخيستل کيري. هغه درمل چې په جورپشت کې يې نشه يې توکي کارول کيري. که په لوړه کچه استعمال شي او یا د ډاکتر له اجازې پرته تري ګټه واخيستل شي خورا زيات زيانونه را منځ ته کوي.

د نشه يې توکو استعمال او کارول خصوصاً د پېچکاري له لاري د انسان روغتیا ته دير زيانمن او خطرناک دي. پر ځينو روغتیا يې زيانونو سرپرې په بېلا بېلو سرطانونو، زيري او څېښو نورو ناروغيو انسان اخته کوي. د یو شمېر اقتصادي او ټولنيزو ستونزو لکه قتل، غلا، بیوزلي، ناوړه اخلاقو او د بشري پانګو د تباھي لامل هم ګرځي.

د اسلام پاک دين نشه يې توکي ناروا ګنۍ؛ ځکه چې د انسان روغتیا ته خورا زيات زيانونه لري او انساني ټولنه له تباھي سره مخامنځ کوي. هغه کسان چې د دغۇ توکو په فاچاق لاس پوري کوي د انسانیت دېنمنان بلل کيري.

هغه کسان چې نشه يې توکي کاروي او د دغۇ توکو استعمال يې ورځنۍ عادت ګرځيدلى دي، د معتماد په نامه یادېږي. زموږ په ګران هيواو افغانستان کې هم له بدله مرغه د ۱۸ - ۳۰ کلونو ترمنځ یو شمېر ډېر روپري خوانان شته، چې عام وګري يې د پوډري (هيروييني) په نامه یادوي.

روپري کسان په کورنى او ټولنه کې هیڅ قدر او ارزښت نه لري او له ټولنې خخه جلا شوي وي. خلک ورته د یو مجرم په سترګه ګوري؛ ځکه دوى هغه کسان دی چې د خپل

خان دېمنان او د ټولنې د اوبرو بار دي. که چېرې بنه خير شو، نو جوته به شي، روبددي کسان هغه ناروغان دي چې له روبديوالي خخه وړاندې په يو ډول روانی ناروغى اخته وو او یا د ژوندانه په اوبردو کې له کورنيو، ټولنیزو یا اقتصادي ستونزو سره لاس و ګريوان وو. دغه ستونزې د دې لامل ګرځيدلي، چې دغه کسان د روبديوالي په لومو کې را بنکيل شي. دا د ټولنې د وګرو، دولتي او نا دولتي مؤسساتو دنده ده چې د دغه ستونزو په هکله فکر او عملی ګامونه اوچت کري. له معتادانو سره هغه مرستې تر سره کړي چې د یو معتاد په درملنه کې اغېزمې وي. د یو معتاد په درملنه کې مهم او غوره ټکي دادي چې نوموري ته د یو ناروغ شخص په سترګه وکتل شي، نه د یو مجرم او ګناهګارسپي په سترګه. که چېرې معتاد سپري ونه هڅول شي او بنه سلوک ورسره و نه شي، بې له شکه به هيڅکله هم خپل دغه ناوړه عمل پرې نبردي.

د نشه یې توکو زيانونه:

- د نشه یې توکو استعمال خورا زيات ئاني، روحي، ټولنیز، اقتصادي او اخروي زيانونه لري چې موږ یې څينو زيانونو ته په لاندې ډول ګوته نيسو:
- ۱) د بدن دفاعي سیستم کمزوري کوي.
 - ۲) د مرکزي اعصابو د سیستم فعالیتونه کمزوري کوي.
 - ۳) د زړه ټکان زیاتوي.
 - ۴) د ستوني او سپرو سرطان پیدا کوي.
 - ۵) د باصرې، شامي او ذایقه حسونه کمزوري کوي.
 - ۶) د وښې فشار زیاتوي.
 - ۷) د وښې کلسترونل زیاتوي.
 - ۸) د زړه د ناشاپې دريدلو (سکټې) لامل کېږي.
 - ۹) په معتاد سپري کې لته او کمزورتیا را منځته کوي.
 - ۱۰) په تنفسې سیستم کې ګلهوډي رامنځته کوي.

۱۱) روحی گاپوچی، (ستپا، سودائی توب، گوبنه توب، په څان باندې نه اعتماد، نهیلی...) راولی.

د متن لنډېز:

نشه يې توکي هغه خطرناک توکي دي چې د څائي ناروغیو لکه: سرطان، نري رنځ، د زړه درېدل، زېږي او د اقتصادي او ټولنیزو ستونزو، لکه غلا، وژني، بېوزلۍ او د بیکاری لامل کېږي. په هغې باندې اموخته کېدل ډېر اسانه دي، خو بیا ترې څان خلاصول ډېر ستونزمن کار دي. څوانان او تنکي څوانان د ټوکو او ساعت تېږي په بهانه په نشه يې توکو باندې پیل کوي، خو کله چې د هغې په لومه کې ونبلي بیاناو پښېمانی هیڅ ګنه نه لري. مورباید خپل روغ، سالم او خوبین ژوند په نشو تباه نه کرو؟
خکه چې روغ عقل په روغ بدن کې وي.

څرګندونه

باصره: د لیدلو حس

شامه: د بویولو حس

ذایقه: د خکللو (خوند حس)

کلستروول: په وينه کې د غوره شتون

فعاليتونه

۱_ زده کوونکي دي د لاندې پوبنتنو څوابونه ووايي:

◆ د نشه يې توکو کارونه خه ډول زیانونه منځته راوري؟

- ◆ د نشه يي توکو روحي او خاني زيانونه کوم دي؟
 - ◆ په نشه روبردو کسانو ته په ټولنه کې په کومه سترګه کتل کېږي؟
 - ◆ قاچاق وړونکي چا ته ويل کېږي؟
- ۲_ زده کوونکي دي:
- ◆ متن له خان سره په پته خوله ولولي.
 - ◆ متن ټوچې ټوچې په لور غږ ولولي.
 - ◆ د لوست مفهوم په ساده ژبه ووایي.
- ۳_ زده کوونکي دي لاندي لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي:
- لامل، توکي، له بدنه مرغه، لومې، دنده، سرپيره
- ۴_ ستاسو په اند په نشه يي توکو باندي د روپري کيدو لاملونه خه شى دي؟

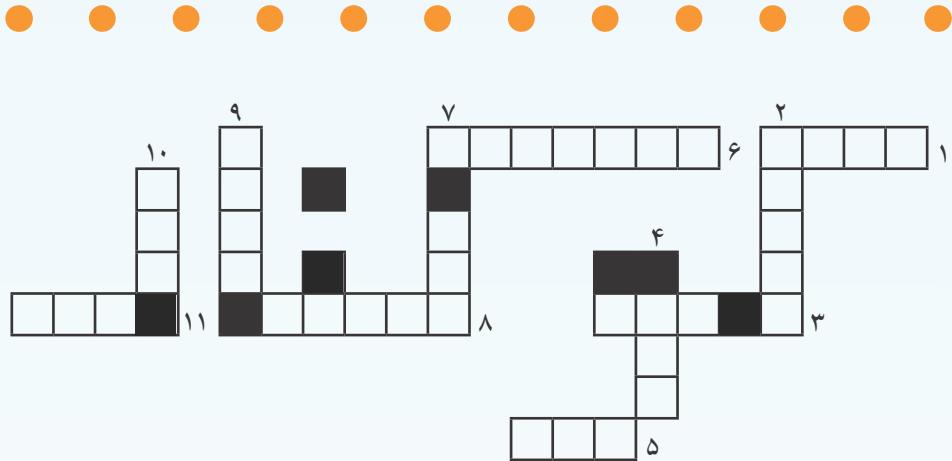

زده کوونکي دي د (نسوارو او چلم په گلپون) دېلا بېلو نشه يي توکو نومونه او د هغوى زيانونه ولیکي او سباته دي په ټولکي کې ووایي.

د الله جَلَّ جَلَالُهُ په ياد د ايمان بنستې پياورۍ کېږي.

ابوريحان البيروني

لطفاً لاندې جدول په کتابچې کې رسم او د اړوندو ګټو په کلمو یې ډک کړئ.

- ۱_ د جرم سرته رسونکي.
- ۲_ هغه خوک چې په نشي روپدي شوي وي.
- ۳_ نشه کونکي ته کارول کېږي.
- ۴_ د بدن یو غری چې د نشه یې توکو په ډېرې کارونې له کاره لوېږي.
- ۵_ د نشه یې توکو په کارونې یې ژوند دې کچې ته رسیږي.
- ۶_ هغه ناروغری چې د نشه یې توکو د کارونې له امله په انسان کې رامنځته کېږي.
- ۷_ د نشه یې توکو د ډېرې کارونې له امله رامنځته کېږي.
- ۸_ د نشه یې توکو د ډېرې کارونې له امله سړۍ داسې کېږي.
- ۹_ د نشه یې توکو د کارونې له امله سړۍ دې کار ته لاس اچوي.
- ۱۰_ د نشه یې توکو د کارونې موخه ده.
- ۱۱_ کله چې په نشي روپدي سړۍ پيسې ونه لري، دې کار ته لاس اچوي.

څلرویشتم لوست

د ماین خطرونه د جګړې بدغونې پاتې شونې

■ تاسو ماینونه پېژنې؟

د افغانستان د دېرش کلنې جګړې په اوږدو کې بېلا بېلې پوځي وسلې کارول شوي، هوایي بمبارې شوي، راکټونه ويښتل شوي، ماینونه اینښودل شوي او د دېمن د کمزوري کولو او ماتولو لپاره له هر راز وسیلو خخه کار اخیستل شوي دي. د ۱۳۵۷ کال له پیل خخه تر او سه پورې د ځمکنيو ماینونو بېلابېل ډولونه کرل شوي او په افغاني خاوره کې ازمايل شوي دي. سره له دې چې یو زیات شمېرې پاک شوي، خو لا ډېر نورې پاتې دي. که چيرته خلک پام ونه کړي، نو د معیوبیت او مرگ ژوبلې لامل کېږي.

■ ستاسو په سیمې کې ماینونه شته؟

■ د ماینونو له خطر خخه خنګه څانونه ژغورلاي شئ؟

افغانستان هغه هېواد دی چې زیات شمېر ماینونه او ناچاودې توکي پکي موجود دي. د اوړدو جګرو په بهير کې د ماینونو پريمانه کارونه د افغانستان د جګرو یوه ډپره ناوره بېلګه ده. نن (۱۳۸۷ ل) د ماینونو او ناچاودو توکو له کبله هره میاشت د قربانیانو شمېره تر پنځوسو زیاته وي.

ماینونه په عمومي توګه دوه ډوله دي:

— پرسونل ضد ماینونه

— د وسایطو ضد ماینونه

ماینونه هغه خانګري چاودېدونکي توکي دي چې له لرګيو، او سپني او پلاستيک خخه جور او دنه ې په چاودېدونکي توکي اپښوډل شوي دي. دا وسله د پښې يا د لاس په فشار چوي چې د انسان د ژوبلېدو او یا مرګ سبب کېږي. ماینونه بېلا بېلې بنې او اندازې لري، د بېلګې په توګه د لویو د شیانو په بنه، د کوچنيو رادیوګانو، د قلم، ساعت او نورو شیانو په بنه جور شوي دي.

زیاتره ماینونه د انسان د تېيی کولو، شلولو او شوټولو په موخته جور شوي دي. دا یوه معموله پوځي وسله ده چې په پراخه کچه له لومړۍ نړيوالې جګري راهیسي د ټولې نړۍ په ټولو جګرو کې کارول شوې ده.

ماینونه د کابل بنار په شاوخوا، ولايتي بنارونو او د هېواد په کليوالو سېمو او کرونډو، خړخایونو، غردونو، غونډيو او پوځي چونيو ته خېرمه خایونو کې بنخ شوي دي.

ناچاودې توکي

هغه مهمات چې د جګري پر مهال چاودلي نه دي، د ناچاودو توکو په نامه يادېږي. په ناچاودو توکو کې راکټونه، هوایي بمونه، لاسي بمونه، د ټانک او بېلا بېلو ټوکو ګولۍ او نور ناچاودې شيان راخي. د ناچاودو توکو مخنيوي آسان دي، څکه هغه زیاتره د څمکې پر سر پراته وي، خود ماینونو مخنيوي ډېر سخت دي؛ څکه سړي نه پوهېږي چې ماین چېرته پت دی. ماینونه د جګري له پاي ته رسپدو وروسته تر ډېرې مودې پوري پاتې کېږي. د اسې هم کېدای شي چې دا ماینونه د هغه چا اولادونه، لمسيان او کړو سیان ووزني، چې بنخ کړي ېې وي.

د هغې ورځې په هيله چې په ګران هېواد افغانستان کې هیڅ ماین او ناچاودې توکي پاتې

نه شي او خلک په خوندي او چادمن زره خپل کار ته دوام ورکړي.

دمن لنډیز:

په افغانستان کې د اوږدې جګړي له امله ځمکنی ماینونه اوناچاودي توکي په پرماني توګه پراته دي. غرونه، دښتې، کروندي، خړخایونه، د استوګنې خایونه، پوشې قشلو ته خپرمه خایونه او داسې نور له ماینونو او ناچاودو توکو ډک دي. ماینونه او ناچاودي توکي دېر خطرناک وژونکي او تېي کوونکي شيان دي. هغوي ته لاس مه ورورې. موږ باید نورو ته لارښوونه وکړو چې هغوي هم ناپېژندل شوو شيانو ته لاس ورنه وړي.

فعاليتونه

۱_ زده کوونکي دې لاندې پوبنتنو ته څواب ووایي:

- ◆ ماینونه خه ډول شيان دي؟
- ◆ ماینونه او ناچاودي توکي چېرته اینبودل شوي دي؟
- ◆ ناچاودي توکي کومو شيانو ته ويل کېږي؟
- ◆ ماینونه خو ډوله دي؟ د هريونوم واخلئ او د کارونې موخه یې بيان کړي.

۲_ زده کوونکي دې لاندې پوبنتنو ته تشيرحي څوابونه ووایي:

- ◆ د ماینونو له خطر خخه خنګه خان ژغورلاي شو؟

◆ که په یو ځای کې موکوم ماین، ناچاودي توکي يا یونالاشنا شي ولید، باید خه وکړئ؟

◆ که چېرته د ماین سیمې ته ورنوتئ، خنګه بېرته راستنېږي؟

◆ ايا کله مو هم د ماین له خطر ونو خخه د خبرتیا په غونډه کې برخه اخيستې ده؟

◆ که هو، نو خه مو زده کېږي دي؟

۳_ زده کوونکی دې په بېلا بېلو جملو کې د ماین، خمکنی ماین، د وسایطو ضد ماین، بم، راکټ، سرګلوله، گولی او نوروغنندنه وکړي.

۴_ د جګرې زیانونه او د سولې گنجې ولیکۍ.

۵_ د لاندې کلمو ضد ولیکۍ:

سوکالی، سوله، خوبنې، روغتیا، بندی

۶_ له لاندې درپو درکړ شویو څوابونو څخه سم څواب په نښه کړئ:

◆ ماینونه کله کارول کېږي؟

الف: د سولې پر مهال

ب: د تبلیغاتو پر مهال

ج: د جګرې پر مهال

◆ که ماین یا یو نااشنا شی مو ولید، خه به کوئ؟

الف: له خمکې به یې پورته کوئ

ب: په لغته به یې وهی

ج: گوتې به نه وروبری

◆ که د ماین سیمې ته ورننوتی څنګه بېرته راګرځی؟

الف: د خپلو پښو په پلونو پل بدرو او راستنېبرو

ب: بېرته را منله کوو

ج: هملته پاتې کېبرو

زده کوونکی دې د کور د غړو په مرسته د ماینونو او ناچاودو توکو په اړه نور معلومات هم تر لاسه کړي. د هغوي د زیانونو په اړه دې پنځه کربنې مقاله ولیکۍ او سهار ته دې په ټولګي کې د نورو ترمځه ووايې.

شاعر او سپوره‌می

عبدالرؤف بېنوا د افغانستان له نومياليو ليکوالو او شاعرانو خخه دي. په ۱۲۹۲ هـ. ش. کال په کندهار کې زېړپدلى دی او په ۱۳۶۳ هـ. ش. کال کې يې په پردېسى کې له نړۍ سترګې پتې کړي دي. بېنوا په ۱۳۱۸ هـ. ش. کال کې د پښتو تولنې د علمي غړي په توګه په کار پيل او بیا يې تر مرپنې پوري د مدیر، رئيس، دولسي جرګې د غړي، وزیر او سفير دندې تر سره کړي دي. زيات شمېر منظوم او منثور او څېرنیز اثارې په لیکلې دی. د پښتو په معاصر شعر کې د استاد بېنوا نوم د پوره څلا وړ دي. دلته يې د شاعر او سپوره‌می په نوم يو شعر راپرو:

سپهانی

د آسمان لویه دنیا کې
ته سپوبدمی بشکلې زیبا يې
رنگ الوتې گونه زرده
ته ويشتلي په زره چايې
جوره ماغوندي غمجنه
خوک دي نشه يك تنها يې
خپل بنايست در پوري اور شو
که له ياره بپنوا يې
راته ووايه له مينې
خه در شوي نازنينې؟
لا لهانده سره بنوري
به شېه هر خای کې ولاړه
محبت يو په زره سوي
راشه کښېنو سره دواړه
زه به تاته زړګۍ تشن کرم
ته و ماته لاس تر غاره
غم د مينې به نيمى کړو
په یوازې سرمه ژاره
بنایسته يې ګلالې يې
د آسمان پيغله نجلې يې
لكه اوس چې يې پخواهم
د مينو هر خای مله وي

خوار مجنون که پر سارا و
ته هم سمه ورسره وي
د شيريني حال دي وليد
د فرهاد په غم کې ته وي
چې به راز د ميني خپور و
د هغه مجلس ډيوه وي
مكتولان د عشق ليدل تا
په ورو ورو به پري ژړل تا
په اوبي کې سره رېبردي
بنایسته دي په تا غرونه
ستا رينا ته هوسبېري
د رېدي بنکلي ګلونه
د زلمو زړه ته ورتېره
خوبن په تا د نجونو زرونه
ستا په بنو شغلو کې غواړي
مينان خیل اميدونه
وفادره معشوقه يې
د عاشق د زړه ټوټه يې
د ماجروح مین زړگۍ يې
سپوږمي بنکاري وجهان ته
د همزولو له ټوليه
بينوا تللې أسمان ته
چې الفت دي پکې نه ليد
شوې په قهر و انسان ته

یو مخلص دې بیا ونه موند
 چې هر خو دې کش کړه ځان ته
 ټول بې درده، دردمن نشته
 ټول بې واکه، واکمن نشته

سپورمۍ په پښتو شاعری کې ځانګړی ځای لري. په ټولو لرغونو او معاصرو اشعارو په تېره بیا په ولسي ادبیاتو کې، له غزل خخه نیولې بیا تر لنډۍ پوري سپورمۍ د یوې سمبوليکې وسيلي په توګه خپل خاص ځای او مقام ساتلي دي. شاعر له سپورمۍ سره خپل غم شريک کړي، د زړه خواله يې ورسره کړي ده، له خپل یوازیوالی يې ورته ګيلې او شکایتونه کړي، خپل زړه يې ورته تش کړي او هغه يې د خپل راز ملګري ګنډي ده. یو شمېر شاعرانو سپورمۍ له خپل یار او معشوقې سره د دیدن او حال شريکولو وسیله ګرځولي ده. په بل ځای کې سپورمۍ د هجران او بېلتون د شپو ورڅو یار او ملګري شوې او شاعر له هغې سره بنډار کړي دي.

په یو شمېر شعرونو کې سپورمۍ د تاریخ زره بلل شوی او خطاب يې ورته کړي، چې تاد دور او زمان هر خه په خپلو سترګو لیدلي او هر خه ستا په لمن کې پراته دي، وګوري، اروابناد ګل پاچا الفت خه بنه وايې:

ارمانونه، افسوسونه، حسرتونه
 د مينو، د غمنجو د خوارانو
 غفلتونه، لغزشونه، مکيزونه
 د مشرانو، د مستانو، د خوبانو
 چپاونه، يرغلونه، سورشونه
 د چنګېز، د سکندر، د پرنګيانو
 دي هېواد کې تا لیدلي دغه واره
 ته د هر چا په سر باندي يې ولاړه

بل خای وايي:

ستا رپا کې پيدا كېري نور فکرونه
شاعران اخلي له تا خني الهام
په کتو کې درته وايي پت رازونه
يا اشنا ته ليبرې ستا په لاس سلام
تا سره وينمه بل راز تاثironه
ته په هره شپه راوري نوي پيغام
په تا باندي د اشنا مينه ماتيرې
د درمنو تسلی درباندي كېري

سپورمی د پښتو په ولسي اديياتو کې ډپر پراخ خاي لري. بي شمېره لنډي موجودې دی
چې د سپورمی نوم پکې راغلې دی. مینانو او عاشقانو خپل د زړه راز ورته ويلی او له هغې
سره يې خبرې کړي دی. لاندې خولندي د بېلګې په توګه وګورئ چې د سپورمی په اړه
ويلې شوې دی:

سپورمی په ما دي خه احسان دی
زما اشنا د ديواله سپوري ته خينه

سپينې سپورمی حال راته وايه
زما اشنا مجلسن له چا سره کوينه

که دي زما دیدن یادېږي
سپورمی ته گوره زه په بام ولاړه یمه

سپورمی په منځ د اسمان راغله
بي یاره خوب نشه که ماته نه رائينه

د متن لندیز:

شاعر په خپل خیال کې له سپورمی سره د زړه خواله کوي. د سپورمی یوازنې توب له خپل څان سره پرتله کوي. بلنه ورکوی چې راخه کینو او زړونه یو بل ته تشن کرو. بیا د سپورمی هغه ځانګړنې خرګندوي چې تا ډېر خه لیدلي او د هر چا له رازونو خبره یې. په پایله کې وايی چې ستا زړه له دنیا تنگ شو ځکه اسمان ته لارې. په دنیا کې دې مينه او الفت نه لیده او په انسانانو کې دې اخلاص نه لیده؛ ځکه خپه شوې او آسمان ته لارې.

فعاليتونه

- ۱_ زده کوونکي دې په وار د شعرونو برخه په لور اواز ولولي او هره برخه دې معنا کړي.
- ۲_ زده کوونکي دې شعر یو خل په چوپه خوله ولولي او بیا دې د هغه لنډ مفهوم ولیکي او په خپلو خبرو کې دې ووایي.
- ۳_ زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروی.
- ۴_ گوته ۲_ لالهاند ۳_ غړي ۴_ خلا ۵_ سپورمی ۶_ مل کيسې په اړه دې خبرې وکړي.

کورني دنده

زده کوونکي دې د سپورمی په اړه یو شعر ولیکي او یا دې د سپورمی په اړه پنځه لنډي ولیکي او بله ورڅ دې په ټولګي کې واوروی.

د مشرانو حقوقه

■ ستاسو مشران خوک دی؟

هره ټولنه ځانته ارزښتونه لري. افغانی ټولنه په دې اړه خورا بدایه ده. کشور او
مشر، خوان او سپین بېرى، بنخه او نارينه ټول په خپلو منځونو کې د راشه درشې او
چال چلن لاري او اصول لري. کشران د مشرانو درناوي کوي. په وړاندې يې بې ادبه
خبره نه کوي. خبرې او لارښوونې يې مني. مشران هم په خپل وار په کشرانو مينه
کوي. خواته يې رانزدې کوي او لورينه پرې کوي. بنځې په ټولو ټولنو، په تپره بیا په
افغانی ټولې کې د زیات درناوي وړ دي. ان په جنګ جګرو کې هغوي د درناوي
وړ ګډل کېږي او خوک کار پرې نه لري.

■ د مشرانو په وړاندې تاسې څرنګه چلن کوئ؟

■ د مشرانو چلن ستاسو په وړاندې څنګه دی؟

پر مور، پلار، وروفو، ترونو، ماماگانو سرپرہ د نورو مشرانو درناوی او عزت هم پر مور
لازم دی. مشران دوه ڈوله دی: یو هغه چې په عمر کې له یو چا خخه زیات وي. بل هغه
خلک دی، چې د زیاتې پوهې او علم خاوندان وي. (لویوالی په عقل دی نه په کال - شتمني
په زړه ده نه په مال) ددې دواړو ډلو احترام او درناوی پر کشرانو باندي لازم دی.

د یوې خوشحاله کورنی بنسټ یو بل ته پر درناوی او په خپلمنځي پوهاوی اینسي وي.
لویان پر کشرانو مينه او شفقت کوي او کشران د لویانو او مشرانو درناوی کوي. خبرو ته یې
غور نيسې او که کومه بنه لارښوونه ورته وکړي، هغه مني.

زمور کشران باید د خپلې ټولنې له دود، دستور او فرهنگ سره سم د مشرانو درناوی
وکړي، په وړاندې یې په بې ادبی او لوړ غږ خبرې ونه کړي. په سپکه ستړګه ورته ونه ګوري.
که سرویس یا بل داسې څای وي چې یو مشریا سپین بیری ته پکې د ناستې څای نه وي او
کشران ناست وي، باید کشران خپل څای په ډېر ادب مشرانو ته پرېردي. کله چې په مخه
ورشي، باید سلام ورکړي او عزت یې وکړي. هغسي چلن ورسره ونه کړي چې د مشرانو
له شان او حیثیت سره سمون ونه لري.

مشران د ژوند ډېرې تجربې لري او هغه د چا خبره تر کشرانو یې ډېر کمیسونه زاړه کړي
او د ژوند تر خې خوبې یې خکلې دی، له دې امله یې باید خبرې او لارښوونې په ډېرې مينه
واورېدل شي او عمل پرې وشي.

هغه خلک چې تر تاسې کشران وي، خود پوهې او علم له مخې پر تاسې زیات وي، نو
لازمه ده، چې د پوهې او علم له مخې یې درناوی وکړي. کولای شي، په ډېر ادب ورڅخه
د هغه مسایلو پونښته وکړي، چې پرې نه پوهېږي.

له بلې خوا پر کشرانو باندي لورینه او مهریانې د لویانو دنده ده. مشران باید پر کشرانو لاس
تېر کړي، پیروینه پرې وکړي، وې نازوي او که چېرې کومه تېروتنه او غلطې ترې وشي،
باید وې بنسې او سمه لارښوونه ورته وکړي. د همچولو او نورو ملګرو تر مخه یې سپک نه

کړي. تل یې وه هوی او شخصیت ته یې وده ورکړي.
 د مشرانو درناوی او په کشرانو مهریانی او شفقت زمور اسلامی دنده هم ده. د ټولنې د
 بنې ودې، پراختیا او د چارو د بنه سمون لپاره پر دې کار زیات ټینګار شوي دی.
 که موږ وغواړو چې په سپین بېرتوب کې مو درناوی وشي، باید له اوسه د لویانو درناوی
 وکړو. بې ادبه انسان د وچې ونې په خبر دی. وچه ونه، نه سیوری لري او نه مېوه کوي،
 یوازې د وهلو او سیحلو کار ترې اخیستل کېږي.

د متن لنډیز:

ټولنې له افرادو خخه جوړه شوې ده. دا افراد پر یو بل حقوقه لري. مشر په کشر،
 کشر په مشر، څوان په زور او زور په څوان. همدا رنګه بنځې په نارینه وو زیات
 حقوقه لري. کشران باید تل د مشرانو عزت او درناوی وکړي. مشران باید پر کشرانو
 باندې پیروزینه او مهریانی وکړي. وي په روزې، وي په پالي او ذهنی او بدنی ودې ته یې
 پاملنې وکړي. دا د ټولنې نظام دی. نظام په همدغو ستنو ولاړ دی. باید ټینګ یې
 وساتو.

فعالیتونه

- ۱_ زده کونکی دې لاندې پونښتو ته خواب ووایي:
- ◆ کشران پر مشرانو خه حقوقه لري؟
- ◆ ولې باید پر کشرانو مينه او شفقت ولرو؟
- ◆ د اسمه د چې وايي: ((درناوی باید له کور خخه پیل، په بنوونځۍ کې تمرين او په

ټولنې کې عملی شي)) وېي خېړئ.

◆ ستاسو په اند د یوې بنې او خوشحاله کورنۍ ځانګړې تیاوې کومې دی؟

۲ _ د لاندې جملو خالی څایونه په مناسبو کلمو دک کړئ:

◆ هره ټولنې خانته لري.

◆ مشران باید خواته نزدې او لورینه پرې وکړي.

◆ د احترام او درناوی پر کشرانو باندې لازم دی.

۳ _ زده کوونکي دې په خلورو ډلو ووبېشل شي:

◆ لومړې ډله دې په پورته لوست کې خاص نومونه پیدا او ودې ليکي.

◆ دويمه ډله دې په پورته لوست کې کارول شوي عام نومونه پیدا او ودې ليکي.

◆ درېمه ډله دې په کلمو کې بېلا بېلې (ى ګاني) پیدا او د هرې ډلي کلمې دې په

ترتیب سره بېلې بېلې ولیکي.

◆ خلورمه ډله دې په متن کې متضادي کلمې ولټوي او ودې ليکي.

◆ زده کوونکي دې په خپلو کورونوکې د مشرانو د حقونو په هکله له خپلو ميندو او پلرونو سره خبرې وکړي. د هغوي نظریات دې ولیکي او سبا ته دې په ټولګي کې ووايي.

◆ زده کوونکي دې مور، پلار يا بل کوم مشر ته ليک ولیکي.

پر ماشومانو مينه او د لویانو درناوی وکړئ.

حضرت علي کرم الله وجهه

ستاپنوم (صفت) او ډولونه پې

ستاسو په اند بنه هلک او سره منه خرنګه عبارتونه دي؟ ■

په تپرو لوستونو کې مو د (ى) بېلاپلې بنې او د کلمو ډولونه ولوستل. دلته د
صفت او د هغه د ځانګړتیاوو په اړه خبرې کړو.

ایا پخوا مو د صفت په اړه خه اورېدلې دي؟ ■

ستاسو په اند صفت خه معنا لري؟ ■

لاندی جملې ولولې او هغۇ كلمو تە پام وکرپئ چې كربنە ورلاندی اىستل شوي ده:

◆ زه روغ رمت يم.

◆ زمۇر ملى پوغ خورا غېستلى دى.

◆ زه خوشحال كمزورى نه يم چې به ڈار كرم.

◆ خدایه خەشۇل ھەنگىلىي، بىنگىلىي خلک؟

◆ تور تېل پە تورە تېرە ۋول توى شول.

پە پورتە جملو كې روغ، غېستلى، كمزورى، بىنگىلىي، تور او تورە ھەنگىلى دى چې د
يو چا، يو شى او ييا يونوم خرنگوالى بىيى.

وېلى شو ستايىنوم ھەنگە كلمە ده چې پە خېلىۋاڭ ۋول نوم نە وي، خود يونوم حالت،
خرنگوالى، خومره والى او اندازە بىيى.

د زىدە كۈونكۈ يوه ڈله دې داسې عبارتونە ووايىي چې پورتە صفتونە پكې راغلى وي.

اصلىي ستايىنوم:

لاندی جملو تە وڭورى او هغۇ كلمو تە پام وکرپئ چې كربنە ورلاندی اىستل شوي ده:

◆ بىنه سېرى د هەرچا خۇنىيېرى.

◆ تورە تختە د تدریس جزء دى.

◆ پە اوري كې سېپىن كالىي اغونىئ.

وڭورى، بىنه، تورە او سېپىن كلمى چې اصلىي ستايىنومونە دى، د سېرى، تختې او كالىيو
حالت خرگندىوي: پە دې توگە اصلىي ستايىنوم ھەنگە ستايىنوم تە وايىي چې د يونوم اپوند حالت
خرگندىكىرى.

اصلىي ستايىنوم دوه ڈولە دى. يو تە يې سادە او بل تە مرکب وايى.

ددي چولونو بېلگى په لاندى جملو كې وڭورئ:

لۇخ له اوپونە دارىرى.

ولس په خېلە زىھ ئۇندى دى.

تېيت مې مە بولە غورخىنگ راباندى مە كرە.

اتلىك په ونه لىنە او پە تىنە پلن دى.

او

توريالى په خېلې تورىپى وياپى.

تر ناپوه دوست هوپىيار دېنمىن بىھ دى.

پوهىالى د پوهنتون د استادانو علمى رتبە دە.

كە پورته جملوتە پام وکرئ، نو خىرگىنده بە شي چې لۇخ، ئۇندى، تېيت، لىن، پلن ساده
كلمې دى چې د ولس، انسان او اتل خىنگوالي بىسيي. پە دې چول ويلاي شو چې ساده
ستايىنوم يوه كلمه وي، يعنې مفرده كلمه وي.

توريالى، ناپوه او پوهىالى مركىپى كلمې دى، يعنې توريالى لە (تورىپى) او (يالى)، ناپوه لە
(نا) او (پوه) او پوهىالى لە (پوه) او (يالى) خىخە جورپى شوپى دى. پە دې چول مركىب هغە
صفت دى، چې لە دوو او ياخىز توکو خىخە جورپى شوپى وي.

پوبىتنە

زىدە كۈونكى دى د ساده او مركىبو صفتونو بېلگى پەراندى كرپى.

پرتله ییز يا مقاييسى ستاینوم:
پرتله ییز ستاینوم په دوو چولونو تر سره کيروي.

- الف: د (دېر) په ملګرتيا، لکه:
۱_ دا قلم ترهغه قلم دېر بنکلى دی.
۲_ احمد تر ما دېر هوښيار دی.

- ب: د (خورا يا لا) په ملګرتيا، لکه:
۳_ دا قلم ترهغه خورا بنکلى دی.
۴_ زما ورور ترما لا هوښيار دی.

د صفت او موصوف گرداني سمون (مطابقت)

په پښتوژبه کې صفت له موصوف سره د جنس (نارينه، بنهئينه)، شمېر او حالت له پلوه گردانېږي.

صفت له موصوف سره په عمومي توګه په لاندي درېو ډلګيو وېشل کيږي:

الف: هغه صفتونه چې له خپل موصوف سره د نارينه جنس د شمېر له مخي سمون نه لري، خو د بنهئينه جنس له موصوف سره پوره سمون لري، لکه په لاندي بېلګو کې:
نارينه
بنهئينه

مفرد	جمع	مفرد	جمع
شنه هندوانه	شني هندوانه	شنه خټکي	شين خټکي
بنکلي کتابچه	بنکلي کتابونه	بنکلي کتاب	بنکلي کتابونه
بني نجلی	بني نجوني	بني هلکان	بني هلک

ب: هغه ډله ستاینومونه چې د نارينه جنس او بنهئينه جنس د شمېر له مخي له خپل موصوف سره پوره سمون بني، لکه په لاندي بېلګو کې:

نارینه	جمع	مفرد	جمع	مفرد	نارینه
شين بن	شنه لمنه	شنه بنه	شنه بنهونه	شنه	شنه لمنه
ترپو انار	خوربه منه	خوربه	تروه انه	تروه	خوربه منه
پوخ ختکي	اومه هندوانه	پاخه ختکي	پاخه	پاخه	اومه هندوانه

د متن لنليز:

په پښتو کې ستاینوم د یو نوم يا شې خرنګوالی او خومره والی خرګنلوی. ساده ستاینوم او مرکب ستاینوم مو پېژندل. د هغونه مونې مویه کلمو او جملو کې ولپدي. اوس له یو لړ تمرینونو خخه وروسته تاسو کولای شئ، صفت او ډولونه يې لا بنه وپېژنۍ.

۱- زده کوونکي دې په لاندې جملو کې صفتونه په ګونه کړي:

- ◆ ته اوس خنګه يې، روغ شوي يې؟
- ◆ زلمى خورا غښتلی خوان دي.
- ◆ ته لا خومره کمزوری يې!
- ◆ دا خنګه بنایسته او بنکلی خای دي!
- ◆ تور توستان له تا قربان.

۲- زده کونکی دې په دوو چلو ووبشل شي.

لومړۍ ډله دې داسې کلمې ووایي چې ساده ستاینومونه پکې راغلي وي. ◆

دویمه ډله دې د مرکب ستاینومونو بېلګې راوري. ◆

۳- زده کونکی دې په لاندې متن کې په خپل وار د صفتونو بېلا بېلې بېلګې

وليکي:

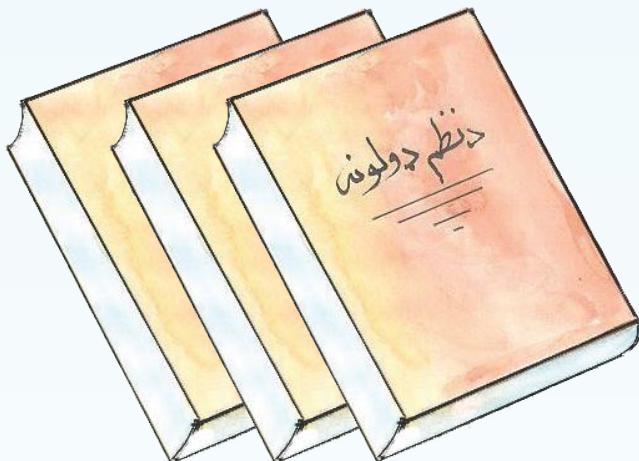
((گلالۍ له کورني سره ګلاغ ته تللي وه. د پسلې موسم و. ډېره نرمه او بنکلې هوا چلېده. گلالۍ خپل ورور ننګيالي ته وویل، خومره توتان چې خورپ شې، خوره یې. خو گوره چې ناروغه نه شې. پلارې گلالۍ ته وویل: زه تلونکي یم، هغه زما توره کورتی راوري. گلالۍ ورته وویل، پلاره، هغه خيرنه ده. هغه بله کريمي کورتى مې دې راوري ده. پلارې په غوسه ورته وویل، گلالۍ دا دې خویم څل دی، چې خبرې ته بنه غوره نه نيسې. گلالۍ له پلار خخه بنښه وغوبښه))

زده کونکی دې په لوست کې د کارول شوو صفتونو د ټولو ډولونو بېلګې بېلې، بېلې وليکي او ټولګي ته دې راوري.

د اسلام ستر پيغمبر ﷺ فرمائي: د زياتې پوهې والا ارزښت تر هغه چازيات دی، چې لبره پوهه یې ترلاسه کړې ده.

نظم او ډولونه يې

■ تاسو تراوسه نظم لوستی دي؟

موبه هره ورخ په کور کې خبرې کوو، په بنوونځي کې خبرې کوو، لوست لولو،
له چانه پونښنه کوو، د چا پونښنې ته څواب وايو. دې عادي خبرو ته نشر وايي، خو
که داسې یوه ليکنه ولولو چې وزن ولري او يا له موسيقى سره وویل شي، نو دا ډول
وينا له خبرو سره توپير لري. دې ډول وينا ته نظم وايي. تراوسه مو په درسي کتابونو
کې نثر هم لوستی او د ژیو په کتابونو کې مو نظم هم. دلته ستاسو د زیاتو معلوماتو
لپاره په نظم خبرې کوو.

■ ستاسو په اند نظم خه شي ته وايي؟

لیکنې دوھ دوله دی. یوې ته نثر وایي او بلې ته نظم. نثر بھ په راتلونکو ټولگیوکې په مفصل ډول ولوستلى شئ. دلته په نظم باندې څغلنده نظر اچوو. وایي، شعر یا نظم هغه وينا د چې وزن او قافيه ولري. د نظم معنا عموما د شعر متاده د او له هغې سره په یوه معنا کارول کيرې. خود شعر او نظم ترمنځ توپير شتہ. شعر موزونه او تخيل لرونکې وينا ده او نظم موزوني قافيه لرونکې وينا ته وایي.
نظم د بنې له مخې دا چولونه لري:

۱_ مثنوي: هغه نظم دی چې د هريت دواړه مسرۍ یې یو ډول قافيه ولري. اوږده، اوږده مطالب، تاریخي او حماسي، اخلاقې، عرفاني او داسې نور موضوعات پکې ډېر بهه بیانېدای شي. بېلګه یې په لاندې ډول ده:

ای د قام خوږه دلښنه	ای د پاک وطن فرزنه
ای آرزو د وطن قامه	ای د نوی ژوند پیغامه
د پښتون د بنې بلبله	د افغان د باغ سنبله
که ته مور او که ته پلاريې	سبا ته مسؤول د کار یې
هله هله تلوسه کره	بنه اخلاق او علم زده کره
نه چې تش د نروکار دی	علم هرچاله په کار دی
خو په بنه عمل مقبول دي ...	بسخه نر دواړه مسؤول دي

۲_ بولله (قصیده): هغه نظم ته وایي چې تریوې مطلع لاندې ویل کيرې. اوږده او ډول ډول مضامين پکې راول کېږي. د بیتونو شمېر یې له شپارسو څخه نیولې بیا تر دوو سوو پوري رسیرې. یوه بېلګه یې لاندې وګړئ:

شګفته په باغ و راغ شول د بهار ګل
هم په باغ هم په کوڅه هم په دېوار ګل
نه یوازې ګل د ګلو بوټو ونيو
بادام ګل، شفتالو ګل، ونيو انار ګل
کابې، بوټې، خار و خس په ګلو پتې شول
د همه واړو عیبونو شو ستار ګل

چې د سترګو نظر لګي واپه گل دي
وراندي گل د وروسته گل يمين يسار گل....

۳ - غزل: هغه ډول نظم دي چې د لومړي بیت دواړه مسرې یې سره هم قافیه وي. د بیتونو شمېر یې تر ۱۶ او کله ناکله تر ۲۰ پورې رسیرې. ټولې دویمه مسرې یې د لومړي بیت قافیه تعقیبوي. جورې بست یې د قصیدې په خبر دي. له یوې مطلع نه پیروي کوي او وروستي بیت ته یې مقطع وايي. په مقطع کې معمولاً د شاعر نوم یا تخلص راخې. دا هم دغزل یوه بېلګه:

چې دې ګوري و مخ ته وطن پربردې
وطن خه دې چې روح والوزي تن پربردې
بلبلان که دې له حسنې خبردار شي
ستاد مخ په ننداره به چمن پربردې
څه خومخ و بتخانې وته جاريase
چې د بتو پرستش برهمن پربردې
ښه چې زړه مې مسافر شو ستا په لوري
عقیق لا شي قیمتی چې یمن پربردې
د جفا د مرو ژوند خه دې حسینه
که د جور خوی زماګلبدن پربردې

۴ - رباعي (خلوریزه): هغه نظم دي چې خلور مسرى لري. لومړي، دویمه او خلورمه مسره یې سره هم قافیه او دریمه یې اختیاري وي. بېلګه یې لاندې ګوري:

خزان چې راشي وطن تالاکري
د بن بلبلې په واړيلاکري
نن که وصال دې سبا هجران دې
نيازمند به واپه څله جلاکري

۵ - قطعه: هغه نظم دي، چې مطلع او مقطع نه لري. شمېر یې له دوو بیتونو خخه نیولې تر زیاتو بیتونو پورې وي. لاندې یوه بېلګه یې ګوري:

اندېښنه که په غره کښيردي
غربه هم لکه وېښته کا
خوار سړۍ ملامت نه دی
که په غم کې خان اوږه کا

د متن لنډيز:

پښتو ادبیات خورا بډایه لمن لري. رنګارنگې بېلګې لري. ولسي ادبیات یې خپل بنکلې رنګونه لري او ليکلې ادبیات یې خپل. ليکلې ادبیات یې ډېرې زیاتې بنې لري، موږ تري دلته د بېلګې په توګه د مشنوی، قصېدې (بولې)، غزل، رباعي (څلوريزه) او قطعې نومونه واخیستل. داسې نور ډېر ډولونه شته چې د عربی عروضو په بیروی ویل شوي دي، کېدای شي په راوروسته ټولګیو کې ولوستل شي.

فعاليتونه

- ۱_ زده کوونکي دي په درېو ډلورو بشل شي:
 - ◆ لومړي ډله دي نشر راوپېژني او بېلګې دي ووايي.
 - ◆ دوبمه ډله دي د نظم معناخرګنده کړي.
 - ◆ دربمه ډله دي د نظم ډولونه بيان کړي.
- ۲_ زده کوونکي دي په پورته متن کې د (ى) ډولونه په نښه او اړونده کلمې دي په خپل کتار کې یو تر بل لاندې ولیکي او نورو زده کوونکو ته دي بيان کړي.
- ۳_ زده کوونکي دي وګوري چې په پورته متن کې کوم صفتونه پیدا کولی شي. هغه دي په ګوته کړي او ودې ليکي.
- ۴_ لاندې متن ولوی. د نومونو ډولونه، بېلاپېلي (ى) ګانې او صفتونه پکې په ګوته کړئ. هر یو یې بېلاپېل ولیکي او د زده کوونکو په وړاندې یې ولوی:

احمد ناروغ و. بنوونځي ته لار. هلته بې ناروځي زیاته شوه. د بنوونځي مدیر هغه روغتون ته واستاوه. په روغتون کې یو ډاکټر له احمد خخه پوښته وکړه: ((احمده، په کوم

ښوونځی کې یې؟) احمد څواب ورکړ: ((د سید جمال الدین افغان په منځنې ښوونځی کې.) بیا یې ترې ويښتل: ((پرون دې خه کا رکړې و؟) احمد څواب ورکړ: ((پرون د جمعې ورڅ وه. ډوډې مې وڅوره او د لمبا لپاره یو ډنډ ته لارم، هلته نور هلکان هم وو. او به خړې وې. له لمبا وروسته لمر ته خملاستم. کله چې کور ته لارم ټوله شپه مې خان خوبېده.)) ډاکټر ورته وویل: ((ته هوبنیار هلک یې. په ولاړو او نایاکو اویو کې لمبل زیان لري. له لمبا خخه وروسته تود لمر ته خملاستل بنه نه دي. په مړه ګپله لمبا بنه نه ده. لږ ترڅه د ډوډې او لمبا تر منځ باید یو نیم، دوه ساعته وخت وې. باید خپلې روغتیا ته پام وکړې. هرشی باید ونه خورې. خواره دې هرو مرو باید پاک وې. خان دې هم باید پاک وې... اوس خه، درمل مې درکړل، په خپل وخت یې وڅوره، ډېر ژر به بنه شې. پام کوه، چې د مېوې خوراک دې هېر نه شي.))

احمد له ډاکټر خخه مننه وکړه او د هغه لارښوونې یې په غور کې ونيولې. کور ته د تګ پر مهال یې په بازار کې سرې، سرې منې ولیدې. ډېرې یې خوبنې شوې. منې یې واخیستې او کور ته لار.

کورنۍ دندہ

زده کوونکي دې هڅه وکړي چې د خپلو کورنیو د ګرو په مرسته له پورته نظمونو خخه د یو نظم نمونه پیدا کړي، وې لیکي او سباته یې د نورو ټولګیو والو په مخکې ولوی. همدا شان زده کوونکي دې هڅه وکړي د پورته نظمونو په پیروی له خانه کوم نظم جور کړي او د زده کوونکو په وړاندې دې ولوی.

داسې کوم شی نشته، چې د زده کړې له لارې ترلاسه نه شي، هیڅ
شي زده کړې ته نه رسیبرې. زده کړه بد اخلاق پر بنو اخلاقو بدلوې.
ناوره اصول سمووي او د هغې په څای یې راوړي. زده کړه انسان د
پرښتو تر کچې لوروی.

مارک تواین

وېپانگە

((الف))

آبدە: لرغونى، تارىخى اثر، ودانى، خلى
اتفاق: يۇوالى، اتحاد
اثار: نېنى، لىكىنى، تأليفات
اخروي: دەغىنلىقىزىلىنى، داخلى او ذهنى خواك چې يو
ارادە: دانسان داخلى او ذهنى خواك چې يو
كار تە انسان هىخوي، پە عواطفو لاسىرى
ارزىنت: اهمىت، مەھماوى، ارزش
ازمایل: ازمىنت، امتحان، ديوشى يايوكار معلومەل
استوا: دەخىمكى ملاوستنى، داستاكار بىنە (ھە)
فرضى كربنە چې لە دووقطبونو خەخە پە مساوى
اندازە لە خەمكى خەخە راچاپېرە شوپى او خەمكە يې پە
دۇو بىرخو وىشلىپى دە. يۈپى تە يې شەمالى او بىلە تە يې
جنۇبى نىمە كەرە ولەي.)

استوگىنخى: داوسېلە خاي، كور، تايپى
افادە: بىندول، ويل، خىرگەندول
افقى: ديوشى پە بارە كى اضافى معلومات
ام البلاط: دىنارونو مور
امتىاز: دىنورو پە پرتەغۇرە والى
انتباھ: وىنىتىا، لە غىفلت نە راوتل، خېرىدىل
انتقال: لېرىدىل
اندېپىننە: تشويش
اندە: فكر

اورنىتى: دباران، بىلى يا واوري اوپىدىل
اپەكل: تخمىن، قىاس
اپخ: خوا، لورى
اپىن: ضرورى
اله: يۈشى، يۈدە وسىلە

((ب))

باصرە: دلېللو حس، سترگە
باندە: كلى، خوکورونە چې يو خاي پراتە وي
بخت: طالع، ھە شى چې لە ورلاندىنى پىرنە د
انسان پە ۋۇندىكى رامنخەتكىرى
برىكت: پېيمانى، نېڭىمىرىغى، مبارك
برەمن: دېرىھمايى (بودايى) دين لارنىشىد

((ت))

تاراڭ: چور وچاپل
تىدىپىر: دكارونۇيا ستۇنزو د سەر تە رسولو لپارە د

((خ))

خارنه: تر سترگو لاندې ساتل (مراقبت)

خاروي: خلوربولي، حيوانات

خرچاي: د خارويو د پولو شين او له وبنو دك خاي، وبنيانه

((ح))

حساس: ژر پوهېدونکى، هغه خوک چې د چاله معمولې خبرو يا چلن خخه خې كېري، ارزښت لرونکى، د پام ور، د چېتكو او ډېر ژر موندلو خواک

حيثيت: ټولنيز ارزښت او اعتبار چې د یو چا د سرلوپي او نيكنامي لامل كېري.

((خ))

خار و خس: اغزې او خحالې، هغه شى چې د یو کار د سرته رسولو مخه نيسى، انرى، مزاحم خبریال: د خبرونو ټولونکى او ليکونکى ختن: په چین کې یوه سيمه ده خلقت: زوکړه

خحالې: ناپاکي، د کور پاپي شونى، جاروشوي شيان خروب: په اویو اویولى، مور، سپراب،

((د))

د وينې فشار: هغه فشار چې زره ته د ورتلونکو رګونو پر دپوالونو واردېږي.

د وينې ګلستروول: هغه غوره ماده چې په عصبي جوړشت کې موجوده ده او په وينه کې پې ډېر والى د شريانونو د تنگېدو او قلبي ناراحتى لامل كېري. په وينه کې د غورو زياتوالى.

دام: د التونکو د نیولو وسیله، چل، فرب د بدبه: لویوالى، عظمت

دردمن: زره سواند، دردېدونکى دستور: لارښونه، دود

دلښد: په زره پورې

دولتي مؤسىپي: وزارتاخانې او رياستونه، په یوه دولت پوري اووندې اداري

دنيا: شين بوئي دي، خام خورل کيري (گشنيز)

حل په لاري فکر کول

ترجيح: په یو شي باندي د بل شي غوره ګنبل

ترې: له هغه (هغې) خخه

تس ونس: بیخي له منځه ورل، پوینا

تصوف: په مسلمانانو کې د معرفت، الله ﷺ

پېژندلو او روزنې لاره چې زياتره په کې له نړۍ سره

اريکې شيلري

تعليق: خنڊول، د سرته رسونې د وخت له تاکلو

پرته د یو کار خنڊول

تلوسه: ژر ژر، هيله، آرزو

تنفسی سیستم: د هغه غړو مجموعه چې د

ساکښلو (نفس) سیستم جورو وي.

تنگسه: د ژوند د مالي شونتياوو نه لرل، سختي

توباني: له باد او باران ډکه هوا

توحید: د الله ﷺ یو ګنبل، د الله ﷺ په یووالې

خوله خوڅول (اقرار)

تور: تور رنګ، تهمت (تور پوري کول)

توكى: ماده، شي

ترواف: اريکې (ترېښت)

تېز: چابک، بېړه، چېک

((بـ))

ټهنى: کناراب، د سارا ناستي خاي.

((جـ))

جمال: بنياست، بشکلا

جوت: خرګند، بشکاره

جور: ظلم، زياتي

((خـ))

خانګرېتيا: یو شي چې له بل شي خخه بېلوي

خلانده: روښان

((چـ))

چاوا: یرغل، حمله

چم: شاوخواکلى، ګاونه

چوغندر: لبلو (د ملي او ګازري په شېر په

څمکې کې کرل کېري او لویېري او د بوري د

چورپولپاره ترې ګته اخلي).

چونې: پوځي خاي (د عسکرو د اوسبدو خاي)

((د))

ذایقه: خوند

((ر))

راغ: د غرو لمنې

راغبرگدنې: بېرتە راتگ

رب: د ټولو ژونديو موجوداتو پالونکي

رمزي: جنگي، پوشى، حماسي

رسنى: مطبوعات (ورخچاھه، اخبار، راديو،

تلويزيون، اطلاعات)

رغنده: سم، جور

روان، روانى: په هوبن، حافظې او عاطفې پوري

دا پوندي پوري مجموعه چې د یو چا د استعداد او د

چال چلن خرنګوالي تاکي.

روحانى: په روح پوري اړوند، مذهبی شخصيت،

دينې پوه

روغنم: روغ، جور

روبردي: اموخته

رډي (سترګې): برګې، په قهر

رډه: پاک او شفاف

((ز))

زرده: ژېره (بنه)

زلال: صاف او شفاف، زې او خودړي (اویه)

زوکره: پیدائیست، زېږيدنه

زوره: شور، غالوغال

زېږي: یو دول ناروغری ده، چې د خیگر د نيمګړیا له

امله په وينه کې د (بيلي روین) په نوم ماده زباتېري او د

اسان د خېږي او د سترګو د سپین د زېړدو لامل کېږي.

زېړمه: سپما، پاسره، ساتل شوي

((ژ))

ژوبل: تېپي، زخمى

((س))

ساتنه: حفاظت

سارا: دښته

ستار: پوشونکي، د ګناه پوشونکي

ستايبل: ستاينه کول

ستايئونوم: صفت

ستون: راګرڅدلې

ستونزې: مشکلات

سرطان: د جنیتیکي مادي له امله د بدن د سلولونو

له واکه د وتلي ودې له امله پېښه شوي ناروغرى چې

د بدن د سلولونو طبيعي غذا او اسکىجن خوري او

د تومور په نوم یوه غده رامنځته کوي. د لمريز کال د

خلورومې مياشتې نوم دي.

سرېښندنه: له سره تېږيدل، فداکاري، سرتيرى

سفير: په بهرنې هېواد کې د یو هېواد رسمي استازى

سلامتیا: روغوالى

سلوک: چال چلن، رویه

سمبال: په هر شي پوره

سمسور: آباد، ودان، خړویه، شپرازه

سمون: مطابقت

سورو – سوراه (د سوره مغیره حالت):

سویل: جنوب

سویلې: جنوبي

سيال: ساري، ورته سري، رقيب، مائند

((ش))

شامه: د بويولو حس، پوزه

شبنم: پرخه، هغه اویه چې د شېپ له خوا په بوټو او

ګلګتو باندي اوړي

شېنکې: لاس او پښې وهل

شخصيت: د نستا مداومو او ثابتو خانګړيتاوو یوه

واحده او منسجمه ټولګه چې یو شخص له بل خخه

پېلوی، د یو شخص غوره صفتونه چې د نورو په

وراندي د یو چا د اعتبار او درناوي لامل کېږي.

شغلې: رينا، د لمړ وړانګې، د اور لمې

شفقت: مهرياني، زړه سوي

شل وشوت: بې لاس او بې پښو

شوکت: د بدبه

شونتنيا: امكان

شګفته: غورپدلى

((بن))

ښاد: خوښ، خوشحال

ښيراز: سمسور

((ص))

صدقه: خیرات

((ط))

طرز: چول

((ظ))

ظرافت: نازکی، دیو شی او یا چا په سلوک،
غزو او یا خبرې کې بنکلا او تناسب

((ع))

عاطفه: زره سوی، مهریانی

عرفان: پوهه، پېژندنه

عظمت: لوبي، دبدبه

عقیق: یو قیمتی غمی دی. رنگ یې سور وزمه او

خیگری وي او په گانوکې ترې گته اخلي. بېرنګه

دول یې ډېر قیمتی دی.

((غ))

غندنه: دیو شی بد ویل

غندونکی: بد ویونکی

غور حنگ: حرکت

غښتلوب: پیاوړتیا، قوت

((ف))

فیوضات: برکتونه

((ق))

قاچاق: دیو شی ناقانونه ورل راولر

قدر: برخیلک، تقدیر، سرنوشت، قضایا

او پیدا کپلو لپاره د الله جَلَّ جَلَّ لومرنی اراده او قدر (د

ق او دال په زور): د الله جَلَّ جَلَّ د لومړنی ارادې له مخې

حفلت ته قدر وايي.

قالله: پوئي چونې

قیل وقال: خبرې اترې

((ک))

کاربوهایدرات: دبورې، نشایستې، سلولوز او

داسې نورو ترکیبونو ډله ده. له کارین، اکسیجن خخه

جوړه شوې او د رژوو مهمه غذایي سرچينه ده.

کالدانه: یو ډول دانه د چې د ماشي د چېچلو له

امله د انسان پر مخ یا خان راخیزې

کائنات: لمړ، سپورډۍ، خمکه، آسمان، ...

کتنې: په یو شی خه ویل یا زیاتول
کرورو: سخت

کمال: دیو شی وروستی حد، په بنو صفتونو کې
ترتولو مخکیوالی، بې عیبه، بشپړ، پوهه
کنډوواله: ویجار شوی، خراب شوی کور
کودیین: له اپینو خخه تر لاسه شوې سپینه یا بې
رنګه کیمیاوی ماده چې د خور (درد)، نشې یا توخي
لپاره کاربرې.

کوکایین: دیو بوټي (کوکا) له پانې خخه تر لاسه
شوې شفافه ماده ده چې په طب کې د بې حسې او
نشې په توګه کاربرې.

کوه طور: دیوغره نوم دی
(گ))

گالل: زغم

گاؤنډ: دکور او کلې شاوخوا

گلبدن: بنیاسته

گنې: یو ډول بوټي دی، په تودو سیمو کې شین
کېږي، او بې پې خورې وي او عموما د ګورې او بورې
جوړولو او خورک لپاره کاربرې.

گنګستیا: د ماغی نا آرامي، دیو یا لنډې مودې
لپاره په خه شي نه پوهېبدل

گونه: خېړه، بهه

گوښه توب: یوازپوالي

گوګل: سینه

کټور: ارزښتمن، مفید

ګردوډ: لهجه

(((ل)))

لا براتوار: (از مېستون) چېرته چې د انسان یا حیوان
طې معاینات کېږي.

لالهانده: سرګردان

لامل: علت، سبب

لرغونې: پخوانۍ

لوستۍ: چا چې زده کړه کړې وي

لړ: جریان، سلسله

لېوالټیا: علاقه مندي

(((م)))

مادي: له مادي خخه جوړ شوی، په پیسو او شتمنې پورې اړوند

په دولت پوري اړه ونه لري.	ماین: یوه چاودېلونکي اله، چې په جګړي کې د دېښمن د ماتولو لپاره پر خمکي ایښو دل کېږي با په خمکي کې بشخېږي.
نازول: ناز ورکول، لاس راکښل	متراډه: یوشان، هم معنا
ناوره: خراب، نامناسب	متفسکر: فکر کوونکي
ناڅاپي: نابرهه	مجاهد: جهاد کوونکي
نتلو - نتلی: خوار، خپلی	مجروح: تېبي
نرۍ رنځ: یو ډول ناروغری ده، چې له میکروب	محسوس: حس کېدونکي
څخه پیدا کړي او په سېري حمله کوي، سل	محفوظ: ساتلي، خوندي
نسخ: په اسلامي هپوادونو کې د لیکو یو مشهور ډول	مخينه: سابقه
چې زیاتره د قرانکریم په لیکلوكې ترې ګته اخیستل	مرګ ژوبله: د سر او مال زیان
کړي. د پښتو لیکلوكې لپاره هم د لیک کارول کېږي	مشال: ډېړو
نظام: د قوانینو، قاعده، دودونو یا نورو و مجموعه	تصویر لرونکي
چې د یوشی ټینګښت او انتظام پرې اینسي وي. لکه د طبیعت نظام	اطلعل: د شعر یا غزل لوړې بیت مصوع، د یو شعر ده مسرې
نغمښتی: تاو راتاو، پېجلی	معتداد: روړدي
نداره: سيل، تماسه	معنوی: پت، ترپردې لاندې
ننګ: غیرت، پت، عزت	معيارې: په اندازه، ستندرد
نهيلې: نا اميدي	مقبول: منلي، قبول شوي
نوښتګر: مبتکر، د لوړې خل لپاره د یو شي یا	ملاريا: یو ډول ناروغری ده، چې د ملا ریا د ماشي د چچګلوله لارې رامنځته کېږي. ډېره سخته تبه او د خان خورد ورسره ملګرۍ وي.
يوې مفکوري رامنځته کوونکي	منراں: معدني توکي، په او یو او د خورو په خینو
((ه))	منابعو کې پیدا کړي.
هرومرو: حتما، خامخا	منلي: قبول، بنایسته
هسک: پورته، آسمان	منګول: پنځه
هلي خلې: کوبښن، زیار	مهالنى: په وخت پوري مریبوط، موقفه (خپرونه)
هم مثل: ورته، غونډې، په شان	مهتمم: یو شي ته سر او سامان ورکوونکي، غمځور
هوسا: آرام، کرار، سوکاله	مورفين: له اپينو څخه د نشې ډېر مهمن لاس ته
هوسپدل: د یو شي هوس کول، تاک، تېيدل	راجعلي توکي چې په طبابت کې له هغې څخه د خوب راوسټلو لپاره د یو مسکن په توګه کار اخیستل کېږي.
هود: پریکړه، تصميم، اراده	مورګي: غاري، خنليې
هیروین: سپین رنګه، بې بويه، ترخه او ډېره	میراث: پاتمرۍ، پاتې شوي شته
زهري او روردي کېدونکي ماده، چې له مورفینو	میلاد: زېړپدل، د حضرت عيسى عالیله د زېړپدو ورڅ
څخه لاس ته راخي.	مرښت: په یو شي مرېپدل
((و))	مېشت: استوګن
وتلى: نومیالي، مشهور	((ن))
وسايط: واسطي، د یو کار د سرته رسولو لپاره	ناچاودې: ناچاودلې
پکاريږي. زیاترو موټرو ته نقلیه وسايط وايي.	نادولتي موسسي NGOs: هغه موسسي چې
((ي))	
يسار: چپ لوري	
يمين: سبی لوري	

ا خَلِيكُونه

- ۱_ ادپوهنه، سید محی الدین هاشمی
- ۲_ اوسنی لیکوال (لومړی ټوک) عبدالرؤف بېنوا
- ۳_ برگزیده سخنان بزرگان، مرضیه یعقوبی
- ۴_ پته خزانه، محمد هوتك
- ۵_ پښتو پښویه، پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار
- ۶_ پښتو ګرامر، پوهاند صدیق الله ربنتین
- ۷_ خواره نعتونه، مولانا عباس قادریه
- ۸_ د افغانستان تاریخي ودانی، نانسی دوبری
- ۹_ د افغانستان د ولایتونو جغرافیه، پوهاند غلام جیلانی عارض
- ۱۰_ د افغانستان مشاهیر، سید محی الدین هاشمی
- ۱۱_ د الفت مرغاري، (شعری کلیات) د شهرت ننگیال په زیار
- ۱۲_ د بېنوا شعری کلیات
- ۱۳_ د پښتو ژبې لنډ ګرامر، سید محی الدین هاشمی
- ۱۴_ د شمس الدین کاکړ دېوان
- ۱۵_ د عبدالقادر خان خټک ګلډسته، درېم چاپ، د سید محی الدین هاشمی په زیار
- ۱۶_ فرهنگ ادبیات جهان، زهرای خانلري
- ۱۷_ فرهنگ فشرده سخن، دوکتور حسن انوری (دوه ټوکه)